לעצטער נומער פון צענטן יאָרגאַנג

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און ארגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

ב"ה, לאָדזש־קראָקע־וואַרשע. | נומער 107 | צענטער יאָרגאַנג | אלול תרצ"ג

תוכן: נאָך די „בית־יעקב" קאָנפערענצן — א"ג פרידנזאָן. שופר־קלאַנגען (ליד) — אליעזר שינדלער. אַ וואָרט צו דער דיעקוסיע — שרה שענירער. רעליגיע און ווירטשאַפט — ד"ר יוסף קאַרלעבאַך. אויף די זינד וואָס כ׳האָב געזינדיקט — העשיל קלעפפיש. ס׳איז מיר צוגעפאַלן די נאַכט — אלימלך שטייער. איינע אַ נאַכט — שמואל נאַדלער. וועלטן גייען אויף, וועלטן גייען אונטער — שמואל פליסקין. בטחון — ז. שאַכנאָוויטש. אויף דער שוועל פון עלפטן יאָר — *** באַריכטן פון בית־יעקב קאָנפערענצן און פגישות פון „בנות". קאָרעספּאָנדענציעס און מודעות.

נאָך די בית־יעקב קאָנפערענצן

א׳

אויף אונדזערע בית־יעקב בלעטער האָבן מיר נישט איין מאָל מעורר געווען וועגן דער נייטיקייט צו פאַרשטאַרקן דעם צונויפבונד פון אונדזער צענטראַלער הנהלה מיט די סניפים פון דער פּראָווינץ; מיר האָבן תמיד אָנגעוויזן דערויף, אַז ביי אַן אָפּטערן צוזאַמענטרעפן זיך פון עסקנים און לערערשאַפט און בראש די צענטראַלע טוערס, וועלן אַ גאַנץ סך פון די אָנגעווייטיקטע פראַגן פון אונדזער שול־באַוועגונג ווערן פאַרענטפערט. דאָס דורכשמועסן זיך אין די היימישע שול־ענינים האָט זייער אַ סך צו זאָגן און קען אַ סך העלפן אונדזער אַרבעט בכלל. דאָס האָבן אַלע פאַרשטאַנען און אומיטום האָט מען געהאָפט אויף דעם טאָג ווען דאָס וועט געשען.

די צענטראַלע „בית־יעקב" אין קראָקע איז דעריבער האַרים באַגריסט געוואָרן, ווען זי האָט אָנגעזאָגט די אַכט בית־יעקב קאָנפערענצן אויף אַ משך פון צוויי וואָכן צייט. מע קען אפשר האָבן טענות אויף דעם צו געבן טעמפּאָ פון די קאָנפערענצן, אָבער דאָ קאָנען די פאַרשטייער פון דער צענטראַלע וועלכע האָבן זיך געלאָזט אויף אַ נע־ונד־וועג צוויי וואָכן צייט, האָבן צו אונדז אַ פיל שטאַרקערע טענה! אַזוי צו אַרבעטן טעג און נעכט מיט אַן אָפּרו־הפסק בלויז אויף די באַנען, דאַרף נאָר גילטן אַלס מוסטער פאַר אַלע אונדזערע עסקנים, וואָס דער רוב פון זיי מיינען, אַז מע קען גרינג צוקומען צו אַלע אין דער וועלט. די כוונה איז געווען מיטאַמאָל צו באַקומען אַ שלימותדיק בילד פון אונדזער שול־באַוועגונג אין גאַנצן לאַנד, אויפנעמען די שטימונגען פון אומיטום און צוהערן זיך צו די מיינונגען און פאָרלאַנגען פון יעדן אָרט.

די קאָנפערענצן האָבן אויך דאָס מאָל געהאַט אַ ניי פּנים און אָריגינעלן אופן: ס׳זענען נישט געהערט געוואָרן די סטערעאָטיפּישע ברכות, ס׳זענען נישט געווען קיין וואַלן אויף פּרעזידיומס און קאָמיסיעס, און ס׳זענען אפילו נישט אָנגענומען געוואָרן קיין החלטות. דער גאַנצער קלאַפּער־געצייג פון קאָנפערענץ לשם קאָנפערענץ איז געשטעלט געוואָרן אין אַ זייט און דאָך, קען מען זיין זיכער, אַז די פּשוטע האַרציקע אויסשמועסן וועלן אונדז האָבן אַ סך געגעבן.

דאָס געגנזייטיקע אויסשמועסן זיך האָט געגנזייטיק **געלערנט** און דאָס געגנזייטיקע לערנען זיך האָט געגנזייטיק **אויפגעקלערט** אַ גאַנצע ריי פון פאַרפּלאָנטערטע פּראָבלעמען אין דער בית־יעקב וועלט. די דריי פאַקטאָרן אין דער באַוועגונג: די צענטראַלע, די פּאַרוואַלטונגען, די לערערשאַפט, וועלן מהיום והלאה זיך בעסער פאַרשטיין, קענען אַרבעטן פּאַכמענישער און ממילא וועט די אַרבעט בע"ה זיין הצלחהדיקער.

ב׳

מיר טאָרן נישט פאַרלייקענען, אַז נישט איין מאָל טרעפט עס ביי אונדז, דאָס מיר קוקן צופיל **אַרויס** אין דער פרעמד און צו ווייניק קוקן מיר אַריין אינים אייגענעם וועלטל. ס׳זענען פאַראַן צווישן אונדזערע עסקנים אַזעלכע, וואָס מיינען — און זיי מיינען עס זיכער גאַנץ ערלעך — אַז דערמיט, וואָס מיר וועלן אַביסל נאָכגעבן, אַביסל נאָכלאָזן, וועט שוין קומען די גאַנצע ישועה. טרעפט עס דעריבער פאַלן פון אָפּנייגן פון פּרינציפּן, אָוועקגיין פון דער ליניע, אָפּזאָגן זיך פון התחייבותן און מבטל מאַכן אָנגענומענע עיקרים אין בית־יעקב פּראָגראַם.

ארכיון אסופות

דערציילט דירעקטאָר י"ל **אָרלעאַן** פאַקטן ווי אויף איין אָרט האָבן פאַרוואַלטונגען געצוואונגען די לערערין זי זאָל נישט לערנען מיט די קינדער קיין יהדות, אויף אַן אַנדער אָרט זי זאָל נישט לערנען קיין יידישע געשיכטע, ווידער אויף אַן אַנדער אָרט צו לערנען העברעאיש כאָטש מיט דער ספרדישער הברה. עס טרעפן פאַלן פון נישט צו לערנען אין גאַנצן קיין יידיש, נישט דערלאָזן קויפן די קינדער קיין שול־ביכער, נישט צו האָבן קיין איינהייטלעכע ספרים אא"וו.

דאָס „שבת מאַכן פאַר זיך" אַז יעדע איינע פאַרוואַלטונג זאָל טון אַזוי ווי זי פאַרשטייט און ווי איר געפעלט, איז געוואָרן פעסטגעשטעלט אויף אַלע קאָנפערענצן קען נאָר פירן צו חורבה און רואין חלילה פון דער גאַנצער באַוועגונג. די צענטראַלע קעמפט און וועט ווייטער קעמפן פאַר דער אידעאישער, פּראָגראַמאַטישער און פּעדאַגאָגישער **גאַנצקייט** פון רעליגיעזן פרויען־חינוך. דאָס נאָכקומען המון־פּסיכאָזן און גאַס־שטימונגען טאָר נישט האָבן ביי אונדז קיין אָרט. קיין שום פאַרוואַלטונג אין דעם אָדער אין יענעם שטעטל, האָט נישט קיין רעכט צו מאַכן שינויים לויט אייגענעם איינזעען. די צענטראַלע איז די אויטאָריטעט און לויט איר אָנווייז, מוז זיין דער לימוד און די הנהגה פון יעדער שול.

איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אַז אַלע דעלעגאַטן, די פאַרשטייער פון די

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פאַרוואַלטונגען זענען דערין געווען איבערצייגט און גוט איז געווען דאָס אויסטעהנען זיך וועגן די ענינים פון אידעאישער יסוד, איינהייטלעכע ליניע, באַשטימט פּראָגראַם און דיסציפּלין־חוב פון דער בית־יעקב באַוועגונג.

ג׳

צו שאַפן אַ זיכערן און דויערנדן קיום אונדזערע שולן, איז געווען די הויפּט־שאלה אויף די קאָנפערענצן. געווען פאַרשטייער פון שול־פאַרוואַלטונגען, וואָס האָבן געוואָלט זען דאָס איינציקע רעטונג־מיטל אין אַ שכירות־רעדוקציע פון דער לערערשאַפט. צי איז דאָס אָבער טאַקע די איינציקע רפואה? למאי זענען פאַראַן אַ סך ערטער וואו ס׳איז נישט געוואָרן אויסגעצאָלט די לערערן קיין פינף חדשים שכירות אויפן גאַנצן יאָר אַרויס, און אויך דאָס האָט נישט געהאָלפן, אַזוי, דאָס די שול האָט סוף־כל־סוף געטראָפן דער שווערסטער גורל, אַנטגילטיקע ליקווידאַציע! זייער טרעפלעך האָט צו דעם ענין באַמערקט אויף דער לאָדזשער קאָנפערענץ די פאַרשטייערין פון לערערן־פאַרבאַנד: צי דאַרף אַ גאַנצע שטאָט לפחות נישט קענען אויסהאַלטן איין לערערן אָדער איין לערערן דאַרף אויסהאַלטן אַ גאַנצע שטאָט?... די צענטראַלע „בית־יעקב“ באַטראַכט יעדע רעדוקציע־פאָדערונג אינדיווידועל און אויף וויפל ס׳איז נאָר מעגלעך ווערן געמאַכט הנחות, דאָס איז דער בכבודסטער און געזונטסטער אופן פון אָרדענען די רעדוקציע־פראַגע, אָבער אַז ס׳זאָלן פאַרוואַלטונגען לכתחילה אויף דעם בויען זייערע בודזשעטן און מיינען, אַז מיט די לערערנס פאַר געלדן וועלן זיי אַלץ אָפּראַטעווען איז עס אַן־אומזין. מיר מוזן שיצן די לערערשאַפט, ווייל דערמיט שיצן מיר די באַוועגונג, דעם רעליגיעזן פרויען־חינוך. וועלן מיר אָפּלאָזן די מאַטעריעלע שוץ פאַר דער לערערשאַפט, קען חלילה קומען צו אַ קאַטאַסטראָפע, און אונדזער לערערשאַפט קען טרעפן אַזאַ גורל ווי די מלמדים, וואָס זייער שפלדיקער מצב ווייס שוין היינט יעדער צו וואָס ס׳האָט דערפירט.

די קאָנפערענצן האָבן דעריבער אָנגעצייכנט געזונטערע וועגן צו זיכערן דעם קיום פון די שולן: פירן פראָפּאַגאַנדע פאַר אַ קאָמפּלעט תלמידות אין יעדער שול! דער היינטיקער חודש ווערט אויסגערופן אַלס ספּעציעלער אַגיטאַציע־חודש פאַרן בית־יעקב געדאַנק. בכתב און בעל־פה דאַרף געפירט ווערן די פּראָפּאַגאַנדע. שריפטן און בראָשורן וואָס קלערן אויף דאָס חשיבות פון רעליגיעזן חינוך־הבנות דאַרפן אָנשפּאַרן אין יעדער יידישער שטוב. אונדזערע עסקנים אין יעדן אָרט דאַרפן גיין פון שטוב צו שטוב און די קינדער פון רעליגיעזע היימען פשוט אַריינברענגען אין די בית־יעקב שולן און דאָס לעצטע איז טאַקע דער עיקר! דער קאַמף קעגן רעליגיעזע יידן, וואָס געבן נישט אָפּ זייערע קינדער אין „בית־יעקב“ דאַרף אומעטום פאַרשאַרפט ווערן. אַ סיסטעמאַטישע שטוב־אַגיטאַציע קען אַ סך אויפטון און דאָס דאַרף געטון ווערן מיט ענערגיע און געטריישאַפט, און דער נצחון איז אַ פון פריער אויס געזיכערטער.

ד׳

דער אינספּעקציע־פּלאַן פון דער צענטראַלע, האָט אומעטום שטאַרק אויסגענומען. אין דעם אויספירן פון דעם דאָזיקן פּלאַן זעט מען דעם וועג צו אַ רעליגיעזן און פּעדאַגאָגישן אויפשטייג פון אונדזערע שולן. דער ענין פון אינספּעקציע איז אויפגעקלערט געוואָרן. די פּראָווינץ פאַרלאַנגט שטענדיקע אָנגאַזשירטע אינספּעקטאָרן, און דאָס איז לעת־עתה נישט צו דערגרייכן מכמה טעמים. דאַגעגן אַן־איינמאָליקע אינספּעקציע ווי עס זעט פאַר די צענטראַלע דורך לערערנס און אַ שפּעטערע קאָנטראָל דורך דעם פּעדאַגאָגישן ראַט וועט באַשטימט געלונגען און אַ סך נוצן.

אין דער געדאַנק פון קלויבן אַ מוסטער־שול וועט אַ סך ווירקן צום פלייסן און דיסציפּלינירן זיך פון דער לערערשאַפט אין זייער פּעדאַגאָגישער און דערציערישער אַרבעט.

דער פראַגע־בויגן פאַר די אינספּעקטאָרן וואָס נעמט אַרום 108 שאלות, ווען ער וועט ווערן גוט אויסגעפּרואווט און ריכטיק באַענטפערט, וועלן מיר באמת האָבן אַ גאַנץ קלאָר בילד פונים מצב אין אונדזער שול־באַוועגונג, און דעמאָלט וועט די צענטראַלע וויסן וואָס ס׳איז דאָ מתקן צו זיין און אויף וואָסער אופן דאָס זאָל ווערן געטון.

ה׳

וועגן די התחייבותן און דיסציפּלין פון דער לערערשאַפט איז זייער אַ סך גערעדט געוואָרן. פאַר אונדזער גאַנצער באַוועגונג איז דער יסוד דיסציפּלין! אַזוי איז פון אַלע געוואָרן פעסטגעשטעלט. אַז צום קיום און אַנטוויקלען זיך פון אַ בנות־גרופּע אין יעדן אָרט מוז מיטהעלפן אי די לערערן אי די שול־פאַרוואַלטונג. ליידער טרעפן פאַלן, אַז אַ לערערן זאָגט אָפּ די מיטאַרבעט אין „בנות“ און אַזוי־טרעפט אויך, אַז אַ שול־פאַרוואַלטונג וויל גאָר נישט צוהעלפן צום גרינדן פון אַ „בנות“. אַרבעטן בלויז פאַר „בית יעקב“ און נישט באַמיען זיך דערביי, אַז נאָכן פאַרענדיקן די שול זאָלן די קינדער האָבן זייער יוגנט־היים, הייסט געאַרבעט פאַר פרעמדע, און דערפון קומט נאָך אַרויס אַ חילול־השם־אויף די קאָנפערענצן איז קלאָר געוואָרן, אַז ס׳מוז זיין אַ שלימותדיקער חינוך און מע מוז אָפּהיטן אַלע פּרינציפּן און נוצן אַלע מיטלען וואָס פירן דערצו.

א״ג פרידנזאָן

דער שופר־קלאַנג

קומט דער אלול שאַרף און שטרענג,
מיט זיין שופר־קלאַנג,
און ער וואָרנט: מענטש געדענק,
דער וועג איז גאָר נישט לאַנג!...

מענטש באַרעכן זיך און טראַכט,
אַז באַלד וועט זיין די שעה,
און דער שפּיגל וועט דיר ווייזן,
אַז דיין קאָפּ איז גראָ...

אַז די אויגן זענען טריבע,
מידע, שוואַך און אַלט — — —
קומט דער אלול און ער פרעגט:
„ווייסטו וואו מ׳האַלט“?!...

„צי ווייסטו אַז געוואויגן ווערט
אויף אַ שטרענגער וואָג“?!
הער דעם שופר ווי ער וואָרנט:
„ס׳נענטערט זיך דער טאָג“...

אליעזר שינדלער

פאַרשפּרייט די לשנה־טובה־קאַרטן פון קרן־הישוב!

עס איז אייער הייליקער חוב אין יעדן אָרט צו פירן אַ שטאַרקע פּראָפּאַגאַנדע פאַר די לשנה־טובה־קאַרטן פון קרן־הישוב. לערערנס און בנות־פירערנס! זעט אַז אייערע תלמידות, חברות און אַלע זאָלן זיך באַנוצן מיט די לשנה־טובה־קאַרטן פון קרן־הישוב! אַלע געלטער מוזן אָפּגעשיקט ווערן אויף דער קאָנטע פּ. ק. א. 12465

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 2 מתוך 20

אַ וואָרט צו דער דיסקוסיע

פון שרה שעניִרער

אַדורכלייענדיק אין לעצטן ב״י־נומער, אין די ביי־ערשינענע „בנות־בלעטער״, די אַרטיקלען פון די צוויי טיכטיקע בית־יעקב־לערירינס רבקה הראָוויץ און בתי׳ ווייסקאָהל און פונים ב״י עסקן ה׳ ראָזענבערג פון קראָשניק, — האָב איך זיך באמת גיפרייט. אַ יישר־כח אָבער פאַר די דאָזיקע אַרטיקלען גיהער אויך איינער פון די ערשטע ב״י־פיאַניערקיס ביילא צפורה גראָס, ווייל זי האָט דערצו גורם גיווען.

דאָפּעלט איז מיין פרייד, וואָס אין חודש פון מיין 50 גיבורטס־טאָג האָב איך זוכה גיווען צו הערן אַרויסזאָגן אין דער עפנטלעכקייט דורך מיינע קינדער, רעיונות, וואָס גיהערט ביי מיר צו מייגע אינטימסטע חלומות. מיין גרעסטער באַגער איז שוין זייט יאָרן, אַז די יידישע טאָכטער זאָל צוריקקערן צום אַלטן צניעותדיקן יידישן לעבן, צו די אַלטע יידישע ספרים, וואָס האָבן אונדזערע מאַמיס און באָביס אַריינגיגעבן אַזויפל מסירת־נפש פאַר אונדזערע אידעאַלן. און אַט הער איך יעצט די זעלבע ווערטער אַרויסזאָגן דורך מיינע שילערינס און דאָס איז ביי מיר די שענצטע מתנה אינים 50 טאָג פון מיין גיבוירן־ווערן...

זער ריכטיק דריקט זיך אויס רבקה הראָוויץ: מע לערנט מיט אונדזערע מיידלעך חומש, ישעי׳, תהלים, מע לערנט זיי גרויסע צילן — אָבער גישט די קליינע וועגן דערצו.

יאָ, איר אַלע ב״י־לערירינס און בנות: מיר מוזן זיך אָפּגעבן אַ דין וחשבון, אַז מיר האָבן שוין אויסגיטון די קינדער־שיכלעך און דאָס גאַנצע קינדערישע נאָך נישט דערלערנט!

כ׳דערמאָן זיך אַ וואָרט פון אונדזערע חכמים בעת אונדזערע עלטערן האָבן נאָך מתן תורה אין דער מדבר גיוואַנדערט, איז הקב״ה מיט זיי מיט גיגאַנגען בייטאָג אין אַ וואָלקן־זאָל און ביינאַכט אין אַ פייער־זאָל, ווייל מיר יידן זענען נאָך דאַמאָלס בכלל גיווען זער יונג. און גראָד אַזוי איז מיט אונדזער באַוועגונג. ווען „בנות״ האָט זיך ערשט אָנגיהויבן אַנטוויקלען, האָבן מיר אונדזערע ביי־ערוואַרבענע מיטגלידערינס גימוזט בעגייסטערן פאַר אונדזער אידעאַל דורך פייערדיקע רעפעראַטן, דורך אויסזוכן צו די לימודים די אינטערעסאַנטסטע קאַפּיטלעך פון תנ״ך און פון דער יידישער גישיכטע פאַרש־דנאַרטיקע שפּילן א.א.וו. היינט אָבער איז אונדזער באַוועגונג שוין 15 יאָר אַלט. און ווי זאָגט עס די משנה: „בן חמש עשרה לתלמוד — דער 15־יעריקער איז פאַר דער גמרא, איז דער באַטייט דערפון, אַז ב־ך דעם ווי דער 15־יעריקער איז שוין אַדורכגידרינגען מיט די גרונט־באַגריפן, גרונט־לערניס און גרונט־באַשטימונגען פון דער תורה - דאַרף ער זיי ערשט נעמין אַדורך אַרביטן מיטן שכל און מרגיש זיין דעם אמתן מיין פון יעדער ערקלערונג באַזונדער.

און צו דער מדרגה זענען מיר יעצט צוגיקומען. במשך 15 יאָר האָבן מיר אין זיך איינגיזאַפּט באַגייסטערונגס־מאַטעריאַל און איצטער איז גיקומען די צייט, מיר זאָלן דאָס דאָזיקע באַגייסטערונגס־מאַטעריאַל בפועל פאַר אַרביטן אין מעשים. אַזוי איז מיין מיינ נג און אויך מיין עצה, צו וועלכער איך בין אינים היינטיקן חודש, ביי מיינע פולע 50 יאָר, באַזונדערס באַריכטיקט. וואָרום ווי זאָגט עס די משנה: בן חמשים—לעצה... און איך וויל טאַקי האָפן, אַז איר וועט מיין עצה פאָלגן באופן מיר זאָלן קעגנזייטיק צופרידן זיין.

ס׳זענין אויך אַלימין, מיינע טייערע, גוט באַקאַנט די פיר פסוקים וועלכע מיר האָבן אַלס יסוד ביי אונדזער באַוועגונג:

ראשית חכמה יראת ד׳!
שויתי ד׳ לנגדי תמיד!
עבדו את ד׳ בשמחה!
למנות ימינו כן הודע!

און צי אַט די דאָזיקע ערנסט־פּרינציפּן וויל איך אייך יעצט דערמאָנין אַ משנה: „לא המדרש עיקר אלא המעשה — נישט דאָס לערנין איז דער עיקר, נאָר דאָס טון, דאָס מקיים זיין די מצוות. אָבער ווי־אַזוי קומט מען צום מקיים זיין די תורה? — דורך פאַרשידינע וועגן, אויף פאַרשידינע אופנים. אָבער ווי־אַזוי קענין אַפילו די ב״י־שילערינס און די בנותקיס צוקומין דערצו, ווען מ׳איז נישט באַקאַנט מיטן וועג פון די קליינע סטעזשקעלעך און — מ׳בלאָנדזשיט אויף זייז איז דערצו טאַקי דאָ נאָר איין עצה: לערנין, לערנין און ווידער אַמאָל לערנין! און דעריבער מוזט איר טאַקי, מיינע טייערע בנות, פאַרלאַנגין קאַטעגאָריש פון אייערע לערירנס און פירערנס, אַז זיי זאָלן מיט אייך ·קודם־כל לערנין דינים פון די מצוות, וואָס אַ יידיש קינד מוז טון פון אויפוועקן־זיך אין דער פרי ביזן לייגן־זיך שלאָפן ביינאַכט, דינים פון שבת און יו״ט, פון חלה נעמין פון טובלן כלים, פון כשרות א. א. וו. און ווייטער. לערנין די דינים גענוי מיט אַלע כללים, באופן איר זאָלט אין זיי קלאָר זיין.

אַט האָב איך אַליין ביגייוואוינט אַזאַ פאַל: בעת אַן־עקזאַמין האָב איך גיפרעגט אין אַ בנות־גרופּע ביי זיי ווייסן, אַז יו״ט טאָר מען נישט אונטערהייצן מיט קיין באַשריבן אָדער אָנגידרוקט פּאַפּיר, ווייל אַזוי־אַרום איז מען עובר אויף איינע פון די 39 אב־מלאָכות „המוחק״—אויסמעקן,—האָט קיין איינציקע בנותקע דער פון נישט גיוואוסט. און ווייסט איר פאַר וואָס? — ווייל די גענויע דינים פון קיצור שלחן ערוך ווערן מיט זיי נישט גילערנט.

און דאָס מוז יעצט אויסגיבעסערט ווערן. דאָס לערנין דינים מוז מהיום והלאה זיין דער עיקר פון אונדזערע אַרביטן פון בנות־פּלאַן.

און דערצו מוסר־ספרים. אונדזערע בנות מוזן זיך שוין ענדליך אַמאָל נעמין צום סיסטעמאַטישן אַדורך אַרביטן מוסר־ספרים. אין דער ערשטער ריי פראַפּאָניר איך: „מסילת ישרים״, „חובת הלבבות״, „מנורת המאור״. דערביי איז אויך זייער גיוואונשן צו נעמין אַלס לעקטור פאַר די „בנות״: „די קו בריא״ און „חורב״ פון רבי שמשון רפאל הירש, „די שפורן פון משיח״ פון דר. ברייער א. א. וו. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס מיינט נישט בלויז לעזן אָדער אַפּילו דאָס גילעזענע איבער צו שמועסן און שלוס. ניין, נאָך יעדע לעקציע מוסר מוז יעדערע איינע מאַכן מיט זיך אַליין אַ קלאָרן דין וחשבון, וואָסערער פאַרבעסערונג פון די אייגינע מעשים מין דאַרף אונטערנעמין אויפן גרונד פון גילערנטן, און אויסצובעטן ערן האָט דאָך יעדער איינער. „אַז מין זוכט גיפינט מין״.

יאָ, מיר מוזן אַלע אונדזערע מעשים אויסבעסערן, כדי באמת צו צוקומין דערצו, אַז אונדזערע „בנות״־בונד זאָל זיין „אַגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים בלבב שלם״—און דוקא בלבב שלם״—מיט אַ פולקאָם האַרץ מוזן מיר די תורה-הקדושה מקיים־זיין, וואָרום מיר דאַרפן נאָך שטענדיק דערביי גידענקן אַז „תורת ד׳ תמימה משיבת נפש״—נאָר ווען מיר האַלטן די תורה גאַנץ, נאָר ווען מיר זענין הונדערט־פּראָצענטיקע יידישע טעכטער, טוט די תוה״ק דער־קוויקן אונדזער האַרץ.

און אויך דער לימוד פון „פירוש התפלה״ גיפין איך ביי די „בנות״ נישט אין אָרדנונג. ס׳גייט־אָן אַ מין פאַלטשער באַגריף, אַז אויב אין דער גיגעבינער שטאָדט איז דאָ אַ גייע בית־יעקב־שולע, וואו עס ווערט מיט די קינדער גילערנט פירוש התפלות, פאַסט נישט, אַז אין דער זעלבער שטאָדט זאָל מין דאָס זעלבע לערנין אויך מיט די דערוואַקסינע פון „בנות״. אַזוי־אַרום הייבט מי; מיט די „בנות״ אָן צו לערנין פון הויכע זאַכן אָן צו האָבן דערביי דעם ריכטיקן פונדאַמענטאַלן הינטער־גרונט.

איך בעט דעריבער, אַז יעדע בנות־גרופּע, סיי פון די אַלטע און סיי פון די נייע, זאָל זיך אָפּגעבן אַ גענויען דין וחשבון פון איר ביז־איצטיקער התנהגות און טעטיקייט און אויב עס איז נויטיק עפּיס מתקן צו־זיין — זאָלן זיי דאָס תיכף ומיד טון. פאַרשטייט זיך אָבער, אַז דאָס אַלץ מוז זיין אַדורך גידרונגין מיטן לייט־מאָטיוו פון אונדזער אַרביט בכלל: לא המדרש עיקר—אלא המעש

* * *

לערערנס!

גידענקט אייער חוב!

הערט אײַך צו צו די מיינונגין פון די בית־יעקב־פירער, פון די אָרט, שריפטשטעלער פון אייגינע חברות לערערנס. וואָס הייזן אָן אויפן גרויסן נוצן פאַר דער בית־יעקב־שול און אַ בליִענדן עתיד פון אונדזער ליטעראַטור ווען איר וועט איינפירן

„יידיש לשון״

ה

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

רעליגיע און ווירטשאפט

— פון —
הרב ד"ר יוסף קארלבאך

די אלע פארפיינערונגען פונים לעבן פירן דערצו, אז דער מענטש, וואס ווערט גישטעלט בראש פון א גרויסער ארגאניזאציע אדער א ווירטשאפטלעכער אונטערנעמונג, נעמט אויף זיך א זייער שווערע אחריות פאר דער צוקונפט פון א גרויסער צאל מענטשן. פון דעם פאבריקס-לייטער אדער באנק-דירעקטאר הענגט אפ דער גורל פון פיל טויזנטער מענטשן; איין לייכטזיניקער שריט, וואס ווערט אפגיטון אן ישוב-הדעת קאן אונטערגראבן די ווירטשאפטלעכע עקזיסטענץ פון טויזנטער אומשולדיקע מענטשן. וועלכע אינערלעכע זיכערהייט האט די ווירטשאפט בנוגע דער צופערלעסיקייט און גיוויסנ-אפטיקייט פון אירע לייטנדע פערזאנען, אויב ס-גיט נישט קיין רעליגיע, וואס דערציט די מענטשן, אויב ס-איז נישטא די מורא פאר ג-ט, וועלכער איז א בוחן כליות ולב? ווער האט די מאכט איינצופלאנצן די גיוויסנהאפטיקייט אין דער מענטשלעכער נשמה?

דער מדרש זאגט: ווען דער כביכול האט גיוואלט באשטראפן דעם מענטש, האט ער אים גיוואלט געבן די פעאיקייט צו דערגרייכן מיט זיין בליק פון איין עק וועלט צו דער צווייטער. ווען דער אייבערשטער האט אבער גיזעען, אז די דאזיקע ג-טלעכע מתנה וועט ביי די שלעכטע מענטשן קענין אויסגינוצט ווערן צום שלעכטן פאר דער מענטשלעכער גיזעלשאפט, האט ער אים נאר באשאנקן מיט דער באגרעניצטער ראיה-קראפט, צו דערגרייכן מיטן בליק בלויז דעם ענגין האריזאנט. די איצטיקע עפאכע האט אונדז גיגעבן אנ-אבשוילעכן באווייז, ווי ריכטיק ס-איז די דאזיקע אגדה. וויפל צרות און נויט איז גיקומען אויף דער מענטשהייט, א דאנק די גרויסע און נוצלעכע דערפינדונגען און דערגרייכונגען, וואס זענען אויסגינוצט גיווארן צום שלעכטן. ס-איז נישטא קיין ווירטשאפט אן דעם מענטש, און ס-איז נישטא קיין מענטש אן דער רעליגיע.

די גרעסטע אינסטיטוציע פונים יידנטום איז דער שבת, וועלכער פראקלאמירט גלייכהייט און די רו פון דעם הער און דעם קנעכט, פון דער מאדאם און דער דינסט און אפילו פון דער בהמה אין שטאל. די גאנצע וועלט האט דעם דאזיקן טאג גיוואלט נאכמאכן אלס א סאציאלע איינריכטונג, און האט דעם ציל נישט דערגרייכט, ווייל דאס וואס די רעליגיע האט גימאכט פון שבת אלס טאג פון זעלישער דערלייטערונג און נשמה-יתירהדיקן תענוג פון דער רו, — קאן בשום אופן נישט דערציילן קיין שום סאציאלע גיזעצגעבונג. פאר דעם גלויביקן איז דער שבת א טאג, וואס מאכט פארגעסן אלע זארגן פון א גאנצער וואך און דערמיט באנייט ער זיינע כוחות פארן אלטעגלעכן שאפן.

דער שבת איז דער שטאלץ פון דער ווירטשאפט, ווייל ער דינט נישט בלויז דער מאטעריע, נאר אויך דעם גייסט, ווייל ער איז זיך מתגבר איבער דער ווירטשאפט, און פון דער דאזיקער התגברות, קומט נאך דער ווירטשאפט ארויס א נוצן.

דער שבת איז אנדערש פון אלע זיינע אנדערע רו-טעג-נאכמאכונגען דערמיט, וואס ער איז אבסאלוט און פשרה-לאז. די מענטשהייט האלט דאס פאר אנ-אוממעגלעכע זאך. איז דען א מעגלעכקייט — הערט מע טענות — צו לאזן שטיין אויף גאנצע 24 שעה די פאסט און דעם טעלעגראף, די באן און דעם טראמוויי? ס-וואלט דאך גיוועזן — זאגן זיי — א צו שווערער ווירטשאפטלעכער פארלוסט. אבער גראד דאס איז טאקע דאס גליק-ברענגענדיקע פונים שבת. די רעליגיע איז זייער אפט א ברעמזע, וואס האמיוויט דעם צו שנעלן לויף פון דער ווירטשאפטלעכער אנטוויקלונג, און באזייטיקט אזוי ארום די גיפאר פון דער זעלבסט-פארניכטונג. די רעליגיע האלט גארנישט פאר אזוי שלעכט דאס, וואס דער רעקארד פון די ווירטשאפטלעכע לייסטונגען וועט מיט א טאג שפעטער קומען. פארקערט, די רעליגיע האפט, אז שלעכט איז דאס, וואס די פארשנעלערונג פון די ווירטשאפטלעכע לייסטונגען וואקסט א יפן חשבון פון דער זעלישער און עטישער אנטוויקלונג פונים מענטשן, און ברענגט אים צו פארווילדונג. טאקע אין דעם איז דער כוח פון דער רעליגיע, וואס זי שטרעבט צו ווערן דער רעגולאטאר פון דער מענטשהייט און זי וויל נישט האבן דעם אויסערלעכן פארשריט אויפן חשבון פונים אינערלעכן גייסטיקן פראגרעס. דער בארבאר, וואס איז אזוי פיין איינגעריכטעט מיט אלע מאדערנע מכשירים, איז דאך נישט מער, ווי א בארבאר; די נישט גלייכע פארהעלטעניש צווישן דער אינערלעכער און אויסערלעכער קולטור, צווישן דער ווירטשאפטלעכער און זיטלעכער טיכטיקייט איז די איינטלעכע עיקר-סיבת פון גאנצן סאציאלן שלעכטס.

ס-גייט איצט דורך דער מענטשהייט א בענקשאפט נאך א נייעם לעבנס-ציל, איגערלעך זיך צו באנייען. דער אזוי גירופינער ליבעראליזם, וועלכער האט אונטער דער מאסקע פון פרייע, פריוואטע איניציאטיוו און מענטשן-ווירדע מעכאניזירט דאס מענטשלעכע לעבן, איז שוין איצט ארויסגיקומען אין זיין גאנצער נאקיטקייט, און אלע קענין שוין זיין שעדלעכע ווירקונג.

דער גרויסער פילאזאף קאנט האט גיזאגט, אז ס-גיט נישט קיין עטיק, וואס מאכט פונים מענטש א מיטל צום צוועק. יעדיס פערזענלעכע לעבן איז די היילונג, אז מע זאל עס קענין באנוצן, ווי עפיס א סחורה, אויפס לאגער. דער גרויסער טעות פון דער ליבעראל-קאפיטאליסטישער ווירטשאפטלעכער ארדנונג איז נאר מעגלעך גיווען צוליב דעם, וואס די מכלומרשטע אויפקלערונג האט פארדרענגט די רעליגיע, די גאנצע טיף און ברייט פונים לעבן איז נישט אנערקענט גיווארן, יעצט איז גיקומען די ביטערע אנטוישונג. דער קראך פון דער קאפיטאליסטישער ארדינונג דארף אונדז אבער דינין אלס לערע, אז מיר זאלן נישט ווידער אריינפאלן אין א נייעם טעות, אין וועלכן די מארקסיסטישע שיטה וויל אונדז אריינפירן מיט איר* „מאסן-מענטש", מיט איר אונטערדריקונג פון דער פערזענלעכער פרייהייט, מיט דער אויסראטונג פונים מעטאפיזישן מענטש און מיט איר ברוטאלער גיוואלטזאמקייט. די רעליגיע ווייזט אונדז אן אויף דער אומענדלעכער קראפט פון דער מענטשלעכער נשמה. די רעליגיע וועט נישט מוסיף זיין קיין שום ווארט צו דער מארקסיסטישער תורה, וואס לערנט, אז קעגן ג-טלעכן גורל קאן זיך נישט אקייגן שטעלן נישט דער יחיד און נישט דער מענטשלעכער כלל אלס גאנצער. ניין, מיר קעמפן מיט פארשידינע היסטארישע און נאטירלעכע כוחות און מיר וועלן זיגן, כל זמן דאס יידנטום איז לעבידיק אין אונדז. די רעליגיע לערנט, אז דער מענטשלעכער ווילן קאן באווייזן די פארשידינע היסטארישע הכרחים.

אויס ריינער שנאה, וואס גרעניצט זיך מיט פאראכטונג, האט מארקס באזונדערס באקעמפט דאס יידנטום. מארקס האט אבער נישט גיקענט דאס אמתע יידנטום, ער האט באקעמפט א רעליגיע, וואס ער האט גיזען ביי די רוסישע צארן און ביי זיינע פארטרעטער, א רעליגיע, וואס האט בארעכטיקט די פארשידנארטיקייט פון די קלאסן און שטאנדן, סאנקציאנירט די פריווילעגיעס פון די הערשנדע קלאסן, א פסעדא-רעליגיע, וואס איז באשטאנען נאר פון אויסערלעכע צערעמאניעס און נישט אין דער אינערלעכקייט פונים מענטש, א פסעדא-רעליגיע, וואס האט נישט גיהאט דעם מוט זיך אקייגן צו שטעלן די ווירטשאפטלעכע עוולות און דער סאציאלער אומגירעכטיקייט. ליידער מוזן מיר מודה זיין, אז אויך אין אונדזערע קרייזן דינט די רעליגיע ביי א טייל נאר אלס מאסקע. מע גיט זיך אן פאר א פרומען און גלויביקן ייד, און די ברוטאליטעט פון זייערע ווירטשאפטלעכע האנדלונג שרייט ביז צום הימל. אויך ביי אונדז האט די רעליגיע פארלוירן פיל פון איר רעוואלוציאנירנדע קראפט, און ווייזט אים נישט דעם שפיגל, וואו ער קען דערזען זיינע בארבארישע מעשים. זאל זשע דעריבער די גרויסע ביטערע אנטוישונג, וואס מיר האבן גיהאט אין דעם איצטיקן ווירטשאפטלעכן סדר היום, אונדז צוריק ברענגען צו דער ערשטער רעליגיע, צו דער טאטאליטעט פון דער לעבנס-באראטונג, וואס ווייזט אן אויף דער אוממעגלעכקייט פון דער הארמאניע צווישן ברוטאלע ווירטשאפט-גיזעצן מיט דעם גידאנק פון א גירעכטן ג—ט, וואס פירט אן מיט דער וועלט.

רעליגיע דארף פאר אונדז זיין די כאראקטערלעכע און גייסטיקע השלמה פונים מענטש אין זין פון רעליגיעזן אידעאל, אז דער מענטש איז א „צלם אלקים". נישט אנטלויפן פון דער וועלט נאר אריינבויען די רעליגיעזע וועלט-יסודות אין דער ווירקלעכקייט און גלייכצייטיק האבן דעם מוט צו איינזאמקייט, פדי אין יעדער פרייער צייט, וואס ווערט נישט אויסגינוצט פארן דינסט פון דער וועלט, זאל גיווידמעט ווערן דער תורה און ש.ודיום. נישט וועלט-פארלייקינונג נאר פשוטקייט, באגרינדן דעם גינוס. רעליגיע באטייט פאראנטווארטלעכקייט פארן כלל, סאלידאריטעט, איינער פאר אלע און אלע פאר

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

איינים, אונטעראָרדינין אונדזער ווילן אונטער דעם ווילן פונים כּלל פון די אָנשטענדיקע און גוטע. רעליגיע הייסט פאַרוואַנדלין דעםווירטשאַפטלעכן לעבנס-באַרוף אין אַ דינסט פאַר דער מענטשהייט אבער מימ גלייכער ענערגיע זיך צוהאַלטן אין דעם אַלטן יידישן באַרוף, וואָס מאַכט אונדז פאַר טרעגער פונים ג–טלעכן גיזעץ, כּדי צופאַרווירקלעכן די היסטאָרישע מיסיע פון יידנטום צווישן די פעלקער.

ביידע גרויסע ווירטשאַפט-טעאָריעס, די קאַפּיטאַליסטישע און די מאַרקסיסטישע, באַווייזן נאר ווי אוממעגלעך ס-איז די ווירטשאַפטלעכע זעלבסט-עמאַנציפּאַציע פון די רעליגיעזע גרונדלאַגן פונים מענטשן-לעבן. דער קאַפּיטאַליזם גלויבט אין דער „פאַרנונפט" פון דער „פרייער איניציאַטיוו", און אַלס פועל יוצא איז גיקומין די אַנאַרכישע געלט-הערשאַפט און מעכאַניזירונג פונים גייסט. דער מאַרקסיזם ווידער לערנט אונדז וועגן דער ענגער שייכות פונים מענטשלעכן גורל מיט די פּראָדוקציע - פאַרהעלטנישן און פּרעדיקט דעריבער גיוואַלט קעגן גיוואַלט; דער מאַרקסיזם פאַרלייקנט די פרייהייט אַלס גרונט-פּרינציפּ פונים מענטשנטום. זי פאַרלייקנט די מאַכט פון דער נשמה און גייסט אינים גיראַנגל פון ווירטשאַפטלעכן לעבן, וואָס איז נאָר, לויט דער דאָזיקער תּורה אָפּהענגיק פונים ריינים צופאַל פון די עקאָנאָמישע פאַרהעלטנישן.

קיין שום גיביט פונים מענטשלעכן לעבן קאָן נישט אין זיך ווערן ראַציאָנעל אויסגיפאַסט. קיין שום גיביט איז ,נישט אין זיך פאַרנונפטיקט. אבער קיין שום גיביט פון אונדזער לעבן איז אבער אויך נישט בלויזער. צופאַל. יעדע זאַך קאָן דורך דעם מענטש אַזוי אדער אַנדערש גישטאַלטיט ווערן. מיר ווייסן, אַז אָן „קמח" איז נישטאָ קיין תּורה, אבער אָן תּורה איז אויך נישטאָ קיין „קמח", אָן תּורה ווערט דאָס ברויט פאַרגיפטיט, אַ רעליגיע אָן ווירטשאַפט איז אַן-אומזין; אַ ווירטשאַפט אָן רעליגיע איז אַ גיפטיק גיוויקס, איז אַ שרעקלעכער זעלבסט צופליישונג-פּראָצעס פון דער מענטשהייט. „נישט פון ברויט אַליין קען דער מענטש לעבן, נאר פון דעם אַלים, וואָס איז אַרויס-גיגאַנגין פון ג–טס מויל, קאָן דער מענטש לעבן", — איז אַן-אַלטע אייביקע תּורת אמת. ווער ס-האָט נאר אַפּיין אויער צו הערן אינים רויש פון די מאַשינין און דאָס גיפילדער אויף די בערזיס, די לעצטע פיינע שטים פון דער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג. דער וועט נישט קענין לייקינין; אַז דער קול ודממה דקה פון דער רעליגיע, הערט זיך אַרויס פון דער ווירטשאַפט. און די לעזונג פונים ווירטשאַפט-פּראָבלעם הערט זיך אויך דאָרט דערפון אַרויס און דאָס איז: זעלבסט-באַשרענקונג און זעלבסט-באַשיידנקייט. די ערד פּראָדוצירט פיל מער, וויפל די מענטשן פאַרברויכן. זי האָט נישט גינוג אַרבעט, כּדי צו באַשעפטיקן אַלע מענטשן ביי דער ווירטשאַפט. ס-איז איצט אַ היסטאָרישע נויטווענדיקייט צו פּראָקלאַמירן „אַ שבת פון דער וועלט ווירטשאַפט-מאַשין". דער מענטש קאָן בכן נישט זיין באַשטימט בלויז צו דער זעלבסט-דערהאַלטונג, בלויז צו דינגין די מאַטעריע, די וועלט שרייט נאָך דעם שבת. נאָך דער רו פון דער ווירטשאַפט און ערדישער אַרבעט. דער סאָציאַליזם ווערט אַ רוף נאָך דער רעליגיע. דער מענטש זאָל און מוז גיפונין צייט פאַר זיך אַליין, פאַר דער אַרבעט איבערן גייסט, פאַר דעם פּראָבלעם פונים הארץ.

דער דאָזיקער רוף קאָן נאָך היינט נישט אַזוי שטאַרק דורכדרינגין, ווייל די מענטשהייט האָט זיך נישט גילערנט צו פייערן דעם שבת. די רוענדע אַרימס פאַרלאַנגין, צוליב לאַנגווייליקייט, אַלס נייע ווירטשאַפטלעכע באַשעפטיקונג. די פרייע צייט איז אַ קוואַלנדער גייסט פון דער מענטשהייט, ווייל אין דער דאָזיקער צייט וואַקסן נאָך מער די באַדערפינישן, און דאָס מוז אים ווידער אויפסניי מאַכן אָפּהענגיק פון דער ווירטשאַפטלעכער מאַשין. די זעלבע שטימין וואָס רופן צו שפּאָרזאַמקייט און באַשרענקונגין אין האַנדל און אינדוסטרי, מונטערן אויך אויף צו דער הויכער קונסט פון רוען. און דאָס קאָן נאר לערנין די רעליגיע, כּדי אין דער תּורה ועבודה צו גיפונין די לעצטע אומאָפּהענגיקייט פון דער אָרומיקער וועלט. די דאָזיקע שטימין וועלן ערשט רעכט אַריינדרינגין אין אַלימינס הערצער, ערשט דעמאָלט, ווען דער מענטש וועט זיך ווענדן פון אויסערלעכן צום אינערלעכן, ווען נישט די מאַטעריעלע קענטינישן און מעכאַנישע וויסנשאַפטן וועלן פאַרנעמין דעם אויבנאָן נאר די פּראָבלעמין פונים גייסט, וואָס ליגן אונדז אַזוי נאָנט, און ווען אַנשטאָט די צאָלרייכע באַדערפינישן און אַנשפּריכן וועלן מיר זיך פאַרנעמין מיט מצוות און מעשים טובים; די ווירטשאַפט איז באמת אַ שווערער פּראָבלעם. אבער דאָס מענטשלעכע האַרץ מיט זיינע אויסערלעכע באַדערפיניש-לאָזיקייט און אינערלעכער צופרידנקייט איז דאָס שווערסטע פּראָבלעם פון דער מענטשהייט. אבער וואַרטן אויף דער צייט, ווען די דאָזיקע שטים וועט דורכדרינגין אַלע הערצער דאַרף מען נישט, שוין איצט דאַרף יעדער איינצעלנער האַנדלין לויט דעם גייסט פון דער רעליגיע. באַפריי דיך פון די אַלע אומנייטיקע זאַכן, וואָס בינדן דיך צו צו דער ווירטשאַפט, לערן דיינע קינדער, אַז זיי זאָלן פעאיק זיין אויפצונעמין די אינערלעכע ווערטן פון דער רעליגיע, קלייד דיך און דיינע קינדער באַשיידן, ווי נאר מעגלעך, וואַרף אַוועק דעם לוקסוס פון די וואוינונגין און מעבל, לערן דיינע קינדער זיך צו פרייען מיט דעם חלק, וואָס ג–ט האָט גיגעבן אַלע מענטשן: מיט דעם ליכט און די לופט, מיט דעם וואַלד און וואַסער. אבער פריער פון אַלים מאַך דיר פאַר אַ חוב צו לערנין תּורה און דאַן וועסטו צוליב די פּראָבלעמין פונים האַרץ פאַרגעסן די פּראָבלעמין פון דער ווירטשאַפט. אַנשטאָט זיך צו באַפרייען פון דער תּורה, כּדי פריי צו זיין פאַר דער רעליגיע, באַפריי דיך פון די ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעמין און נעם אויף דיר דעם עול פון דער רעליגיע, כּדי פריי צו זיין פאַר זיך אַליין און פאַר דיין ג–ט.

ווען יידן זענין גיווען אין זייער לאַנד איז גיווען אַ שטאַנד מענטשן וואָס זענין פריי גיווען פון ווירטשאַפטלעכן עול, דאָס איז גיווען דער שבט לוי, אַנשטאָט מיט דער ווירטשאַפט האָבן זיי זיך פאַרנומען מיט דער עבודה אין בית המקדש און מיט דער ערציאונג פון פאָלק. אויף דעם זאָגט דער רמב"ם אין הלכות שמיטה: נישט נאר דער שבט לוי אַליין, נאר יעדער מענטש אויף דער וועלט, וואָס פאַרמאָגט די גייסטיקע פעאיקייטן זיך אָפּצוזאָגן פון דעם אַלימין, כּדי ג–ט צו דינין און אים צו דערקענין יעדער מענטש, וואָס שפּאַנט זיין לעבנס-וועג, ווי ג–ט האָט גיבאָטן און וואַרפט אַראָפּ פון זיין האַלדז דעם עול פון די פיל אומנייטיקע באַדערפינישן, — דער איז גיהייליקט דורך דעם אַלער-הייליקסטן, דעם דאָזיקן מענטש וועט ג–ט ווערן זיין חלק ונחלה לעולם ועד. אַזאַ מענטש וועט אויך האָבן זיין ערדישן אויסקום, פּונקט ווי אַמאָל די כּהנים און לויים. און אַזוי האָט אויך גיזאָגט דוד המלך: „ג–ט איז מיין חלק און מיין גורל, דו דערמעגלעכסט אויך מיינע ערדישע באַדערפינישן".

צום סוף וויל איך דערמאָנין אַ פּאַסירונג. וואָס אַלע האָבן עס שוין גילייענט אין די צייטונגין: אין אַ קוילן-גראָבן זענין 20 בערג - אַרבעטער פאַרשיט גיוואָרן, זעקס טעג זענין די דאָזיקע מענטשן גיווען לעבידיק באַגראָבן און נישט גיהאַט קיין לופט צו אָטימין, אָפּגישניטן פון דער גאַנצער, לעבידיקער וועלט. פאַר פיין און צער האָבן די אומגליקלעכע שוין גיוואָלט באַגיין זעלבסט-מאָרד, כּדי אַ סוף צו מאַכן מיט די צרות. צווישן די אַרבעטער האָט זיך אבער גיפונין איינער אַ יונגער קוילן-גרעבער מיט אַ פונק פון ריינער רעליגיעז אינים האַרצן. האָט ער זיך צו זיי אַזוי אָנגירופן: „ברידער, זייט שטאַרק און האַלט אויס; הילף מוז קומין, פון אויבן זוכט מען אונדז, און מע וועט אונדז באַפרייען". און ענדלעך האָבן זיי אָנגיהויבן צו הערן קלעפּ, און דאַן גי-דעמפטע שטימין פון דער הויך און פלוצלינג האָט זיך דורכגיבראָכן אַ שיכט און ס-האָט אָנגיהויבן אַריינצושטראַלן די ליכט פונים הימל.

אויך מיר זענין אין אַ גיוויסער מאָס פאַרשיט גיוואָרן, דער ווירטשאַפטלעכער קריזיס האָט אונדז אַלימין אָפּגישניטן פון ליכט און צוקונפט, אבער האַלט אויס, איר פרייע קינדער פון ג–ט! ווען איר וועט זיך שטיל צו הערן, וועט אייער אויער פאַרנעמין די שטים פון אויבן, אַ קול פון דער הויך, וואָס זוכט אונדז און וועט אונדז ברענגין אַ רעטונג. האָט גידולד און זייט נישט פאַר-צווייפלט. דאָס ליכט פון הימל וועט נאָך אויך פאַר אונדז שיינין אין זיין פולער פּראַכט. זייט שטאַרק אין יידישן בטחון. מיר וואַרטן אויף דעם טאָג, ווען די געצן פון זילבער און גאָלד וועלן צושמעטערט ווערן, וואו די ווירטשאַפט וועט גישטעלט ווערן אין דינסט פון דער רעליגיע וועט אַזוי איינ-אָרדינין די ווירטשאַפט, אַז זי זאָל ווערן אַ גליק פאַר דער גאַנצער מענטשהייט.

צום נייען שול־זמן

אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע פאַרן בית־יעקב־גידאַנק!

דאָס קענט איר אַמבעסטן דערגרייכן דורכן אויסקלעבן אין אַלע בתי־תפלות אונדזער גרויסן פּראָפּאַגאַנדע פּלאַקאַט

„פאַרשרייבט אייערע קינדער אין בית־יעקב־שול"

10 שטיק קאָסטן 4 גילדן מיט 50 גראָשן.
ווייניקער ווי 10 שטיק און אָן געלט פריער-
אויס ווערט נישט גישיקט. אויף נאָכ-
נאָמע גייט צו 2 גילדן צו אַ שיקונג.
געלט שיקן P.K.O. 67.795

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אויף די זינד, וואָס כ׳האָב געזינדיקט

(דאָס ווידוי־בוך
פון יאַקוב וואַסערמאַן)

פון העשיל קלעפּפיש

קיל אַ ווּנדער אין מיטן העלן טאָג האָבן דאָס דייטשע יידנטום, דאָס דייטשע אַסימילירטע יידנטום, געטראָפן די היטלעריסטישע גזירות.

לאַנגע יאָרן האָבן זיי געלעבט מיט דער אילוזיע, אַז זיי זענען נישט קיין יידן, נאָר דייטשן. זיי האָבן געהאַט אין דייטשלאַנד פרייע לופט צו עטעמען און געווען איינגעליבט אין „פאַטערלאַנד״, עפּיס דאָרט דער זיידע צי אפילו נאָך דער טאַטע איז געווען אַ ייד, עפּיס האָט מען אין שטוב, — אָך, אין די פאַרנעפּלטע פאַרלאָפענע קינדער־יאָרן, אַלזאָ, שוין לאַנג־לאַנג! — זיך צוגעזען אַ יידישן טראַדיציאָנעלן מנהג, אָבער פילן זיך צונויפגעקניפּט מיט דעם יידישן קיבוץ, — צו וואָס און צו ווען?

לאַנגע יאָרן זענען די דייטשע יידן, די אַסימילירטע, געווען איינגעוויקלט אין זייער דייטשיש וויגעלע.

מיטאַמאָל האָט אַלץ גענומען זיך ברעכן. אַזעלכע פינצטערע כמאַריס האָבן זיך פאַרצויגן איבערן הימל פון „הייס־געליבטן פאַטערלאַנד״. און די „ליבע״ דייטשע ברידער האָבן פאַרוואָרפן אַלע זייערע עסקים און זיך אָנגעהויבן אָפּצוגעבן בלויז מיט איין ענין: אויסזוכן, ווער ס׳איז אַ ייד, ווער סע שטאַמט פון יידן...

און ס׳איז געקומען אַ ביטערע און פינצטערע צייט פאַר די יידן אין דייטשלאַנד אַזאַ צוזאַמענברוך, אַזאַ קאַטאַסטראָפע האָט זיך דאָך דער פינצטערסטער פעסימיסט נישט געקאָנט אויסמאָלן! די דעמאַגאָגישע העץ־ווערטער האָבן אַריינגעלאָזט זייער גיפט אפילו אין די נעכטיקע פריינט. פּלוצלינג האָבן די דייטשע יידן דערזען זייער יידישן גורל, זייער „יידישעס פּראָבלעם״ פּנים אל פּנים.

און די ערלעכסטע צווישן זיי, די, וואָס האָבן דעם מוט מודה צו זיין, אַז זייער ביז איצטיקע גייסטיקע וועלט איז געווען נישט מער, ווי אַן־אילוזיע און יעצט צופאַלט זי זיך ווי שפינוועב, קומען אַרויס עפנטלעך און קלאַפּן זיך אין האַרץ על חטא. אויף די זינד, וואָס זיי האָבן געזינדיקט...

איינער פון די ערלעכסטע צווישן די דייטשע יידן איז בלי ספק, — אומאָפּהענגיק דערפון, וואָס פאַר אַ באַציאונג מע זאָל נישט האָבן צו זיינע ווערק, — דער באַקאַנטער יידיש־דייטשער שרייבער יאַקוב וואַסערמאַן.

נאָך מיט צוועלף יאָר צוריק, ווען אַלץ האָט אויסגעזען צו זיין רואיק און זיכער, האָט וואַסערמאַן אויפגעדעקט די יידישע וואונד אין דייטשלאַנד. ער האָט אָנגעשריבן אַ בוך, אַ מין אויטאָביאָגראַפיע „מיין וועג אַלס דייטש און ייד״, און ער האָט דאָרט דערציילט וועגן די צרות און ליידן, וואָס אַ ייד האָט אויסצושטיין אין דייטשלאַנד׳ דאָס איז געווען דעמלט, ווען פון היטלעריזם האָט נאָך קיינער נישט געחלומט. אַלזאָ, שוין דאַן האָט די יידן־פראַגע אין דייטשלאַנד עקזיסטירט. מ׳האָט דעם ייד געגעבן צו שפירן, אַז ער איז אַ זון פון אַן־אַנדערער, פון „אַ נידריקער ראַסע״, מ׳האָט דאָס נאָר נישט געטון אַזוי ברוטאַל און חוצפּהדיק־פאַרשייט, ווי היינט.

אַלץ, וואָס היטלער פּרעדיקט, איז נישט ניי און אָריגינעל. דאָס אַלץ האָט ער געפינען גרייט אין די פאַגראָם־פּראָגראַמען, וואָס זענען געוואָרן געשאַפן טאַקע אין דער „תקופה פון עמאַנציפּאַציע״. אין אונדזערע טעג האָט דער כאַם אַרויסגעשטעקט זיין פּרצוף, אָבער דאָס מלכות־כאַם איז אויפגעקומען נישט היינט.

נאָך איידער היטלער איז אויף דער וועלט געקומען, איז דייטשלאַנד געווען דאָס קלאַסישע לאַנד פון אַנטיסעמיטיזם. און דער איינפלוס פון די יידן־העצער איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז ס׳האָבן זיך מיט די אידייען אויך אָנגעשטעקט די מענטשן פון גייסט. געטע שילדערט אין זיין בוך „ווילהעלם מייסטער״ דאָס סיסטעם פון אַן־אידעאַלער מלוכה, וואָס לעבט אין זיין פאַנטאַזיע. און אט אין דעם מוסטער־לאַנד וועלן יידן נישט טאָרן וואוינען. דער מאָטיוו איז אַזעלכער: „ווי קאָנען מיר דען די יידן באַהעפטן מיט דער העכערער קולטור, אַז זיי פאַרלייקענען איר ווערט און זין?״ און ביי איינעם פון די גרעסטע דייטשע פילאָזאָפן, ביי פיכטן, געפינען מיר אַזעלכע געדאַנקען: „זאָל מען יידן געבן רעכט, אָבער בלויז מענטשן־רעכט. בירגער־רעכט קאָן מען זיי געבן, ווען מ׳זאָל אין איין נאַכט דעם יידן אָפּשניידן זיין קאָפּ און אַרויפזעצן אַן־אַנדערן, וואו ס׳זאָל נישט זיין קיין איינציקער יידישער געדאַנק״...

די היטלעריסטישע ראַסן־טעאָריע איז דאָך אויך צו מאָל נישט קיין אָריגינעלע לערע. אויך זי איז געוואָרן צוגעגרייט דורך די פריערדיקע דורות. נישט היטלער, נאָר דער צודרייטער און פאַרקריפּלטער קאָפּ פון טשעמבערליין האָט נאָך אין סוף פאַרגאַנגענעם יאָר־הונדערט אויסגעקלערט די לערע פון בלוט און ראַסע, וואָס האָט די יידן־שנאה אַרויפגעפירט אויף נייע וועגן און איר געגעבן דעם אמתן מענטשן־פרעסערישן תוכן.

דאָס יידישע פּראָבלעם האָט אין דייטשלאַנד עקזיסטירט, מ׳האָט אַלזאָ נישט געטאָרט דערפון הויך. מ׳האָט זיך געשושקעט אין אויער. אַזוי יידן, אַזוי דייטשן האָבן נישט געוואָלט דערפון מאַכן קיין ענין..

אַ ווייטיקלעכן אָפּקלאַנג האָט די דערשיינונג געפינען ביי יאַקוב וואַסערמאַנען. אין בוך „מיין וועג אַלס דייטש און ייד״ דערציילט ער מיט טרויער, וואָס ער האָט אַלץ געהאַט אויסצושטיין צוליב זיין יידישער אָפּשטאַמונג. בפרט, אַז ער איז דאָך אין דעם גאָרנישט שולדיק. באמת אַזוי, וואָס איז זיין זינד, אַז זיין טאַטע איז געווען אַ ייד?... ער אַליין האַלט זיך פאַר כולו דייטש. דאָ איז זיין פאַטערלאַנד, דאָ איז זיין היימלאַנד, דאָ איז ער אויפגעוואַקסן, דאָס „דייטשע״ ליגט אים אין בלוט...

ער האָט געוואָלט פאַרגעסן אין זיין יידישקייט, ער האָט געוואָלט אין גאַנצן זיך באַפרייען פון דעם „פלעק״, וואָס איז געקומען מיטן טאָג פון זיין געבוירן ווערן, אָבער די סביבה, די ריין־גערמאַנישע סביבה, האָט אים דעם נישט געוואָלט פאַרגעסן. אַלע מאָל האָט זי אים דערמאַנט „דו ביסט יודע..״ האָט ער געהאַט אַמאָל אַגוטן פּאָסטן, האָט מען אים אָפּגעזאָגט בלויז דערפאַר, ווייל מ׳האָט זיך דערוויסט, אַז ער איז אַ ייד. מ׳האָט אים אַרויסגעוואָרפן צוליב דעם „חטא״ אויפן גאַס אויף הונגער און נויט... האָט ער אָנגעשריבן ביכער, אין וועלכע ער האָט זיך באַמיט צו דענקן אין גאַנצן ווי אַ דייטש, איז געקומען די דייטשע קריטיק און זיי אַרונטערגעריסן: ניין, ווי דו זאָלסט זיך וועלן באַהאַלטן, דאָס יידישע אין דיר קוקט אַפיר... פאַרוואָס קומט דאָס אים? — פרעגט וואַסערמאַן אַן־ענטוישטער — איז ער דען נישט קיין דייטש, איז ער דען נישט אַ פּראָדוקט פון דער דייטשער קולטור? דער יידישער געבורט האָט דאָך פאַר אים קיין שום באַדייטונג נישט, טא פאַרוואָס קומט מען און מע ווייזט אים רק אויף זיין טאַטן און זיין מאַמען? נישט מע אָנערקענט אים פאַר סאַלאָן־פעיק, נישט מע לאָזט אים פאַרדינען, און נישט־דאָס ביטערסטע! — מע באַטראַכט אים פאַר אַ דייטש, און זיינע ביכער, וואָס האָבן פאַר אַ ציל צו שילדערן די דייטשע פאָלקס־נשמה – פאַר עכט־דייטשע. מע וויל בשום אופן נישט גלויבן, אַז „אַ ייד קאָן באַזיגן זיין פרעמדקייט״...

וואַסערמאַן איז צוליב דעם אַלים פאַרצווייפלט געווען, שטאַרק פאַרצווייפלט. פאַרוואָס — האָט ער געפרעגט — האָט מען געלאָזט העגנין אין דער לופט מיין אויסגעשטרעקטע האַנט?

אַזוי האָט מיט צוועלף יאָר צוריק באַוויזן עפנטלעך זיין יידישע וואונד יאַקוב וואַסערמאַן. ער האָט זיך געראַנגלט מיט דער „מכה״, געפּרואווט זיך פאַרענטפערן, פאַרטיידיקן, וועקן דאָס געפיל פון די דייטשע „ברידער״..

און דאָס יידישקייט האָט באַגלייט ווי אַ שאָטן וואַסערמאַנען, דעם טאַלאַנטפולסטן פאַרשטייער פון די יידיש־דייטשע שרייבער.

ער איז געוואָרן אָנערקענט פאַר אַ גרויסן דיכטער. מ׳האָט אים אַ סך געלייענט, אָבער פון צייט צו צייט געגעבן צו פילן, אַז: זאָל ער זיך נישט איינרעדן, אַז ער איזווירקלעך אַ דייטש.

עפּיס רעט ער אין זיינע ווערק אַזוי פיל וועגן „יידישע״ זאַכן, דאָס הייסט, וועגן גערעכטיקייט און יושר. ער בענקט נאָך אַ וועלט פון מענטשן־ליבע און ברודערשאַפט, ער איז אַזוי אומרואיק און טרעט אַרויס קעגן די צביעותן און שקרים פון דער היינטיקער געזעלשאַפט. וואָס מע וואָלט באַדאַרפט פאַרשווייגן,— וואָס איז דאָס אַלץ אויב נישט אַ רעזולטאַט פון זיין יידישער אָפּשטאַמונג?

וואַסערמאַן האָט ווייטער געפּרואווט זיך פאַרענטפערן. קיינער פון די דייטש־יידישע שרייבער האָט נישט גענומען אַזוי ערנסט־טראַגיש דאָס פּראָבלעם פון ייד־דייטש, ווי ער. ווי מיט אַ שווערער קראַנקייט האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיט זיין יידישקייט. זיין גרעסטע קינסטלערישע אַמביציע, זיין שטאַרקסטער

הודפס מתוך הארכיון היהודי

קינסטלערישער אידעאל איז דאך צו גילטן אלס ריין-דייטשער דיכטער, אלס דער באזינגער פון דייטשן „אינערלעכן וועזן".

און ווען וואסערמאן איז אלט געווארן זעכציק יאר, האט זיך אין דייטשלאנד באוויזן דאס גישפענסט פון היטלעריזם. די היטלעריסטישע באוועגונג האט פיל אסימילירטע יידן א שטויס גיגעבן צו פארטראכטן זיך איבער דעם טעות, אין וועלכן זיי האבן יארן לאנג גילעבט. אבער דעם ערשטן שטויס האט זי גיגעבן דעם פילבארן און עמפינדלעכן דיכטער.

אויף דער שוועל פון דער היטלעריסטישער איבערקערעניש האט וואסערמאן אנגישריבן א בוך, א רירנדיקן דאקומענט פון זיינע לעצטע איבערלעביניש. דאס בוך הייסט: „זעלבסטבאטראכטונגען". און אויפן שער-בלאט לייענען מיר: דערשינען אין יאר 1933 אין בערלין. ווער ווייס, צי דאס איז נישט דאס לעצטע בוך פון א יידישן מחבר, וואס איז ארויס אין דער מלכות-הרשעה?

דאס איז – אויב מע קאן אזוי זאגן — א ווידוי-בוך. נישט אויף אלע חטאים קאן מען זיך אזוי שנעל מתודה זיין, נישט אויף אלים קאן מען אין איין מינוט טון תשובה, אבער שוין אויף איין זינד – די עיקר-זינד – איז זיך דער דיכטער מתודה:

אויף די זינד, וואס איך האב גיזינדיקט, וואס כ'האב זיך גיפילט פרעמד צום יידישן פאלק...

אויף די זינד, וואס איך האב גיזינדיקט, וואס כ'האב גיוואלט פארלייקינען מיין יידישער אפשטאמונג...

על חטא... און פאר דיר שטייט א דיכטער, א גיבויגינער, א צוואוויטיקטער, אבער נישט קיין נידערגישלאגינער, נישט קיין פארצווייפלטער.

....

דער דיכטער שמועסט מיט א פריינט. מעגלעך, אז דער פריינט איז אן-אויס-גיטרוימטער. און אין דעם שמועס שווימען אויף אין זכרון פון דיכטער די לעקציעס פון יידישער רעליגיע אין דער שול... אט דערמאנט ער זיך, ווי דער לערער האט דערציילט וועגן פורים, וועגן דער קיניגן אסתר... אט זעט ער זיך פארטיפט איבערן תנ"ך, וואס זיין גאנצע לערע באשטייט דאך אין איינפלאנצן די אידעען פון גירעכטיקייט אין די הערצער פון די מענטשן... און וואסערמאן רעט. ער רעט וועגן דער אידעע פון גירעכטיקייט, וואס איז די נשמה פון יידנטום שוין אין די פריסטע צייטן פון דער גישיכטע, ווען די פעלקער האבן נאך גילעבט אין ווילדקייט און אכזריות, האבן יידן אויפגיהויבן פאר דער וועלט די אידעע פון ג-טלעכקייט. זיי האבן גיוואוסט, אז זיי וועלן דערפאר מוזן אדורכמאכן א שווערן וועג פון ליידן און אבן-נגפס, ווייל עס האט פיינט די וועלט דאס פאלק, וואס מאנט יושר. „לאמיר ווארפן א בליק איבער יידישן גורל אין די לעצטע צוויי טויזנט יאר. אבער נאך וואס דארף איך צוויי, איינס איז אויך גינוג, אלזא די לעצטע. עס איז א וועג פון צער און טרערן, א וועג פון טרויער, וואס האט נישט צו זיך קיין גלייכן אין דער גישיכטע פון מענטשלעכע ליידן"...* און זאל קיינער נישט מיינען, אז ער קאן זיך באפרייען פון דעם בונד מיט די פריערדיקע דורות. אלע זענען צו-נויפגיבונדן, צונויפגיקניפט, ווי מיט גליענדיקע אייזנס צונויפגישמידט.

– מאך דיר קלאר, — זאגט וואסערמאן צום פריינט, — אט דעם יאר-טויזנט, וואס איז א לאנגע קייט פון אן-ברחמנותדיקער שחיטות, נשמהדיקער און קערפערלעכער שענדונג, רשעותדיקע בלבולים סיסטעמאטישער בלוט-העצע, פאנאטישער יאגד אויף מענטשן... גרויזאמקייט אונטערן דעק-מאנטל פון רעליגיע און מיט הינטער-כוונות פון געשעפטלעכער קאנקורענץ... אט די קריסטלעכע איירָאפּע שטעלט מיט זיך פאר א שחט-הויז, פון וועלכן עס טריפט מענטשלעך בלוט.

דער דיכטער גיט זיך אפ א רעכנונג, אז די שנאה האט זיך אייגנטלעך די גאנצע צייט נישט איינגישטילט. גיוועזן דארט מכלומרשט א תקופה פון פרייהייט, פון מענטשלעכער רעכט פאר יידן. אבער דאס איז גיוועזן בלויז אויבנאויף, למראות עין. עס דאכט זיך, ווי וואסערמאן וואלט גיהאט דעם באוואוסטזיין, אז די שנאה צו יידן איז די „שנאת עולם לעם עולם".

די פארפאלגונגס-מיטלען זענען נאר – זאגט ער – ראפינירטער געווארן. מע באשולדיקט אונדז נישט מער, אז מיר פארגיפטן די ברונימס אדער, אז מיר האבן גיקרייציקט זייער „משיח", די העצע גייט א סך ווייטער. זי באראבט ביי יידן זייערע עקזיסטענץ-מעגלעכקייטן, זייערע רעכט אלס מענטשן און בירגער. אין אלים שלעכטס, וואס גישעט, זענען שולדיק די יידן. פארשפילט מען א קריג, שרייבט מען צו דעם חטא די יידן. „וואהים איינער מוז דאך זיין דער שולדיקער, און ווער זאל עס זיין, אויב נישט דער ייד?".

עס קומען אלץ ווייטער ווערטער, וואס זענען אנדייטונגען, כאטש אין א באהאל-טינער פארם, אויף דער יעצטיקער לאגע פון די יידן אין דייטשלאנד. אמאל ווערט אויך וואסערמאן אנקלאגער, באשולדיקער: איר רופט יידן „פראצענט-ניקיס"? אבער ווער האט זיי פאר אזעלכע גימאכט, אויב נישט איר מיט אייערע רדיפות און גזירות און פארבאטן?! איר זאגט, אז יידן זענען אינטע-לעקטואליסטן. דאס הייסט, מענטשן פעיקע צום דענקן, אבער נישט צום לעבן. אבער וואס דען האבן זיי גיזאלט טון. אויב נישט זיך גריבלען אין דער נישטיקייט פון לעבן, ווען יעדע מינוט האט אויף זיי גילאקערט דער טויט?! איר זאגט, אז יידן זענען פחדנים? דאס וואלט אויך קיין צוולה נישט גיוועזן פון מענטשן, וואס לעבן אין ציטער און מורא פאר זייער גורל, דאס איז אבער אין אמתן דערפאר, ווייל דער ייד איז א געגנער פון יעדן גיוואלט, פון יעדער הערשאפט פון פויסט.

מיר הערן דעם דיכטערס גיוויין, ווען ער רופט אויס: און אט דער צענטער פון דער אנטיסעמיטישער פעסט איז דייטשלאנד! דאס דאזיקע וואונדערבארע לאנד, דאס דאזיקע אומפארגלייכלעכע פאלק!

עס איז צורינען דער חלום, וואס האט זעכציק יאר אנגיהאלטן ביים דיכטער. און יעצט זיצט ער, דער בן ששים, און רייסט פון זיך קריעה. ער דערציילט, אז נאכן דערשיינען פון זיין בוך „מיין וועג אלס דייטש און ייד" האט ער באקומען א סך בריוו פון דייטשן פון די פארשידנסטע קרייזן פון פאלק. זיי האבן גישריבן, אז זיי האבן די מינצטע אנונג נישט גיהאט וועגן דעם צו-שטאנד אין דייטשלאנד, אז עס עקזיסטירט צומאל דא א יידן-פראגע און נאך אין אזא טראגישער פארים, און זיי האבן צוגיזאגט צו קעמפן פאר אויס-ווארצלען די חרפה. אבער דאס זענען גיוועזן פוסטע ווערטער. אויף דער וועלט איז דא אזוי פיל בייז. פארוואס – שטעלט וואסערמאן די ערשיטערנדיקע פראגע – קאן איין מענטש אויפטון אזוי פיל שלעכטס אין א קורצער צייט, בעת איין גוטער מענטש קאן דאס נישט באווייזן? אין דער צייט פון דעם ערשטן קרייץ-צוג האט איין איינציקער מאנאך באוויזן צו פארברענען אויפן שייטער-הויפן זעכצן טויזנט יידן... וואסערמאן פילט זיך אנטוישט, וואס ער האט זיך ביז היינט גיהאלטן פאר אן-איירָאפּעער. דער איירָאפּעישער מענטש איז גיוועזן א פיקציע. איירָאפּע וויל נישט לעבן אין גירעכטיקייט. און דער דיכטער, וואס האט זיך מיט צוועלף יאר צוריק גיקלאגט, פארוואס מ'האלט אים פאר א ייד, פארוואס מע איזאלירט אים אלס דייטש, רוקט זיך יעצט צו נאנט צום יידישן פאלק, טוליעט זיך צו זיינע גירודפטע, גישלאגינע ברידער אין אלע עקן וועלט.

„אומגירעכטיקייט – שרייבט ער – שמידט צו א מענטש צו די, וועלכע ליידן אומרעכט, און דער האס, וואס פארפינצטערט די וועלט מאכט פאר מיר דעם פאקט, וואס איך שטאם פון יידן, פאר אן-אינערלעכע פארפליכטונג". נישט נישט פאראכטנדיק איז פאר אים דער רוף „יודע", ער איז דערויף מוטיק און שטאלץ.

...און אויף די גלות-וועגן וואגלט דער דיכטער, וואס איז אנטלאפן פונים בלוטיקן היטלער-לאנד, דער דיכטער, אין וועלכן עס האט זיך צו זעכציק יאר דערוועקט דער יידישער פונק...

בוצט אויס די גילעגנהייט!

30 קאמפלעטן עקזעמפלארן פארשידינע נומערן
בית-יעקב-זשורנאל — דערונטער
יובילעי-אויסגאבעס און ספעציאל-נומערן.

אנשטאט 20 גילדן

1 קאמפלעט נאר 6 גילדן מיט 60 גר.!

אן געלט ווערט נישט גישיקט!

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אלימלך שטייער

ס־איז צוגיפאַלן אויף מיר די נאַכט...

(עלעגיע)

מוקדש להרב הגאון מוהר״ר משה חיים לוי שליט״א לזכר בקרתו בהרי הטאטרא באב תרפ״ט.

א׳

פאַרנאַכט. ס־איז ניין טאָג אין חודש אָב —
טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר —
צום חורבן.
און נון, בין איך פאַרוואָגלט אין אַ פאַרוואָרפן טאַטרע־דערפל,
וויזשנע־האָג, איז זיין נאָמען, וואָס אין מדינת סלאָוואַקיי,
צווישן ווילד־פרעמדע מענטשן, וואָס גיקומען אַהער זענען די
שעפן לופט, פרישע לופט פון טאַטרע־בערג
און אויסרוען צוריטלטע נערוון פון מאדערנים בבלישן גיטומל...
ווילד־פרעמדע מענטשן אַרום מיר
און ווילד־פרעמדע בערג רייסן זיך אין הימל,
גראָע און גיפרוירינע מיט פאַרנעפּלטע קרוינען.

זיץ איך אַזוי אין דער טיר פון מיין וואוינונג —
אַ דאָרפיש הילצערן הייזל מיט ווילע־אַרטיקע טורימלעך.
דער פאַרנאַכט פאַלט צו — און איך זע די זון פאַרגייט ווי אַ גרויסער
פייערדיקע טפל *
אונטער די אויסגיזילבערטע באַרג־שפיצן — איינגיהילטע אין נעפל.
און דער הימל איז דורכזיכטיק ווייס,
ווי פערדישע פאַרע אין אַ גיפרוירינער גאַס,
ווייס — מיט בלאָליכע שאַרפע קאַרבן אַרום, ווי אַ קרוין,
אַרום מיר — טאָל־אַראָפּ — אַ ווילד־פאַרוואַקסינער פלוין
מיט צעשינדינע בוימער־פּניאַקיס, ווי נאַקיטע שטיקער פלייש פון אַ פגר.

ס־איז פאַרנאַכט —
זיץ איך אַזוי און טראַכט:
נון, בין איך אַ גלותדיקער ייד,
אַ זון פון אייביקן גלות־פאָלק,
פאַרבלאָנדזשיט אין אַ וויסטן העק,
איינער אַליין אויף אַ פרעמדן יריד...
אין אַ טאַטרע דערפל, טויזנט מעטער די הויך
איבערן פלאַך פון ים...
ווי גרויס־שטעטישע בעל־גופניקיס קומען שעפּן לופט און כוח
און טוריסטן לעבּ־ייִנגין קומען אַזוי סתם
אַ לעב־טון אַ גוטן טאָג...

און דאָרט ווייט־ווייט אין אַלע עקן גלות
זיצן איצטער יידן מיט באָרוויסע פוס
אויף איבערגיקערטע בענקלעך מיט פנימער איינגיפאַלן און וויסט
און טרויערן זייער טרויער און קלאָגן זייער גיקלאָג
„ווי אַזוי איז גיבליבן זיצן אַליין די שטאָט פול מיט פאָלק"...

אַמאָל —
פאַר טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר,
האָבן צעווילדעוויטע פראים חרוב גימאַכט מיין היים,
און אַצינדערט —
נאָך אַזויפיל דורות און יאָר־הונדערטן
זיץ איך, אַ פאַרבלאָנדזשיטער זון פונים פאָלק ישראל,
און דער ווייטיק ברענט אין מיין ברוסט
און הויערט אויף מיין האַרץ מיט שווערע באַשטיוולטע פיס,
ווי אַ פריש צאַפלדיק אומגליק פון נעכטן...
און אין מיין נשמה האָט זיך דאָס אייביקע קלאָג־ליד צעבּרימט,
„ווי אַזוי איז גיבליבן זיצן אַליין"... — — —
און ווער וועט דאָס פאַרשטיין?..

מיין ווייטיק, דעם בּראָך פון מיין נשמה —
איך, אַ ווילד־פרעמדער, אַ זון פון אַ פאָלק, וואָס האָט אַלץ פאַרלוירן,
וואָס פלאָנטערט זיך אַזוי צווישן פרעמדע פוס,
און פרעמדע בערג קוקן אויף מיר גראָ און גיפרוירן...
אפשר — יענע הויכע גוים מיט מגושמדיק־צעפלאַטשטע פּרצוף־פּנימער,
מיט שפּיציקע יעגער־היטן און גרינלעכע פעדערן אין דער הויך,
די, וואָס מיט טעמפּן גילעכטער שאַרן זיי זיך איצט פאַרביי
מיט אַ ווילד גיקראַקערייַ,
מיט ביקסן און מיט שרויט אין די ווייטע פעלדזן־שפּאַלטן,
צו טויטן יעדן לעבּעדיקן אינד, וואָס איז נאָך אפשר ערגיץ־וואו באַהאַלטן
און צוריקקומען פערמאַכיטע מיט שטויב און מיט שווייס —
אפשר זוכן ביי זיי אַ טרייסט?..

ס־איז פאַרנאַכט —
און די שרויט־מענטשלעך האָבן אַדורכגיאיילט, זיך ווילד צעלאַכט.
זיי לאַכן פון יידן פאַרשאַלטינע, וואָס שטופּן זיך אומיטום נישט גיבעטן,
לאַכן פון אַ ייד, וואָס איז פלוצים משוגע גיוואָרן און זיך גיזעצט
באָרוויס אויף דער שוועל און קוקט אַזוי פאַרצאָגט...
זיי לאַכן... זיי, די קולטור־טרעגער, מישטיינס־גיזאָגט,
די וואַלד־האַקערס, אינדן־טייטער
און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער...

מיט פעדערן אין היטל און אָן אַ האַרץ און ברוסט...
זיי, די דאָזיקע גרין־פעדערדיקע יונקערס זעען אויס,
ווי גיטרייע אייניקלעך פון יענע רוימישע לעגיאָנען,
וואָס האָבן מיט זייער טעמפּ גילעכטער און מיט זייער שרויט
זיך אַריינגיגנבית אין מיין הייליקן הויז
צו זייען פאַרבאַרגונג און טויט...

אין היינטיקן טאָג —
פאַר טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר —
אין ירושלים.

און די בערג אַרום, אַזעלכע הויכע און אַזעלכע בלאָע,
קוקן אַזוי קאַלט אויף מיר און אַזוי פרעמד און ווייט —
ערשט נעכטן האָב איך אַריינגיקוקט אין זייער אינגיווייד
פון דער נאָנט —
און מיט אַ קאַלטן שוידער צוריקגיקערט.

ס־איז גיווען אַזוי. ס־איז ערשט גיהאַט אויפגיגאַנגען די זון —
נאָך אַ צעשטורימטע אויסגיצוואָגינע נאַכט
און אַ רעגן און אַ שטורים אין די בערג —
איז נישט ווי ביי אונז, אַז ס־רעגנט און שטורימט...
אַ גאַנצע נאַכט האָט בלייאיק גיכלאַפּיט — דין... דין...
גידאַכט און אָן אויפהער — גלייך, ווי דער הימל וואָלט גיווען
אַ גילעכערטע זיפּ
און אַזוי איז גיווען זיין אויסזען, ווייס מיט שוואַרצלעכע שפּאַלטן...
און דער שטורים האָט גיווילדעוועט צווישן בערג און פעלדזן
און דונערן האָבן זיך גיקאַלערט אויבן, אונטן, פון אַלע פאַלדן,
ווי מע וואָלט מיט אַ פעסל דינאַמיט גישפּרענגט די פונדאַמענטן פון אַ וועלט...

און אָט איז דער פרי־מאָרגן נעפלדיק און קאַלט.
אַ ווייסע פאַרע ליגט אויף אַלים —
פאַרדעקט דעם הימל, פאַרדעקט די בערג
און אויף די גאַנצע וועלט איז נישטאָ מער
גאָר רויך און נעפל, וואָס קלעטערן פון אַלע שפּאַלטן,
נעפל און רויך —
ווי אַ גיהנום וואָלט ערגיץ זיין פייערדיקן פּיסק גיעפנט...

ארכיון אסופה
הארכיון היהודי
הודפס מתוך הארכיון היהודי

און אין אזא טאָג, האָב איך זיך אויסגעקליבן אין די בערג.
איינציק־ווייז האָט אויסגיוועפט דער נעפּל
און דער הימל האָט זיך בלאָ און גרין גיפלעקלט.
בערג זענען גישטאַנען מיט אויסגיצוואָגינע באָרד און פּיאות...
און איך האָב זיך אַרויפגישליטערט מיט אַן־עלעקטרישן וואָגן,
אין דער הויך אויף אַ שפּיץ פון אַ באַרג —
און אַראָפּגיגאַנגען — און גיבליבן שטיין צווישן פעלדזן־בראַכוואַרג,
אַ מהלך פון דריי שעה אויפן העכסטן שפּיץ באַרג אַרויף...
און הינטער מיר — אַ כאַליאַסטרע טוריסטן אָנגיגאַריטע פון קאָפּ ביז פיס,
מיט קורצע הייזלעך און שטריק איבער די לענדן,
און גיקאָוויטע שטעקנס אין הענט און גיקאָוויטע שיך,
גלייך זיי וואָלטן זיך
גיקליבן אויף עפּיס אַ מלחמה אַ שווערע...

— שייך צו זאָגן אַ באַרג פון אַכצן הונדערט מעטער הויך...
און איך און נאָך אַ באַקאַנטער ייד מיט אַ באָרד און אַ קאַפּעלוש
זענען מיר גישטאַנען ווי די לעמעלעך צווישן אַ כאַליאַסטרע וועלף,
וואָס האָבן גיקוקט מיט צעגרינטע וועלפישע אויגן און שפּאָטיש גישמייכלט:
— מישטיינסגיזאָגט אויף אונדז, „אויכמיר־טוריסטן" מיט בעקישיס און לאַטשן
און אויסגיכאַליעטע הענטלעך, וואָס ווילן זיך אַרייַנבאַקומען אין זייער היכל...

און דאָך זענען מיר גיגאַנגען... גיגאַנגען און גישלונגען,
און אַלע אבריט אונדזערע האָבן גיהאַט צעעפנטע מיילער
און אַלע חושים אויגן און אויערן...
גיספּיניוויט זיך צווישן שטיינערנים בראַכוואַרג — טריט און טריט אין רויטע צייכן־לאַמפּאַסן,
גיגליטשט אויף סטעזשקיס פון איינ און שניי—זומער־שניי אויף טאַטרעס־בערג...
און שפּיציקע פעלדזן האָבן גילעכערט פאַדעשווים און פוס.
און איינגיגעסן זיך, האָבן מיר, מיט נעגל אין שטייפע ערד־ווענט—
אַ שפּאַן—אין דעם אָפּגרונט...
גידיכונט שעהן־לאַנג ביי צושוימטע וואַסער־פאַלן,
מיט גיקאַרבטע שיפן באַרג־אַראָפּ.
וואָס האָבן זיך גישויבערט ווי איינגיזייפטע פערד־גזשיווים
און צומורמילט זקנים־פעלדזן מיט אַ פאַרטויבטן הודזשין...
און אַז מיטאַמאָל ס'האָט זיך צויאָכמערט אַ ווינט —
און גיריסן און גישליסן אונדזערע קליידער, גיפּענטוט אונדזער אָטעם,
האָבן מיר מיטן ווינט גיקעמפט און בייגיקומען,
די לעצטע וואָכט איינגינומען — מיט הענט און פוס און נעגל...
און גיבליבן שטיין אין דער הויך —
אָן כּוח
האַלב־טויט צעווינטיקט און אויסגיהונגערט —
ווי די וועלף מיט אויסגישטשוריטע ציין —
מיר אַליין.

ענין מיר דאָך יידן. — האָט מען קודם זיך גיוואַשן.
איינגיטונקט די הענט אין די גריגלעכע טייכלעך —
מיט אַ טונקלין נעפּיל אויפ'ן גרונט —
יענע באַרימטע פינף אזיערעס, וואָס, צוליב זיי — האָט מען דעם באַרג
אַ נאָמען גיגעבן —

אַזוי צו זאָגן: דער באַרג פון „פינף זעע"...
האָבן מיר אָפּגיוואַשט הענט אין פאַליס — און „גילויבט
ג—ט אויפ'ן וואַשן פון די הענט",
און אָפּגיבראָכן זשעדנע שטיקער קלייען־ברויט גיקויפט פאַר גוט געלט,
ביי איינעם אַ טוריסט—
גיריסן שטיקער מיט ציטערדיקע פינגער —
האָב איך זיך ערשט אַרומגיקוקט, דערזעען דעם וואונדער איבער וואונדער
דאָ אויפ'ן העכסטן שפּיץ פון באַרג, הויך אַכצן הונדערט מעטער
איבערן פלאַך פון ים —
האָבן מענטשן אַ הייזל אויפגישטעלט — אַ הייזל פון שטיין און בעטאָן,
צו פאַרזאָרגן הונגעריקע און פאַרמאַטערטע מענטשן מיט אַלדאָס־גוטס,
און אַז דו ווילסט אַ גלעזל טיי און אַפילו אַ הייסע גריץ —
ביטע זער!

און אַז דו ווילסט קענסט איינשרייבן דיין נאָמען אהער —
אין בוך פון גידעכינישן, און אָפּקאווען דיין שטעקן מיט אַ געל גידענק־בלעכל,
און פאָטאָגראַפישע אַפּאַראַטן שטייען גרייט צו פאַראייביקן דיך —
אַזוי ווי דו שטייסט און גייסט מיט שטעקן און מיט שיך...
און ווערסט סך־הכּל אָפּצאָלן אַ ביסל געלט אין פלערליי וואַלוטיס.
געלט האָט נאָכנישט פאַרלוירן זיין ווערט אין אַ הויך פון אַכצן הונדערט מעטער
דער פרייז האָט זיך נאָר אַ ביסל גיהויבן — אַ פּרוטה און אַ מעטער,
אַ פּרוטה און אַ מעטער —
מיט אַ יעדן הייב אין לופטן, מיט אַ קלעטער...

און שפּעטער בין איך נישט־טויט נישט־לעבידיק צוריק אַראָפּ־פאַלן
אין דאזיקן טאָל —
מיט אַ קאַלטן שווידער אין לייב —
און גיבליבן דאָ אינים דערפל מיט די דאָרפישע הילצערנע הייזלעך —
וואָס האָבן טורימלעך ווילדע־אַרטיק ווי אין די גרויסע פּרכן...

און דאָ האָב איך ערשט רעכט באַנומען, וואָס ס'איז דער טייטש „ציוויליזאַציע"...
ס'האָט זיך דאָ דאָס וואָרט אַריינגיכאַפּט און אויס אַלץ גימאַכט אַ קרעמל —
מ'האַנדלט מיט די בערג דאָ, מ'האַנדלט מיט די לופט —
און מענטשן אויסגיווייקטע בינטלעך נערוון בבלישן גיטומל
האָבן זיך דאָ גימאַכט אַן־אָפּרו־סטאַציע —
און קומען און קויפן אַלץ פאַר גוט געלט...

אַזוי האָט מען אויסגיהאַקט אַ וואַלד פון קדמונים אָן גישטאַנען —
ס'האָבן זיך אַמאָל אינדן דאָרט גיפּרוכפּערט,
און איבערגילאָזט הוילע צושינדינע נאַקיטע פּיאַנקיס,
וואָס שטעקן אַרויס זייערע צופלייַשיקטע לייבער פון אַ פּגר —
אַזוי צו זאָגן: דאָ איז גיטרעטן דער מענטש, זיין מאַיעסטעט...
פון די גרויסע בבל־שטעט —
און גיזייט ציוויליזאַציע און פאַרניכטונג, ווי דער שטייגער...
און ס'איבעריקע וועלן שוין פאַרענדיקן די יעגערס מיט די גרינע פעדערן —
מיט די ביקסן און מיטן שרויט, וואָס זענען דאָ פאַרביי מיט אַ גילעכטער,
און אַ פּנים, אַלס זכר פון יענע ווילדע צייטן האָבן זיי איבערגילאָזט,
אויף אַ קשאַק נעבן מיין טיר—אַ גרינלעכע שלאַנג פון דער גיפט־משפּחה באָאַ—
מיט אַרויסגישניטינע ציין־שצענקע — ווי אַ פענדל פון יענע אַלטע צייטן —
חען זייערע גרין־פעדערדיקע זיידיס האָבן גיוואָרפן ברענידיקע פאַקלין,
אויף מיין הייליקטום —
פאַר טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר —
אין ירושלים.

ב'

און איצט — איז צוגיפאַלן אויף מיר די נאַכט.
פון דער ווייטנס טאָל־אַראָפּ שיקלט אַ חורבה פון אַ צעשטערטן טורים —
אַ פאַנטאַזיע פון אַ משוגענים אונגאַרישן גראַף פון אַמאָליקע צייטן.
און אין מיין האַרץ האָבן זיך אַלטע קלאָג־לידער צעברימט —
דאָס אייביקע קלאַג־ליד פון דער דאזיקער נאַכט —
„חי אַזוי איז גיבליבן זיצן אַליין -- די שטאָט פול מיט פאָלק"...
און איך בין אַזוי איינזאַם אין מיין טרויער און אַזוי פאַרלאָזן...
איינזאַם, ווי די אָפּגישינדינע קלעצער דאָרט, וואָס סטערטשין פון וואַלד
און ווינקין פון דער ווייטנס, ווי קינדער־טרופּיס מיט אָפּגיהאַקטע הענט און פוס...
ווער קען דאָ פאַרשטיין מיין צער און מיין ווייטיק, ווער זאָל פאַרנעמען?..

אָט, דאָרטן, אינם הויז פון ציוויליזאַציע, „קאַסינאָ" האָט עס אַ נאָמען,
איז איצט ליכטיק, דאָרט דאָרט זיצט מען און מע שפּילט און מע לאַכט,
און פאַרלעך גנבינין זיך ווי די שאָטנס — ס־איז אַ שיינע נאַכט —
איז מען פריילעך און מע לעבט און מע לאַכט...

אבער ווער ווייסט, וואָס פאַר מיר איז די נאַכט די דאזיקע,
פאַר מיר אַן־עלנטן זון פון עלנטן פאָלק ישראל,
וואָס זיינע פוס טרעטן ווי די וועלט האָט אַן־עק,
אויף אַ יעדן שטעג, אין אַ יעדן העקן..

ווי איז אונדז.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

„ווי אַזוי איז גיבליבן זיצן אַליין די שטאָט פול מיט פאָלק״...
ס-איז דאָס טרויער־ליד, דאָס אייביקע, וואָס קרעכצט און שלוכצט אין מיר אַצינד —

ווי אין אונדז.

בלויז די נאַקעטע ביימער־טרופּיס שאָקלען צו די קעפּ מיט גיוויין —
זיי די קרבנות, פּונקט ווי איך אַליין —
פון מענטשלעכער אַכזריות, גלײַכגילטיקייט און „קולטור״ —
אָפּגימעקט זאָל ווערן איר נאָמען...

און פּלוצים האָט זיך עפּיס אַ שאָטן צוגישאַרט אין מײַן זייט
— אַהאַ, ס-איז דער נאַרישוואַטער דײַטש אין בערדל, דער „גראַפּאָלאָג״ —
וואָס לייענט דאָ רעפערעטן פאַר לײַדיק־גייערס וועגן סודות פון האַנט־שריפט —
און זאָגט רמזים אין ליבעס־בריוולעך מיט אַ פּענסנע אויף דער נאָז,
און לייענט אַרויס פון די האַנט נישט גישטויגענע שטותים —
מיט אַ פאַרוואַסערט קול פון אַן־אַלטן שוטה —
און זײַן פּלונטשע, אַן־אויסגיקוואַרטע דײַטשקע אין אַ היטל...
ביידע זענען זיי איצט אַדורכגיגאַנגען און זיך אָפּגישטעלט.

— יאָ, ער ווייסט כ-בין אַ ייד, וויל ער מיר דערציילן —
אַז ער האָט שוין באַזוכט פּאַלעסטינע... אויסגיוועזן אַ האַלבע וועלט,
יאָ, אַ שיינע מדינה פּאַלעסטינע... שיין זענען די בערג פון ציון און יהודה...
און דאָך שענער זענען די טאַטריס... און די הימאַלאַיען... איר פאַרשטייט...
זײַן פאַרוויאַנעט קול האָט גיכריקעט ווי אַ פאַרזשאַווערטע זעג —
און אין מיר האָט זיך מיטאַמאָל עפּיס אָנגיצונדן.

ס-איז די נאַכט, די היינטיקע אַפּנים, וואָס האָט זיך אין מײַן בלוט דערוועקט אַצינד —
די נאַכט פון טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר צוריק...

טפוי, וואָס האָט ער זיך עפּיס אַגידערגישטעלט אַ נאַרישער יעקע,
וואָס שעפּט פּרנסה פון לייענען נאַרישע שריפטן פאַר אַ מטבע
און רעדט מיט זײַן פאַרוועלקטן נאַרישוואַטן קול
וועגן ארץ־ישראל — דאָס לאַנד פון מײַן הייליקייט —
מיטן זעלבן ניגון ווי ער דערציילט
וועגן האָנג־קאָנג, טאַטריס און הימאַלאַיען...
הארכיון היהודי
מיטן זעלבן טאָן ווי ער לייענט די נאַרישע רמזים פאַר פאַרליבטע פאָרלעך —
טפוי!

האָב איך זיך אויפגישטעלט אין מײַן גאַנצער הייך —
אָנגילענט אין ביישטידל און מיטן גאַנצן כּוח
גיגעבן אַ שפּיי —
פאַרבײַ —
טפוי!

אַז מײַן דײַטש איז גיבליבן אויסגיצויגן —
ווי אַ טעלעפאָן־שטאַנג צוגינאָגלט און גיגלאַנצט מיט קעלבערנע אויגן...
און אין מײַן בלוט, האָט זיך די נאַכט צוצינדן —
די נאַכט פון ניינטן אָב —
מיט טויזנט ניין־הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר צוריק
ארכיון אסופות
אין ירושלים.

די נאַכט, די פינצטערע, וואָס ביזן היינטיקן טאָג —
מיט טויזנט ניין־הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר שפּעטער,
יאָגט זי מיך אַלץ נאָך אין די ווייטע פרעמדע בערג.
מיט יענעם ווילדן גיהײַל פון די פּראַים פון צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט,
אַראָבער הייסן זיי אַצינדערט,
וואָס זענען אַט היינט מקבל פּנים די צוריקגיקערטע זון, אין זייער אַלטע היים —
מיט שרויט און טויט —
אין ירושלים.
און איך האָב גיפליכט —
און איך האָב אויסגיגאָסן אויף זײַן קאָפּ, דעם אויסגיקראָכענעם פליך —
דעם גאַנצן בעכער פון צער און צאָרן —
אַלע קלאָג־לידער וואָס האָבן איצט גישלוכצט אין מיר, גיקרעכצט אין מיר —

דער רויער ווייטיק, די צובליטיקטע גישוויר —
פון אַזויפיל דורי־דורות.
טפוי!

פאַרשטומט זאָל ווערן דײַן מויל דו צעווערינער געצנדינער —
וואָס דײַנע זיידיס האָבן זיך ווילד צו מיר אַרײַנגעריסן,
פאַרשוועכט מײַנע הייליקטימער, פאַרדאַרבן מײַנע מויערן...
היטן דיך צו פאַרשוועכן איצט דעם נאָמען פון מײַנע בערג,
די בערג פון מײַן לאַנד, מײַנע הייליקייטן:
טאַטריס... הימאַלאַיע... טפוי!

וואָס זענען דײַנע בערג — פאַרשאַלטיגער,
שטיקער אַרויסגיקלעטערטע בלאָטע —
וואָס מיט טויזנטער יאָרן צוריק זענען דײַנע עלטער־זיידיס —
דאָרט גיקראָכן אויף אַלע פיר, מיט באַרוויסע פיס —
און בערן־פעל אויפן לײַב —
האָבן זיך גישטאָכן מיט רויע שאַרפע קיזל־שטיינער
און אויפגיפרעסן ביזן ביין...

וואָס איז פון זיי פאַרבליבן מער — דײַנע שטאָלצע פאַטריצער!...
אַט אַזאַלכע זענען גיווען דײַנע עלטערן און אַזעלכע דײַנע בערג...
ווי דערוועגסט זיך מיט דײַן טמא פּיסק,
צו פאַראומווירדיקן מײַנע בערג, ווי אַ יעדער שפּאַן איז גיקענצייכנט —
מיט בלוט און פײַער אין גינגאַלד ביז אייביק —
מײַנע בערג — וואָס אין יענע ווילדע צײַטן פון דײַנע זיידיס —
איז אויף זיי גישטאַנען ישעיהו דער זון פון אָמוץ, אַ נביא פון ג—ט,
און זײַנע רייד זענען ווי שטיקער פעלזן —
גיפאַלן אין ספר פון גישעענישן, פון פעלקער און צײַטן —
„און ס־וועט וואוינען אַ וואָלף מיט אַ ציקעלע צוזאַמען״...
„און אַלע פעלקער וועלן צושטויסן זייערע שפּיזן אויף אַקער־אײַזנס״...
און אַז ס־זענען דעמלט גיקומען דײַנע ווילדע זיידיס
מיט שפּיזן גימאַכט פון אַקער־אײַזנס —
און גיהילטע אין וועלפישע פעל גרייט צו פאַרציקן,
און האָבן ברענדיקע פאַקלען גיוואָרפן אויף מײַנע הייליקטימער —
דעמלט — איז אויף די שפּיצן בערג, מיט צושפּרייטע הענט —
גישטאַנען ירמיהו, אַ זון פון חלקיהו פון ענתות
און זײַן מויל האָט גיוואָרפן שטיקער גאַל און שטיקער בלוט,
„ווי אַזוי איז גיבליבן זיצן אַליין — די שטאָט פול מיט פאָלק —
די וואָס איז גיווען אַ האַריגטע איבער פעלקער — איז גיוואָרן צו צינס״...
און די בערג, מײַנע בערג, האָבן דאָס גיקלאָגערײַ צוטראָגן —
אויף אייביק אַזוי צו זאָגן — קלאָגן, קלאָגן, קלאָגן...
איבערגילאָזט שטיקער אויסגיהוילטע וואונד אין אַ יעדן האַרץ ביז אייביק...

און אויף די אייגענע בערג —
איז גישטאַנען שפּעטער יוחנן דער זון פון זכאי,
און גיקוקט מיט טיפן שפּאָט דײַן זיידן טיטוסן אין פּנים —
טפוי, מיט דײַנע שפּיזן און דײַנע קאַדעקסן —
רוימישער קולטור־פעדלער —
אָפּגימעקט זאָל ווערן דער נאָמען פון דײַן אָדלער מיט פאַנצער און מיט שרויט —
וואָס זייעט אומיטום רק טויט און טויט...

און איצט מיט טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אַכציק יאָר שפּעטער —
יאָגט מיך אַלץ נאָך אין די פרעמדע ווייטע בערג —
דאָס ווילדע גיהײַל פון די פּראַים פון צוואַנציקסטן יאָר־הונדערט
אַראָבער הייסן זיי אַצינדערט —
דײַנע לײַבלעכע קרובים אַ רוח אין דײַן זיידנס זיידן.
קרובים זענען אַלע וואָס פּרעדיקן די קולטור פון שרויט,
און זענען אַט מקבל פּנים די צוריקגיקערטע זין אין זייער אַלטער היים —
מיט שרויט און טויט —
אין ירושלים.

אפגימעקט זאל ווערן דיין נאמען ביז אייביק.
הימאלאיא... טאטריס... טפוי!
א שפיי.
דערוועג זיך נישט צו רעדן וועגן זיי —
אין איין אטים מיט די בערג פון ציון, מיינע בערג —
טויזנט מאל אפגישייט.
דו נארישער צוגאווערטער הינטישער זון!..."
אזוי האב איך לאנג גיפלוכט, גישפיגן שטיקער גאל און בלוט —
ס"האט פון מיר ארויסגירעט מיין גימיט —
דאס צוואווייטיקטע פון אזויפיל דורי־דורות.
און דאס אייביקע קלאג־ליד פון די נאכט —
די נאכט פון ניינטן אב —
מיט צוריק טויזנט ניין הונדערט ניין-און-אכציק יאר
אין ירושלים.

ג׳

ווען כ״האב זיך שפעטער ארומגיקוקט —
איז שוין קיינער נעבן מיר נישט גישטאנען,
נישט דער צעיורינער דייטש —
וואס ליינט האנטשריפטן און טייטשט נארישע רמזים אין ליבים-בריוולעך,
און נישט זיין ווייב די אויסגיקווארטע דייטשקע אין הויב...

אקיגן מיר איז בלויז גישטאנען א קלארע מאטע לבנה —
אזוי קלאר ליכטיק ווי זי וואלט שפאצירט אין טאל —
און די בערג-שפיצן זענען גיבליבן איינגיהילט אין שווארצקייט ארום,
און ס-איז גיווען שטיל.
בלויז א הונט האט זיך ערגיץ צובילט

און אין טעמפל פון ציוויליזאציע זענען די לעצטע טענער פארשטומט —
און פארשפעטיקטע פא־לעך האבן זיך צווישן בענק גישארט.
און די לופט איז גיווען אזוי דורכזיכטיק —
ווי צוגאסינער קרישטאל...

אנ־עפל בלויז איז גיבליבן שטיין איבער די בערג טויט-פארגליווערט
די באצויברנדיקע נאכט אין די טאטריס.
אבער מיר -- איז אלץ מיטאמאל אויסגיקומען אזוי ווילד-פרעמד.
ס-האבן גיקוקט אויף מיר די בערג, מיט גישוירינע שפיצן
און מיט זייער קאלט אינגיווייד —
מיט די טעמפלין פון ציוויליזאציע וואס אין זיי
וואו מע פארקויפט גלעזלעך טיי
און זופן לופט פאר א גוטע מטבע...
א מעטער אין דער הייך, א פשיטא און א מעטער...

זיי קוקן אויף מיר די בערג מיט אזא פארגליווערטן חוצפה׳דיקן שטאלץ,
אויף מיר — דעם ייד, דעם אייביקן קלאגער,
ווייל איז אונדז!
און אין מיר האט עפיס אויפגיוואכט —
אין מיין בלוט איז איצט גילעגן די נאכט,
די נאכט פון פאר טויזנט ניין הונדערט ניין-און-אכציק יאר,
אין ירושלים.
טפוי, איר שטאלצע בערג — א פלוך אויף אייך!

דעמלט אין יענער נאכט —
ווען אונדזערע גבורים, יונג און אלט —
גיפענטיט הענט און פיס — האבן זיך פון פעלדזן גיווארפן אין אפגרונט,
האבן מיט צובלוטיקטע פינגער צובראכן זייערע הארפיס --
אויפגיהויבן אויסגיקרומטע הענט צו שווערן —
נישט צו שפילן ג-טס ליד אויף פרעמדער ערד...
דעמלט... דעמלט ווען די בערג פון ציון האבן גיגאסן באכן טרערן —
און טויטע קינדער־טרופיס האבן זיך צופרעסינע פון מענטשן גיוואלגערט

אין בלוט און טרערן.
דעמלט... דעמלט זענט איר גישטאנען פונקט אזוי ווי איצט,
איר בערג — שטאלצע טאטרע־בערג —
מיט פאריסענע קעפ אין הימל —
ווי אויסגיצירטע צושמייכלטע זונות
מיט פארגליווערטע אויסגישטרעקטע העלדזער
מיט פארגליווערטע אויגן-אפלין
און נישט גילאזט קיין טרער פאלן...

אזוי ווי איר — קוקט איצט אויף מיר —
מיט די פארגליווערטע קרוינין — מיט בערגלעך אייז און שניי,
אויף מיר — און פון יענים גיפלאגטן פאלק —
דאס אייביקע קלאגער-פאלק — ווייל איז אונדז.

ווינד און וויי —
וואס זיצט איצט בארוויס אויף א שוועל פון אייערס א פארווארפן העק־
און אין זיין צוווייטיקט הארץ אן א ברעג —
ברומען קלאג־לידער, אייביקע גיקלאגעריי —
אויף יענע נאכט פון ניינטן אב
צוריק מיט טויזנט ניין הונדערט ניין־און־אכציק יאר —
אין ירושלים.

איינע א נאכט

זיי גיבענטשט, נאכט, וואס ווערסט דורכגיפלאכטן פון דער לבנה אין כמאריס.

גרויס איז דיין חסד, א דאנק דיר פאר דיין אטים.

בלינד זענין מיר ביי טאג ביי דער שיין פון זון און ביים ליכט פון אונדזער שכל.

צוטיילט איז די וועלט פון אונדזער ראיה און מיר זעען זי נאר חלקים חלקים.

דאס איז גרין און דאס איז א וואנט. און דאס איז א גירוך און יענץ איז בלא און ווייט.

*

צו וואס זענין מיר דעמלט גלייך?

צו א קינד וואס קען די אותיות, נאר ער ווייסט נישט זיי מצרף צו זיין אין ווערטער. און פארשטייט נישט זייער טייטש.

זיי־זשע גיבענטשט, לבנה-ליכט, וואס זייסט דיך דארט דורך די כמארעס.

קלייניקייטן ווערן פארשוואונדן און אליס באקומט איין מראה.

ג—טס וועלט גיסט זיך צוזאמין און ווערט פארכשופט אין סוד פון אחד הייזער שטייען ווייס און דיביימער הוידען אויף זיי פארחלומטע שאטנס.

און די לאנקע פארעט א ווייסן קילן נעפל, וואס ווערט פון אויוון גיזילבערט.

אבער קיין גרעניץ איז נישטא; אלץ איז מיינס און גארנישט באזונדער.

*

הער, ווי ס-האבן זיך איצט צעקוואקיט אין טייך אלע זשאביס אין א כאר פון לעבנס-גיזאנג און חתונה פרייד.

מע דערציילט נאך, אז די חכמים פון די אומות-העולם ווען זיי ווילן וויסן דעם סוד פונם לעבן —

צעשניידן זיי א זשאבע אויף שטיקער, שינדן די הויט, טרייבערן דאס פלייש און טרענין די אדערן.

ווערט דאס באשעפיניש טויט; זיי האבן דאך גימאכט דערפון חלקים.

און דער סוד פון חיות איז דאך אין גרויסן איינס!

א, ארימע חכמים!

קומט און הערט, ווי אלע זשאביס האבן זיך היינט אין טייך צעקוואקיט מיט לעבנס-גיזאנג און חתונה־פרייד!

קווא-קווא, קווא-קווא-קווא!

שמואל נאדלער.

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי
הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 11 מתוך 20

וועלטן גייען אונטער, וועלטן גייען אויף...

(מיניאַטורן פון די ליטווישע לאַנדשאַפטן)

פון שמואל פליסקין.

אַ ב־אַלדיקער טאָג. נאָך אַ קורצער הפסקה פון טעג כמורנע, פאַרנעפּלטע און אַנגיפולטע לופט, מיט רעגן פייכטקייט און קאַלטן ווינט, האָט די זון זיך ווידער באַוויזן.

דאַכט זיך, אַז נאָך קיין מאָל ווי היינט האָט זי אַזוי גילויכטן, גיוואָרימט און גישפּילט זיך. פון אַלץ האָט זיך גימערקט, אַז זי איז גיקומען גיזעגינען זיך אויף אַ צייט... גאָר אויף אַ לאַנגע צייט. און דעריבער טאַקע האָט זי זיך באַצירט, אין איר פולן גלאַנץ און פּראַכט. עפּיס ווי זי וואָלט וועלן זאָגן ווי אויף צו להכעיס: — זעט ווער איך בין; און גידענקט וועמין איר פאַרלירט...

— עפּיס האָט זי גיוואָלט טאַקע דערשיינין מיט איינמאָל אין דער גישטאַלט פון איר גאַנצן „איך", אין וועלכער זי ענטפּלעקט זיך, דעם גאַנצן זומער. און דעריבער טאַקע האָט זי אַזוי פינקלינד־שימערירנדיק גילאַכט, גיטאַנצט און גישפּרונגין. עס איז גיוועזן גאַנץ לייכט פון איר צו באַמערקן, אַז זי האָט זיך גיפּיט אַרויסצופירן די אַלע עריגערונגין, וועלכע זענין מיט איר גיוועזן פאַרבונדן.

..אַט האָט זי מיט זיך גיבראַכט, דעם רייסנד־שטאַרקן ריח פון סאַסנע־וואַלד, וואָס פאַרשכורט... אַט דערמאַנט זי, אין די הילכיקע לעבנס־לוסטיקע קלאַנגין, פון פרייע וואַלד־פויגעלעך, וועלכע ווערן באַגלייט דורך אַ גידיכטן ד״ש־ר״ם ושר־ושר״ם פון גאַנצע מחנות פלי־בריאימלעך, וואָס פאַרוויגן אַזוי צערטלעך מוטערלעך...

אַט ברענגט זי שיינע קינסטלערישע, באַרואיקנד־גלעטנדע, כשוף־בילדער פון ווייט אויסגישפּרייטע פעלדער, מיט לעבידיקע גרין־געל־רויט־פאַרבן...

זי האָט מיט זיך גיבראַכט, יענע הערלעכע, פון ג—ט גיבענטשטע, זאָרגלאָז־נעימותדיקע מאָמענטן, אין וועלכע זי פלעגט אַריינדרינגין, דאַן ווען זי האָט אַרומגינומין אַלץ און אַלימין...

* * *

אָבער זי האָט אויך נישט פאַרגעסן מיט צונעמין מיט זיך, יענים ווייטאַקדיקן שטאָך, וואָס וועקט און דערמאַנט, וואָס זאָגט: — באַלד פאַרשווינד איך; און מער בין איך שוין נישטאָ!... נישטאָ... — און דאָס האָט זיך גילאָזט שפּירן פון איר יעדער באַוועגונג, וועלכע איז גיוועזן דורכגידרונגין מיט אַ נערוועזן ציטער. מ׳האָט עס באַשיינפּערלעך גיזעען פון איר גישווינדן גילויף, פון איר שפּרונגין פון איינים צום צווייטן, פון איר זיין ביי „אַלימין" און אָפּשטעלן אומיטום גיזעגינונגס־מחנות — צום אָנדענקונג... אַ שלל מיט לויטער קרישטאָלינע שטראַלן... אַט גיט זי אַ שפּרונג צום פעלד וואו זי האָט שוין גיפונין, אויף דעם אָרט פון די פּרום־שאַקלנדע קעפּילעך. — וועמין זי האָט גיהאָדיעט, גיפּלעגט און גיוואָרימט, אַ גאַנצן זומער צייט — נישט מער ווי האַרט־געלע קורץ־גישוירינע פוסטע שטרוי רערעלעך...

אַט רופט זי אַ ווייל'ע אַ שפּיל טון, מיט די שטיל באַוועגנדע פאַליעס פון דעם דערבייאיקן פליסיקן טייכעלע וועמינס קלאָר וואַסערל איז גיוועזן אַ גאַנצן זומער אַזוי מחיהדיק קיל און דערמוטנערנד, און איצט; אַך ווי קאַלט און פאַרגליווערט... זי טאַנצט איבער בליץ שנעל פון פאַליע צו פאַליע. זי וואַרפט שטראַלן דאָ און דאָרט. שטראַלן קאָלירטע מיט פּערל און בריליאַנטן באַזעצט. זי שיט מיט מתנות וועלכע דאָס קליינע אָרימע טייכעלע נעבעך קען עס גאָר אַלץ אַליין נישט צונעמין. ער האָט נישט אַזוי פיל הענט אויף צו כאַפּן די שפע מתנות מיט וועלכע ער איז באַשאַנקין און פיל פיל פון זיי גייען אַריבער זיינע ברעגיס און פאַרבלאָנדזשען אַ זייטיק אויג...

אַט גיט זיך די זון אַ כאַפּ אויף דעם מיט געלע בלעטער באַדעקטן בוים, וועלכער איז שוין אַזוי אַלט, און אָנמוטיק גיבויגן און קוקט אומיטיק מיט אַ טויט געלן פּנים אַראָפּ אויף די בלעטער וואָס פאַלן איינס נאָך איינס, ווי אַ צושראָקינער זקן איבער זיינע גראָע האָר, וואָס קריכן אים אויס פון זיין קאָפּ, און פאַלן צו צו דער ערד...

און דערמונטערט ווערט אויך אַט דער זקן אַ ווייל'ע אָבער ער לאַכט שוין נישט מער מיט דעם פולן מויל ווי אַמאָל. די בלעטער נעמין אַביסל גלאַנצן, אָבער נישט מיט גרינס ווי גיוועזן...

זי פאַרגעסט אויך נישט אין דעם אַלטן הויכן טורם־פּאַלאַץ, צו דעם בכבודיקן חרובן זקן, וואָס שטייט אַ פולע יאָרן אַרומגירינגלט מיט אַפולע קלענערע ציקע טורימלעך, אַלטע גיביידים און ביימער. אַט דער זקן וועלכער דערציילט פון אַמאָל... גאָר אַמאָל, ווען די אויגן פון אַלימין זענין גיוועזן גיוואַנדן צו אים. אין דער צייט ווען פירשטן האָבן גיהערשט דאַן האָט גדלות און עשירות אין אים גירוט.

אַמאָל... ווען שווערע אייזן שטאַפּיס מיט דער נאָך נישט איינגאַנצן וויסטער גראָבער שטיינערנער וואַנט האָבן אים אַרומגירינגלט און גישיצט. ווען טרומייטן־שאַלן און הילכיקע גלאָקן קלאַנגין האָבן זיין קיניגרייך פּראַ... ווען ריטער האָבן פאַר אים גיקניט...

אַמאָל, גאָר אַמאָל... האָט ער גיבליט גילעבט...

אָבער היינט!

און די זון וואָס האָט טאַקע אים אין זיין גדולה גיזעען, פאַרלאָזט נישט אים, דעם חרובן זקן אויך היינט, נאָר ער שטייט שוין טיף גיבויגן און טיר און טויער גיעפנט פאַר די בהמות פון פעלד און פויגלין פון אונטערן הימל.

ווען ער שטייט שוין און וואַרט נאָר אויף זיין טויט... און יעצט ווען די זון איז צונ־אים גיקומין האָט זי ערשט גוט דערזעען זיין טויט בלאַס צושראָקן פּנים אין חרובן קערפּער... זי איז אומיטום גיוועזן און פון אַלץ וואָס אַרום איר האָט זיך גיטראָגן אָפּגילעבטקייט, פוסטקייט און אומיט.

זאָל זי וויינין?... ניין זי ווייגט נישט, ווייל אויף וויינין וועט איר קיין טרערן נישט קלעקן בעסער לאַכן... לאַכן און טרייסטן. אָבער עס גילונגט איר אין דעם אויך נישט מער ווי אויף אַ ווייל'ע. אַלץ גיט אַ שמייכל אָבער נישט אויף לאַנג. דער טאָג לויפט שוין באַלד אַוועק און נעמט מיט זיך אויך מיט אַ זומער אויף אייביק...

* * *

די זון גייט אונטער. זי רויטלט זיך דאָרט שוין אין מערב, און וואַרפט נאָך טונקל פאַרביקע קאָלירן, וועלכע רייסן זיך דורך, דורך די גידיכטע פינצטערניש, וואָס רוקט זיך אָן.

ווט איר גילונגין צו באַזיגן די פינסטערניש!

— ניין! עס ווייזט נישט אויף דעם... די סימנים פון שקיעה האָבן זיך דייטלעך גיוויזן שוין דאַן ווען זי האָט אויפגישיינט. דער מאָמענט ווערט ערנצט ווי פאַר נעילה — אַט באַלד פאַרהאַקט זיך פאַר איר דער טויער און אַלץ אַרום בלייבט איינזאַם, עלנט, פאַרחושכט...

דער קאַמף איז פאַרלוירן... איך זע שוין נישט מער ווי אַ גידיכטן נעפּל אַרום זיך. נור קוים קוים וואָס עס מערקט זיך נאָך, פון דערווייטנס דאָס שרעקבילד פון דער אַלטער טורים־פעסטונג, וועלכע מאַכט דעם איינדרוק פון אַ מת וועלכער איז אַליין אויך זיין מצבה... אַ שקעלעט פון אַ ריזן באַשעפעניש מיט צוויי טיפע אויגן־לעכער און אַ מויל־גרוב. מיט נאָך אַ סך קלענערע מצבות אַרום. אַ גאַנצער בית הקברות האָט זיך אויסגישפּרייט פאַר מיר און עס ציען זיך נאָך לאַנגע רייען מתים־ביימער אַרום אים, וועלכע טאַנצן אַ טויט שטומען קאַראַהאָד אַרום זייער קרבן...

אַ פולקאָמע שקיעה... אַ טאָג איז פאַרשווינדן; און אַ פוסטקייט אין דער נשמה איז פאַרבליבן...

אַ זומער אַוועקגיפלויגן; און נישט מער ווי אַ בענקינדער ווייטאָק האָט זיך נאָך אים אָפּגישטעלט... פּאַלאַצן זענין אין חורבות איינגיזונקן און אומיט האָט מיך באַהערשט... וועלטן גייען אונטער...

— עס איז די האַרץ־קלאַפּנדע שרעק; ווען פאַר דיינע אויגן הויכט אויס זיין לעבן, אַ לעבידיק באַשעפעניש...

און אויף זייער אָרט רוקט זיך אָן נאַכט, פינצטערניש און קעלט. און אַן־אָפּשפּאַטערישער גרילץ פון אַ אדורכלויפנדן ווינט האָט אויסגישפּילט פאַר מיר שרעקיוודיקע חוזק מעלאַדיע; באַזיגט!... באַזיגט!...

אין אַ נעץ פון סודות־פולע פּערל, בלייב איך איינגיוועבט אין דער גידיכטער פינצטערניש — פאַרגליווערט...

* * *

דורך דעם גידיכטן נעפּל פון חושך וואָס האָט זיך גישטאַרקט אַרום און אַרום, האָט דאָך אַ שטראַל פון ליכט צו מיר דערגרייכט.

אַ שטראַל וואָס האָט זיך גיצויגן פון אַ קליין פייערל וואָס האָט דאָ נישט ווייט פון „מיר" גיברענט.

גיברענט האָט עס שטיל און באַשיידן אָבער מיט אַ ריזיקער שטאַרק באַצויבערנדער קראַפט, וואָס ציט, רופט און ווינקט אַזוי סודותפול. ווי אַן־אָפּגיברענטע נאָדל אין אַ אָפּגיחלשטן קערפּער האָט ער מיך דורכגישטאָכן. ...איך האָב ערוואַכט.

אַ טרייסט האָב איך אין אים גיפונין — — — — — — — — — — — — — —

עס איז גיוועזן דאָס הייליקע סנה־פייערל וואָס האָט אַרויסגילויכטן פון צווישן די דיקע מויערנע ווענט פון דעם ישיבה־גיצעלט...

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בּ ט ח ו ן...

(דאָס פופציטע קיפּיטל פון דער דערציילונג „מערעלייקע") פון ז. שאַבּאַוויטש

אַ גרויסער, פאַרשידן־פאַרביקער עולם האט איבערפולט דעם גרויסן זאַל, וואָס האט זיך געפינין אין שכנות פון רבינס חדר מיוחד.

דאָ זענין זיך צוזאַמינגיקומין פאַרשידינע חולאים בעטן ביים רבין, אַז דער אייבערשטער זאל זיי צושיקן אַ רפואה שלמה. יידן פון פאַרשידינע מקומות זענין גיקומין יעדער מיט זיינע דאגות און זארגן, אויסגיסן זייער ביטער האַרץ פאַרן רבין און באַקומין פון אים אַ טרייסט־וואָרט. חסידישע יונגעלייטלעך האבן זיך אומגידולדיק גידרייט אַרויף און אַראָפּ, אונטער־ברומינדיק אַ זמרל. אַ קליין רירעוודיק יידל איז גיזעסן ביים לאַנגן טיש און אויפגישריבן אויף קליינע שטיקלעך פּאַפּיר די נעמין פון די אָנגיקומינע און יעדיס מאָל מיט דעם קוויטל פאַרשווינדן גיווארן אונטער דער טיר פונים רבינס חדר מיוחד.

סענדער מיט דודן האבן זיך אויך גידרייט צווישן עולם און מיט אומגידולד גיוואַרט, אַז זיי זאלן אַריינגירופן ווערן צום רבין.

ענדלעך נאָך לאַנגע וואַרטינישן איז דער גבאי ארויס פונים רבין און אויס־גירופן: „סענדער ווערט גיבעטן!" סענדער איז מיט יראת הכבוד אַריינגיגאַנגין איבערלאזנדיק דודן אין דרויסן, אינים גרויסן זאַל.

סענדער איז צו צום רבינס טיש און מיט אַ גיוויין אָנגיהויבן עפּיס צו שטאַמלין.

סענדער, איך ווייס, איך ווייס שוין אַלץ! זאָג מיר נאר, ווי אַזוי דאָס איז צוגיגאַנגין.

— עס איז גיוועזן ביי נאַכט, פרייטיק צו נאַכטס, מיר אַלע זענין גישלאָפן — האט סענדער גיזאָגט מיט־שרעק און ציטער.

— און פריער האט איר גאָרנישט באַמערקט. זיך גאָרנישט אָנגישטויסן? — האט דער רבי גיזאָגט אָפּמעסטנדיק סענדערן מיט אַ פאַרשטנדן בליק.

— ווי האב איך, אַן־איינפאַכער, פשוטער בשר ודם גיקענט פאַראויסזעען אַזאַ אומגליק?

— דערצייל מיר וועגן לעבן אין דיין הויז, שילדער מיר דעם כאַראַקטער און די אויפפירונג פון דיין בת יחידה. און איך וואלט אויך גיוואלט וויסן גיגוי, ווי אַזוי עס איז צוגיגאַנגין די פאַרפירונג. דערצייל, סענדער, דערצייל אַלץ — האט דער רבי גיזאָגט, אָנווייזנדיק סענדערן אַן־ארט נעבן טיש.

סענדער האט אָנגיהויבן שטאַמלינדיק צו דערציילן, פיל האט ער נישט גיקענט דערציילן, און אַזאַ פשוטער מענש, ווי סענדער, האט־אויך נישט גיקענט נאָכדענקין וועגן דעם קעגנזייטיקן צוזאַמינהאַנג פון די באַזונדערע גישעענישן ער שילדערט זיין טאכטער, אירע אַלע מעלות און חסרונות, איר פלייס און גישיקטקייט. ער האט זיך נישט פאַרשוויגן די שול־בילדונג און איר ווירקונג אויף זיין קינד, וואָס האט אים שוין אָנגימאַכט פיל זארגן, ווען זי איז נאך גיוועזן אַ קליין מיידעלע. דערנאָך האט ער אָנגיהויבן צו רעדן וועגן דודן, וועגן דער קאַלטער באַציאונג פונים מיידל צו איר חתן. ער האט אויך דערציילט די פאַרשידינע פלאטקיס וועגן די באַציאונגין פון מערעלייקין מיט באַריסאַווסקין און וועגן איר פאַרקער מיט דער פירשטן. צום סוף האט ער אויך דערציילט, ווי אַזוי זי האט זיך אויפגיפירט אין טראַגישן פרייטיק צו נאַכטס ביים טיש, „זי האט נאך ליכט גיבענטשט און אַ תחינה גיזאָגט" — האט סענדער פאַרענדיקט מיט אַ פאַרשטיקט גיוויין.

דער רבי האט שטיל און אויפמערקזאַם אויסגיהערט סענדערן און ענדלעך צו אים גיזאָגט:

„הער סענדער, איר האט גיגעבן אייער קינד אַ זייער שלעכטע דערציאונג. דו ביסט איצט זייער שטאַרק גישטראָפט גיווארן, אבער דער עונש איז נישט קיין אומפאַרדינטער. אבער קודם כל וועל איך דיך טרייסטן: דיין טאכטער איז נאך נישט פאַרלוירן... זי האט שטאַרק חרטה אויף אירע שלעכטע מעשים און אין איר האַרץ האט זיך שוין דערוועקט אַ שטאַרקע בענקשאַפט צו אירע עלטערן און צו איר גאט..

סענדערס פנים האט זיך אויסגילייטערט. אַ שטראַל פון האפינונג האט דער־וואַרימט זיין האַרץ. ער האט זיך אויפגישטעלט און אַ קוש־טועדיק דעם טלית פונים רבין האט ער גיפרעגט מיט אַ ציטערניש:

— הייליקער רבי! וועט זי צוריקקומין? הייליקער רבי בעט פאַר אונדז צו גאט, אַז ער זאל זיך איבער אונדז דערבאַרימין און אָפּטוען פון אונדז די חרפּה און דעם צער!

— ווען זי וועט צוריק קומין און ווי אַזוי זי וועט צוריק קומין ווייס איך נאך אליין נישט — האט דער רבי גיענטפערט — איר בלייבט נאך דאָ ביי מיר איבער שבת, אפשר וועט אונדז גאט ברוך הוא ווייזן דעם ריכטיקן וועג.

סענדער האט גיוואוסט, אַז אין דרויסן וואַרטן נאך זייער פיל מענטשן און ווי טייער עס איז די צייט, ער האט זיך דעריבער אויפגיהויבן אַרויסצוגיין און אַריינטוענדיק די האַנט אין דער טאַש האט ער גיוואלט אַרויסנעמין אַ פּדיון.

דער רבי האט אים שווייגנדיק גיוויזן אויפן טיש, וואו עס זענין גישטאַנין אַ גאַנצע ריי פאַרשלאסינע צדקה־פושקיס פאַר ביקור חולים, הכנסת כלה, ישוב ארץ ישראל, פאַר דער תלמוד תורה א. ד. גל דער רבי האט אים אנגיוויזן אויף אַ פושקע אויף וועלכער עס האט זיך גיפונין די אויפשריפט: „דערציאונג פאַר אָרימע יינגלעך און מיידלעך". סענדער האט אין דער דאזיקער פושקע אַריינגיווארפן אַ שיינע נדבה און אַרויסגיגאַנגין, מאַכנדיק פריי דעם פּלאַץ פאַר אַנדערע מענטשן, וואָס האבן גיוואלט אָנקומין צום רבין.

* * *

מוצאי שבת באַלד נאָך הבדלה האט דער רבי צו זיך אַריינגירופן סענדערן. דאָס מאָל האט דער שמש גיזאָגט, אַז דוד באומער זאל אויך מיט אַריינגיין. אַ מאַטער שיין פון אַ נאַפט־לעמפל האט באַלויכטן דאָס האַלב־טונקעלע צימערל, וואו דער רבי האט אויפגינומין דעם עולם. דער רבי איז גיזעסן ווי ערשעפּט אויף זיין פאָטער־שטול. אַ זעלטזאַם פייערל האט גילויכטן פון זיינע [illegible] ווען סענדער מיט דודן זענין אַריינגיקומין האט ער זיי פריינטלעך באַגריסט און גיזאָגט גאַנץ שטיל און פּאַמעלעך.

— סענדער, מיר שיינט, אַז אונדזער גיבעט איז נישט אַוועק אומזיסט, גאר בטחון, סענדער, דער אייבערשטער וועט אונדז שוין ווייזן דעם ריכטיקן וועג. — — —

— הייליקער רבי — האט סענדער גיזאָגט שטאַמלינדיק פאַר פרייד — ווי אַזוי? ווען?

— יא — האט דער רבי גיזאָגט — איבער דעם דאזיקן „ווי אַזוי" און „ווען"? וועלן מיר זיך נאך באַטראַכטן. די פרטים דעריבער קאן איך אבער מיט דיר סענדער נישט דורכרעדן, דערצו דאַרף מין האָבן די יוגנט, די יוגנטלעכע קראַפט און שטאַרקן מוט. איך האב צוליב דעם אויך אַריינגיבעטן דעם יונגנ־מאַן, וואָס וועט, אם ירצה השם, ווערן אייער איידים...

— דו, סענדער — האט דער רבי ווייטער גיזאָגט נאָך אַ קורצן ישוב הדעת — פאָר אַהיים און נעם דיך צו דיינע גיוויינטלעכע גישעפטן, ווי עס וואלט גאָר נישט גישען. דו זאָגסט, אַז דיין ווייב איז קראַנק?

— יא — האט סענדער גיזאָגט מיט טרערן — זי איז נידערגישלאָגן און צובראכן, זי האט אויך גיהאַט אַ לייכטן אָנפאַל, ווען זי האט זיך אין אויפ־רעגונג גיווארפן אויף דעם עקאנאם באַריסאַווסקי. איצט איז זי שוין אַביסל צו זיך גיקומין און זיצט ווידער אַ גאַנצע טעג ביים פענצטער, שטיל, גיבראכן, פאַרשלאסן אין זיך און וואַרט...

— פאָר, בכן, גלייך צוריק אַהיים — האט דער רבי גיזאָגט — און זאָג איר אַז זי זאל נישט מער זיצן ביים פענצטער און וואַרטן — — — זאל זי זיך ווידער נעמין צו איר גיוויינטלעכער אַרביט אין שטוב און אין דער שענק, זאָג איר, אַז זי זאל זיך שטאַרקן און האָבן בטחון. איר קינד קומט צוריק. אפשר נישט מער צוריק אַהיים אין פאָטערס שטוב אַריין, אבער אַלס גיטרייע יידישע טאכטער אין איר יידישער היים ביי דער זייט פון איר יידישן מאַן. זאָג עס איר אין מיין נאָמין. איר אבער יונגערמאַן — האט זיך דער רבי גיווענדיט צו דודן — וועט אבער נאך דאָ אַביסל איבערבלייבן.

סענדער איז אַרויס. דוד איז גיבליבן שטיין ווי צוגישמידט צו זיין ארט און האט באַטראַכט מיט אַ גיוואַלטיקן אינטערעס די אומגעבונג, די ליידיקע ווענט פונים שטיבעלע, די גרויסע ספרים־שאַנק, וואָס איז גיווען פיל גיבראַפּט מיט ספרים, און דאָס איידעלע פנים פונים רבין, וואָס האט ביים מאַטן שיין פון נאַכט־לעמפּל אויסגיזעען, ווי פון אַ גאַנץ אַנדערער וועלט.

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 13 מתוך 20

ער רבי האט זיך אויפגישטעלט און ארויפגילייגט זיין האנט אויף דודס פלייצע.

— איר, יונגערמאן — האט דער רבי גיזאגט מיט א זעלטן־מילדער שטים — צום ערשטן מאל ביי מיר? איך האב גיהערט, אז איר גיהערט צו די מאדערנע, גיבילדיטע, און איר האט זיך די גאנצע צייט גיפינין אין א סביבה, וואס האט אונדז חסידישע רבים נישט אזוי שטארק ליב און מע רעט וועגן אונדז מיט ביטול.

— יא, האט דוד גיזאגט אביסל פארווירט -- אין די ניכטערע לומדישע קרייזן פון אונגארן האט מין נישט די ריכטיקע פארשטענדיניש פארן חסידות, אויך דארט, אין יענער סביבה שטרעבט מין צו דערהאלטן די ריינקייט פו דער נשמה. דעם דאזיקן הויכן ציל זוכט מין אבער דארט צו דערגרייכן אויף גאנץ אנדערע וועגן. דארט ווערט אין גאנצן אנדערש גילערנט, אנדערש גידאווינט און גיבעטן צו גאט...

— דארט לערנט מין אנדערש און מע דאווינט אנדערש — האט דער רבי גיזאגט, באטראכטנדיק דודן מיט א פארשטנדן בליק – און פאר וואס דען טאקע נישט, פאר וואס זאל מין דען נישט קענין גיפינין אויף פארשידינע אופנים דעם וועג צו גאט? ווי זאגט דער הייליקער בעל שם טוב: „איינער האט דעם כוח מתפלל צו זיין מיט ליבשאפט און ערפורכט, אן שום אנשטרענגונג, אן שום אויסערלעכער באוועגונג. אנדערע ווידער מוזן זיך שטארק אנשטרענגין, קאנצענטרירן זיך, מאכן אויסערלעכע באוועגונגין און דאווינין אויפן קול, כדי צו באפרייען זיך פון די אומריינע גידאנקין, פונקט, ווי איינער וואס טרינקט זיך, ווערט זיך מיטן גאנצן לייב־און־לעבן קעגן די ווילדע כוואליעס..." יא, אזוי איז עס. איינער שטייט און איז מתפלל צו גאט מיט א גיבראכן גימיט, אז ער זאל אים העלפן. און דער אנדערער דאווינט מיט גיזאנג און פרייד, מיט דעם פולן בטחון, אז גאט וועט אים העלפן. דער וואס זיצט אבער אויבן אין הימל קוקט נישט אויף די אויסערלעכע פארמין, נאר אויף דעם אינהאלט, אויף דער קוועלע, פון וואנין עס שפרודלט ארויס די תפילה. אמאל האט מין גיבעטן צו גאט מיט פידל און טרומייטן־גיזאנג, היינט איז עס בעונותינו הרבים פארבאטן גיווארן, ווייל די שכינה איז אין גלות. אבער טיילמאל, ווען מיין הארץ ווערט צובראכן אויסהערנדיק דעם צער און די צרות פון דער עדה, וואס טרויט מיר אן אירע סודות, פיל איך ווי שוואך עס איז דאס מענטשלעכע ווארט, מוז איך אנקומין צום כוח פון נגינה און קלאנג פונים פידעלע.

— רבי נחמן מבראסלאוו — האט דער רבי ווייטער גיזאגט — שרייבט אין זיינע בריוו „עלים לתרופה" אזוי: ווינטער־צייט זענין אלע גרעזער און צמחים טויט. דער זומער מאכט זיי ווידער לעבידיק און רופט זיי צו א נייעם לעבן, און דעמלט זינגט יעדעס גרעזל א גיזאנג צום אייבערשטן" — און צי קומט איר צו גיין און רעט וועגן דער אדער יענער פארים פון דאווינין — איר קענט דאך אוודאי די מעשה פון יענים בחור ביים בעל שם טוב?

— יא, איך האב גילעזן זייער פיל פון זיינע וואונדער און מופתים — האט דוד גיזאגט קוקנדיק מיט א טיפן ערנצט אויף דעם גרויסן רבי.

— ניין — האט דער רבי גיזאגט שארף און אקצענטירנדיק יעדעס ווארט -- קיין שום וואונדער און מופתים – נאר א טיפער מוסר־השכל, אט דאס איז, וואס מיר קענין ארויספלערנין פון דער דאזיקער גישיכטע. א יידיש יינגל איז אמאל אויפגיצויגן גיווארן אין א דארף צווישן פויערן. ער איז גיוועזן שטארק פארגרעבט און צו זיבעצן יאר האט ער נאך נישט גיקענט דאווינין. איינמאל האט אים זיינס א קרוב מיטגיברענגט צום רבין. דאס איז גיוועזן דאס ערשטע מאל, ווי דער דאזיקער מענטש האט זיך גיפינין צווישן יידן ביים דאווינין. א לאנגע צייט איז ער גישטאנין תמעוואטע און גיגלאצט אויף די יידן, וואס זענין גישטאנין איינגיהילט אין די טליתים און גידאווינט, פלוצלינג האט זיך זיין פנים באגאסן מיט א בלוטיקער רויטקייט, זיינע אויגן האבן אנגיהויבן צו שפריצן פונקין פייער און פלוצלינג האט ער א נעם גיטון 3 פינגער אין מויל אריין און איבערן בית המדרש האט דורכגישניטן א לאנגער, הילכנדער פייף... דער עולם איז גיווארן צומישט און זעענדיק, וואס דער גראבער דארפס־יונג האט גיטון האבן זיי אים גיוואלט קורע כדג זיין. מיט גרויס אויפרעגונג זענין זיי צו אים צוגילאפן און אים גיוואלט מקיים פסק זיין פאר דעם חילול הקודש. דא האט זיך אבער ארייגגימישט דער רבי און גיזאגט „יידן, וואס ווט איר, א מענטש האט דא צים ערשטן מאל גיפינין דעם וועג צו זיין גאט און איר ווילט אים שלאגן דערפאר. יעדער בעט צו גאט אויף זיין שטייגער. דער ארימער יונג האט נאר גיקאנט אויסדרוקן זיין גיבעט צו גאט דורך א פייף, וואס־זשע ווילט איר פון אים. — — — דער יונג איז פון דעמלט אן גיבליבן ביים רבין, גילערנט ביי אים תורה און קבלה און גיווארן איינער פון זיינע גיטרייסטע תלמידים. — — —

דוד האט זיך צוגיהערט מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט, פלוצלינג האט ער זיך אנגינומין מיט מוט און גיפרעגט:

— איז עס דעם רבי באקאנט, אז אין פיל מעשים פונים רבין זעע די חסידים א מופת.

— ניין — האט דעם רבי גיענטפערט - די פאנטאסטישע דערציילונגין פון די חסידים דרינגין נישט צו צו מיינע אויערן. איך ווייס אבער, אז מ־הענגט אין אונדז אן זייער פיל וואונדער און מופתים, און דאס טוט מיר טאקע שטארק וויי, וואס זאל מין אבער טון, אוודאי וואלט גיוועזן זייער לייכט צו קומין צום עולם און אים זאגן, אז עס גישעען שוין היינט מער נישט קיין וואונדער אויף דער וועלט, אבער וואס־זשע וועט דאן זיין? וועלן זיי דען אונדז גלויבן? וועלן זיי דען נישט זאגן, אז מיר זאגן דאס בלויז צוליב אונדזער עניוות און דאן וועט נאך זייער גלויבן אין אונדזער מופתים־קראפט נאך שטארקער ווערן. און אויב מע וויל — האט דער רבי גיזאגט נאך א קורצן ישוב הדעת, באטאנינדיק יעדעס ווארט - גישעען טאקע יעדן טאג וואונדער — וואונדער פון יידישער אויסגיהאלטנקייט, פון גייסטיקער קראפט, פון יידישן בטחון און אויך וואונדער פון יידישער אחדות און אויפפאסונג... מע קומט דא אהער מחנות־וויז, עלנט קראנק, צובראכן אין חומר און אין גייסט, מענטשן מיט גישוואלינע הענט, מיט צוריסינע נערוון, דערונטער אויך טיכטיקע און ערלעכע מענטשן, עס קומין פארצווייפלטע מענער וואס האבן נישט קיין שלום ביה, זיי קומין דא אהער אויסגיסן זייער ביטער הארץ, אפרעדן זיך פון דער נשמה, און זיי דערציילן, קלאגן, פארטרויען זיך. און עס ווייזט זיך טיילמאל ארויס, אז עס איז נאך נישט אלץ פארלוירן, מע דארף זיי נאר מוטיקן, אויפעפינין די אויגן און זיי זענין גיהאלפן... — — — די ווילענס שוואכע דארף מין שטארקן. די גיפאלינע ערמוטיקן. קיין לייכטע אויפגאבע איז עס נישט. און מע דארף דערצו האבן א זייער שטארקן גידולד, לעבנס־דערפארונג און מענטשן־קענטיניש, ווארום יעדער פאל מוז באהאנדלט ווערן באזונדער, אינדיווידועל, אמאל מיט צארטקייט און ליבשאפט און אמאל מיט שטרענגקייט און הארטקייט... און יעדן טאג קאנט איר זעען די וואונדער, ווי די גיבראכינע און גייסטיק־מוזע, וועלכע קומין דא אהער מיט דעם באוואוסטזיין, אז זיי זענין ביז איצט גיגאנגין אויף פאלטשע וועגן, פארן זיכער אוועק פול מיט האפינונג און בטחון. — — — נו, זאל דאס אלץ מיט איינמאל אויפהערן, בלויז צוליב דעם, וואס מיר ווערן גייסטיק פארגעטערט? נאר בלויז צוליב דעם, וואס דער מענטש, וועלכער האט זיך גישטעלט די דאזיקע הויכע און הייליקע אויפגאבע וויל נישט, אז עס זאלן וועגן אים דערציילט ווערן פאנטאסטישע מעשיות וועגן נסים און מופתים?

— הייליקער רבי — האט דוד גיזאגט אין גרויס באגייסטערונג:

— נו און איצט צו אונדזער ענין — האט דער רבי גיזאגט נאך א קורצער הפסקה. — אויך דא זאל אלץ גיין מיט זיין נאטירלעכן גאנג. מיר באזיצן נישט יענים כוח, וועלכן מע שרייבט אונדז צו און דורך קיין שום שפרוך און מופת קאנין מיר נישט די דיקע קלויסטער־מויערן דורכברעכן. — — — אונדז אין דעם פאל זאל גישען א וואונדער, וועט עס זיין א וואונדער פון מוט און אנטשלאסנקייט, אפשר* אויך א וואונדער פון המצאה, וואס איר וועט צוזאמין מיט א פאר פארטרויאונגס־מענער דורכפירן. פילט איר אייך, יונגערמאן, גינוג דערוואקסן צו אזא אויפגאבע?

— יא — האט דוד גיזאגט באגייסטערט – מיט דער ברכה און קלוגער עצה פונים גרויסן רבי, וועלן מיר אלץ אונטערנעמין.

— אויב אזוי, יונגערמאן — האט דער רבי גיזאגט — אנווייזנדיק דודן א פלאץ הארט נעבן זיך — קענין מיר זיך דורכרעדן וועגן דעם ענין.

עס איז שוין גיוועזן לאנג נאך חצות, ווען דוד האט פארלאזט דאס חדר מיוחד פונים רבין, ער איז ארויסגיגאנגין א שטראלנדער פון גליק און האפינונג פול מיט מוט און אנטשלאסנקייט...

קאמפלעטן פון „קינדער גארטן"
25 העפטן פארשידינע נומערן
פרייז פון א קאמפלעט 3 גילדן מיט 60 גר.!

הודפס מתוך הארכיון היהודי

דעם חודש גייט אַרויס פון דרוק „יידיש לשון" דריטער באַנד

בית־יעקב קאָנפערענץ אין לאָדזש.

דאָנערשטיק כ"ה אָב איז אויך אין לאָדזש פאָרגיקומין אַ קרייז־קאָנפערענץ פון ב"י פאַרוואַלטונגין און לערערס. די קאָנפערענץ איז פאָרגיקומין אין גרויסן זאַל פון דער לאָדזשער ב"י שול שרודמיעיסקא 32.

פאַר דער עפינונג פון דער קאָנפערענץ קומט פאָר אַ ספּעציעלע באַראַטונג בלויז פון דער לערערשאַפט. דיר. **אָרלעאַן** רעדט פאַר דער לערערשאַפט וועגן ווייטערער זעלבסטבילדונג און לערנין פון דער לערערשאַפט גופא. ער רעדט וועגן דער פאַראייניטלעכונג פונים וויסן וואָס ס'דאַרפן פאַרמאָגן אַלע לערערנס און ווייזט אָן דערויף, אַז די אויסבילדונג פון לערערנס שטייגט פון יאָר צו יאָר און אַז היינט־צו־טאָג זענין די לימודים אין סעמינאַר באַדייטנד גישטיגן אין יעדן פּרט. די לערערנס פון פריער מוזן דעריבער אַליין דערלערנין וואָס זיי פעלט. באַרירנדיק נאָך אַ גאַנצע ריי פּעדאַגאָגישע ענינים ווערט איבער גיריסן די לערערן־באַראַטונג און ס'הייבט זיך אָן די בשותפותדיקע קאָנפערענץ פון דער לערערשאַפט מיט די שול־פאַרוואַלטונגין.

דער פאָרשטייער פון דער קראָקעווער צענטראַלע ה' **משה דייטשער** רעפערירט „ווי אַזוי פאַרבעסערן מיר דעם מאַטעריעלן מצב פון די שולן". דער יסוד פון אַלץ איז דיסציפלין — הייבט אָן דער רעפערענט — זיין קורצן פּראַקטישן רעפעראַט, קודם־כּל טאָר קיין שום שול נישט פאַרנאַכלעסיקן די לעגאַליזירונג. **די פאַרוואַלטונגין מוזן באַוואַכן די פּינקטלעכע אינקאַסע פונים שכר־לימוד**, און דאָס דאַרף זיין דער איינציקער יסוד פונים קיום פון יעדער שול. עס דאַרף אָבער אויך יעדע פאַרוואַלטונג זיך באַמיען פאַר סובסידיעס, כדי צו קענין דערהאַלטן די אָרימע קינדער. לויט די אָנווייזונג פון דער צענטראַלע דאַרפן אומיטום גישאַפן ווערן פּרעבל־קורסן. די לערערנס מוזן פאַרזיכערט ווערן אין קראַנקן־קאַסע און זופּו. ביי סכסוכים מוז מען זיך ווענדן אין דער צענטראַלע און נאָר די ענטשיידונג פון דער צענטראַלע פירט צום אויסגלייך. ס'מוזן אָפּגיהיטן ווערן די בחינות אין חודש תשרי און דאָס פאַרטיילן די תעודות. ס'מוזן זיין קלאַסן־ביכער און ס'דאַרף זיי באַנוצט ווערן מיט די מאָנונגין פאַר דער אינקאַסע.

צום סוף רעפערירט ה' דייטשער דעם פּלאַן פון אַ גרויסן אַגיטאַציע־חודש אין אלול־תשרי פאַרן „בית־יעקב" גידאַנק און פאַרלאַנגט, אַז צו דעם צוועק זאָל יעדע שול זיך באַשטייערן מיט איינמאָליקע 5 גילדן.

דערנאָך האַלט אַ דריי־שעהדיקן רעפעראַט דיר. **י. ל. אָרלעאַן** „ווי אַזוי פירן מיר דורך אונדזער אידעאַליסטישן פּרינציפּ פון סעמינאַר ביז דער שול". דער רעפעראַט באַרירט כמעט אַלע וויכטיקסטע פּראָבלעמין פון דער ב"י שול באַוועגונג און די התחייבותן סיי מצד די פאַרוואַלטונגין סיי מצד דער לערערשאַפט. דער רעפערענט שטעלט זיך אָפּ אויף די פּרינציפּן פון „בית־יעקב" פון וועלכע ס'טאָר נישט דערלאָזט ווערן קיין שום אָפּנויג. ער לייענט פאָר דעם ניי־אויסגיאַרביטן פראַגע־בויגן פאַר די אינספּעקטאָרן וואָס האַלט 108 פּונקטן און שטעלט זיך אָפּ ביי יעדע פאַר פּו קטן גאַנץ באַריכות. דעם עיקר־פּלאַן פון הייבן דעם ניווא פון די שולן זעט ה' אָרלעאַן אינים אויסקלייבן אַ מוסטער־שול. יעדע 5 שולן זאָלן באַזוכט ווערן דורך אַ לערערן פון דער סביבה און זי זאָל אויספילן דעם פראַגע־בויגן, דערנאָך זאָל דאָס קאָנטראָלירט ווערן דורך אַ מיטגליד פון פּעדאַגאָגישן ראַט, און דערנאָך ערשט דורך פאָרשטייער פון סעמינאַר. די שולן וואָס וועלן זיך אויסצייכינין וועלן באַקומין פּריזן און אַ גאַנצע ריי הנחות. די איינציקע מוסטער־שול וועט באַקומין גאָר גרויסע הנחות און וועט באַערט ווערן מיט אַ באַזוך פון אַלע פאָרשטייער פון דער צענטראַלע. ה' אָרלעאַן רעדט נאָך אַרום די וויכטיקייט פון איינפירן די שול־ביכער, פון בית־יעקב זשורנאַל, די נייטיקייט פון פּאָזיטיווער באַציאונג צו „בנות" בתי א. א. וו. (דעם אויספירלעכן רעפעראַט פון ה' אָרלעאַן וועלן מיר ברענגין באַזונדער).

נאָכן רעפעראַט פון ה' אָרלעאַן האַלט אַ קורצע אָבער איינדרוק־פולע רעדע וועגן צניעות **פרוי שענירער** און זי ווייזט אָן אַז צניעות איז דער יסוד פון אַלץ און ס'דאַרף אומיטום שטאַרק אָפּגיהיטן ווערן. זי זאָגט זיך אויך אַרויס קעגן מאָדערנים פּסיכאָז נאָך העברעאיש, וואָס איז עלול צו ברענגין גרויס שאָדן דאָס יידישקייט.

נאָך דער מיטאָג־הפסקה הייבט זיך אָן די דיסקוסיע.

ראָזנבלום (טאָמאַשאָוו): די לערערנס מוזן שטאַרקער אַרביטן פאַר „בנות". מע דאַרף האָבן קאָנטראָל איבער דער לערערשאַפט.

קופּערוואַסער (קלאָדאָווא): מע דאַרף רעדוצירן די פּרייזן פון דער לערערשאַפט דער צאָל איז צו גרויס פאַר די שול־פאַרוואַלטונגין.

הרב קליין (קויל): עס מוזן אומבאַדינגט זיין שטענדיקע אינספּעקטאָרן. „בנות" מוז גישטאַרקט ווערן און ס'טאָר נישט דערלאָזט ווערן קיין שול אָן „בנות".

אַלטער (אַלעקסאַנדער): די אגודה־יידן טון גאָר נישט פאַר בית־יעקב. מע מוז קעמפן געגן די רעליגיעזע יידן וואָס שיקן נישט זייערע קינדער אין „בית־יעקב". מע דאַרף אָנווענדן מיטלין נישט צו דערלאָזן פרייע לערער אַלס רעליגיע־לערער אין די פּאָוושעכנע שולן. עס זאָל גיפירט ווערן אַ שטאַרקערע פּראָפּאַגאַנדע פאַר „בית־יעקב".

באַרזשיצקי (אַזאָרקאָוו): „בית יעקב" איז צופיל פאַרברייטערט און צו ווייניק פאַרטיפט. רעליגיעזע יידן שיקן ווייניק זייערע קינדער אין ב"י. ער פאַרלאַנגט מע זאָל איינפירן העברעאיש.

בוימערדער (ריפּין): ס'זענין פאַראַן גאָר קליינע שטעטלעך וואָס קענין נישט אויסהאַלטן קיין שול זאָל מען דערוועגן קלערן עצות. די רבנים דאַרפן זיין מיין פאַראינטערעסירט צו העלפן די בית־יעקב שולן.

זשאַרנאָוויעצקי (קאָנין): די לערערנס זאָלן מוזן זיין פאַראינטערעסירט פאַר „בנות" און פאַר דער בית־יעקב ליטעראַטור.

דיטמאַן (גראָדזיסק): זאָלן אַלע וויסן, אַז „בית־יעקב" איז אַ סניף פון דער אגודה און זאָל מען זעצן די מעשים פון די אַגודיסטן פאַר „בית־יעקב". ער קלאָגט זיך דערויף אַז די לערערנס וואָס קומין אַהיים אין זייערע וואוין־ערטער ווילן זיך נישט חברן מיט „בנות".

לערערן גוטמאַרגן (דאָברזשין): די מאַטעריעלע פראַגע אין די שולן קען אַ סך העלפן פּרויען־קאָמיטעטן. דער עיקר מוז מען טון ס'זאָלן די עלצטע קורסן דערהאַלטן ווערן. זי דערציילט פון דער אַרביט אין איר שול און ווי ס'גילונגט אַ גאַנץ סך אויפצוטון אויף אַלע גיביטן.

לערערן קאַן (לאָדזש): אינים נאָמין פון לערערן פאַרבאַנד פאָדערט זי נישט צו צווינגען די לערערנס צו אַרביטן לענגער ווי 6 שעה אַ טאָג. אַ לערערן מוז פאַר זיך אויך אַרביטן, און צוגרייטן צו די לעקציעס פאַרנעמט אויך צייט און אַצינד ערשט אַרביט פאַר „בנות" א"יו.

די פאָדערט אויך אַז ס'זאָל שטרענג אָפּגיהיטן ווערן די פּעריעס. וועגן די פּענסיעס שטעלט זי די פראַגע „צי זאָל די שטאָט אויסהאַלטן די לערערן צי די לערערן זאָל אויסהאַלטן די שטאָט"...

לערערן שטייער (קינצק): די לערערן אין יעדן אָרט זאָל לערנין אין דער פּאָוושעכנער שול רעליגיע איז עס צו שווער. דאַגעגן זאָל מען אויספּועלן, אַז די חסידישע קינדער זאָלן מוזן קומין אין „בית יעקב" אויפן רעליגיע לימוד.

ה' ישמח (לאָדזש): אויף ווי ווייט ס'איז שוואַך דאָס באַוואוסטזיין פאַר „בנות" אפילו ביי אגודה־עסקנים קען מען זעען דערפון וואָס אין לאָדזש גופא האָבן איינציקע „תקיפים" דערפירט דער־צו, אַז „בנות" זאָל נישט האָבן קיין אָרט אין בית־יעקב לאָקאַל.

פרעזעס ליבערמאַן (לאָדזש): פאַר־ענטפערט די מעשה־רע פון דערווייטערן די „בנות" פון בית־יעקב לאָקאַל מיט זייטיקע תירוצים.

רעד. פרידנזאָן האַלט אַ לענגערע רעדע אין וועלכע ער גרייפט שאַרף אָן די „יחידים" וואָס פירן אינטריגעס און שטעלן אין סכנה „בית־יעקב" מיט „בנות" צוזאַמין.

דער רעדנער ווייזט אָן אויף זיין קאַמף מיט די דאָזיקע „יחידים" און דערקלערט אַז כל זמן ס'וועלן נישט אויפהערן די תקיפותדיקע שטיקים מצד די, וואָס פאָרשטייען אייגנטלעך גאָרנישט וואָס בית־יעקב באַטייט וועט דער קאַמף גיפירט ווערן ריקזיכטלאָז.

דיר אָרלעאַן: נאָכן אויסהערן די טענות פון ה' ליבערמאַן און ה' פרידנזאָן שטעל איך פעסט אַז די שולד פון דער־ווייטערן די „בנות" פון לאָקאַל „בית־יעקב" פאַלט אויף די וואָס פּרעטענדירן נאָך צו זיין בית־יעקב עסקנים און די אָרטאָדאָקסישע גיזעלשאַפטלעכע מיינונג וועט דאָס נישט דולדן. עס וועט אַלץ אָנגיווענדיט ווערן אַזעלכעס נישט צו דערלאָזן.

דיר. בעליינער האַלט דאַן אַ לענגערן פּעדאַגאָגישן רעפעראַט וואָס ווערט איסגיהערט זייער אויפמערקזאַם.

צום סוף רעזומירט ה' אָרלעאַן אַלע אַרויסגיזאָגטע מיינונגין און פאַרזיכערט אַז די בית־יעקב־צענטראַלע וועט נעמין אין אַכט אַלע אַרויסגיזאָגטע מיינונגין און פּלענער און וועט זיך באַמיען מיט וואָס נאָר עס וועט מעגלעך זיין אויס־צובעסערן די חסרונות און זאָל נאָר דער עולם זיין **דיסציפּלירט** קעגן איבער דער צענטראַלע וואָס היט אָפּ די ריכטליניעס פון דער באַוועגונג.

דערמיט ווערט די קאָנפערענץ גישלאָסן.

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 15 מתוך 20

קרייז-קאנפערענץ פון „בנות" אין קאלושין

זונטיק און מאנטיק יד—טו אב איז פארגיקומען אין אונדזער שטאט א צוזאמינפאר פון בנות-אגודת-ישראל, צו וועלכן ס-זענין גיקומין דעלעגאטנס און געסט בערך 300 פערזאן. זונטיק 8 אזייגער עפנט די קאנפערענץ מיט א קורצער רעדע לערערן פרל. בלעכער, וועלכע דערקלערט דעם ציל פון דעם צוזאמינפאר, צוו. אגד. רעט זי וועגן דעם באטייט פון א פאן פאר בנות און איז מכבד דעם ה' גאסט ר ע ד. פ ר י ד נ ז א ן מיט דער אנטהילונג פון בנות-פאן, וואס איז ספעציעל גימאכט גיווארן צו דער קאנפערענץ. די פארזאמלטע נעמין אויף די אנטהילונג פונים פאן מיט הילכיקע אפלאדיסמענטן. ס-ווערט גיוועלט פ ארזיצערן פרל. שאפירא, סעקרעטארן — ה. ראדזינעק. דעם פארזיץ האט וויטער פרל. בלעכער און גיט ס-ווארט צו די באגריסונגין. ס-באגריסן: א. נ. פון אגודת ישראל — ה' וויגניקאמיען, פון ב"י קאמיטעט — ה' בלושטיין, פון דער יידישער קהלה—ה' מיכעלזאן, פון צעירי-אגודת-ישראל — ה' שולעוויטש, פון מראזער ב"י קאמיטעט — ה' זעלעווער, פון קאלושינער בנות — פרל. ראדזינעק, פון מינסקער בנות — פרל. קאמינער, פרל. קוטנער — לוקאוו, פרל. שטערנפעלד—אטוואצק, פרל. מאנושאוויטש קאקאלאוו-פאדל., פרוי ראזן — ווענגראוו, פרוי קערשטער—סקערניעוויץ. א. נ. פון די קאלושינער ב"י שילערנס — ל. טאוב, א. נ. פון די מראזער ב"י שילערנס—קלוגמאן. דאן ווערן פארגילייענט באגריסונגין פון די בנות-ארגאניזאציעס אין די שטעט: קאלאביעל, גארוואלין, סאכאטשעוו, גראדזיסק און פון קאזאווער רב שליט"א, און ס-באקומט דאס ווארט צו זיין רעפעראט א. ד. ט. „וואס זאל בישעפטן מיט אונדזער יוגנט" דער לייטער פון צ. ס. רעד. א. נ. פרידנזאן. דער ה' פרעלעגענט ווערט אויפגינומין מצד די אנוועזנדע מיט שטורמישע אפלאדיסמענטן און זיין איבערהאלטסרייכער רעפעראט לאזט איבער א קאלאסאלן רושם. נאכדעם ווי ס-רעט ה' לעווין א. ד. ט. „חמשה-עשר-באב דער יו"ט פון בנות" שליסט די פארזיצערן די ערשטע זיצונג. מאנטיק 12 בייטאג קומט פאר די צווייטע זיצונג אונטער פארזיץ פון פרל. קאמינער. ס-רעפערירן: רעדי פרידנזאן א. ד. ט. „יידיש", פרל. בערגמאן (ווענגראוו) — ארץ-ישראל, פרל. בלעכער לייגט פאר צו פירן א פראפאגאנדע-אקציע פאר דער ב"י ליטעראטור. פרל. קאמינער שליסט די צווייטע זיצונג און רופט די חברות זיך צו באטייליקן אין דער עפנטלעכער דעמאנסטראציע, וועלכע איז באלד פארגיקומין מיט גרויס פוראר איבער די הויפט-גאסן פון שטאט. די דריטע זיצונג מאנטיק 8 אוונט אונטערן פארזיץ פון פרל. מאזשאוויטש. אויף וועלכער די ארט-גרופן גיבן אפ באריכטן פון זייער טעטיקייט. פרל. שאפירא—קאלושין, פרל. קוטנער — לוקאוו, פרל. גליקסבערג—סאקאלאוו, פרל. לערנער—ווענגראוו, פרל. נאשעלסקא—סטאדעקלוק א. א.

דאן באקומט ס-ווארט פרל. נאשעלסקא צו איר רעפעראט: „פרעסע". ס-ווערט גיפירט א לעבהאפטע דיסקוסיע אין וועלכע ס-נעמט אויך אנטייל ה' פרידנזאן. ס-ווערן אנגינומין פאלגנדע רעזאלוציעס: 1) ס-ווערט איינשטימיק אנגינומין דער פארשלאג פון פרל. בלעכער וועגן א קרייז-קאמיטעט פון די שטעט: קאלושין, מינסק, מראז, אטוואצק, קאלאביעל, פאריסאוו, סטאדעקלוק, לוקאוו, ווענגראוו, סאקאלאוו. אלס פארזיצערן פון ראיאן-קאמיטעט איז פרל. בלעכער. 2) פאר תרומת-חברה-זאמלונגין זאל ווערן ארויסגישיקט א רעדנער אויף דער פראווינץ, וועלכער זאל פירן פ-אפאגאנדע פאר דער דאזיקער אקציע. 3) די קאנפערענץ איז מחייב אלע אנגיהעריקע צו דער בנות-ארגאניזאציע צו פארשפרייטן די ארט. פרעסע. 4) צו פירן א ברייט-פארצווייגטע טעטיקייט פארן קרן-הישוב. שלוס-רעדע האלט ה' פרידנזאן, וועלכער אפעלירט צו דעם עולם, אז די ארויסגיזאגינע ווערטער זאלן פארווירקלעכט ווערן אין מעשים און ביזעגנט די דעלעגאטנס און געסט מיט רירנדע ווערטער. ער דריקט אויך אויס א טיפן דאנק א. נ. פון דער בנות-צענטראלע דער פרל. בלעכער פארן מוסטערהאפטן ארגאניזירן די קרייז-קאנפערענץ. די שלוס-רעדע פון ה' פרידנזאן ווערט אויפגינומין מיט לאנג-דויערנדע אוואציעס. ס-קומט דאן פאר א פייערלעכער באנקעט, ביי וועלכן אלע אנוועזנדע פארברענגין ביז שפעט אין דער נאכט אין א פריילעכער שטימונג.

די קאנפערענץ האט גימאכט א שטארקן רושם אין דער גאנצער סביבה.

פגישת-חברות פון „בנות" אין וואלבראם

חמשה-עשר-באב איז אין וואלבראם גיווען א פגישת-חברות פון בנות-אגודת-ישראל, אין וועלכע ס-האבן אנטייל גינומין קרוב 300 פערזאן דעלעגאטנס און געסט פון די ארומיקע שטעט: אלקוש, בענדין, זאוויערטשע, פילץ, שטשעקאטשין, זשארנאווצע, מיעכאוו, סלאמניק, סלאווקאוו און דזיאלאשין.

מצד דער בנות-צענטראלע האט רעפרעזענטירט די ג' פרוי שענירער. שוין גאנץ פרי באמערקט זיך א יום-טובדיקע שטימונג אין שטאט. דא און דארט מארשירן גרופעס דעלעגאטנס אין דער ספעציעלער איינהייטלעכער קליידונג. א זייגער האלב צען פרי איז גיווען א פרישטיק-אויפנאמע לכבוד די געסט אין די זאלן פון „בית יעקב". א זייגער האלב עלף קומט פאר א ריזיקער דעמאנסטראציע-צוג פון די דעלעגאטנס און היגע בנות-חברות אין שטאטישן וואלד אריין. די דעמאנסטראציע שטעלט מיט זיך פאר א אימפאזאנט בילד [illegible] באקענין זיך די דעלעגאטנס. מע פארברענגט ביי גימיטלעכע שמועסן און גיזאנג. ס-ווערן אויך גימאכט פארשידינע פאטאגראפישע אויפנאמעס דורך פרל. פריילעך (אלקוש) און עס ווערט ערקלערט א מיטיק-הפסקה.

א זייגער 4 נאכמיטיק קומט פאר אנ-אקאדעמיע אין קינא-זאל. דער זאל איז איבערפולט מון א טויזנט-קעפיקן עולם (בלי ע"ה). ווען עס דערשיינט אין זאל די מוטער פון דער באוועגונג פרוי שענירער הילכט דער זאל פון שטורמישע אוואציעס. אין פרעזידיום זיצן: פרוי שענירער, לערערן פרל. קעסטענבערג, פרל. זילבערבערג (בת הרב) און פארטרעטער פון יעדער שטאט. אויף דער צווייטער זייט פונים זאל זיצט דער מענער-ראט, וועלכער באשטייט פון: פארדינסטפולער אגודה-עסקן-פרעזעס ר' א. זילבערבערג, ה. בראס, פרענקעל, צימבערג און מ. שטערן (מיעכאוו). א קורצע ערעפנונג-רעדע א. נ. פון ארגאניזיר-קאמיטעט האלט פרל. זילבערבערג (בת הרב), און ערקלערט די וויכטיקייט פון דער פגישה און גיט איבער דעם פארזיץ דער פרל. קעסטענבערג. די לעצטע האלט אנ-אינהאלטסרייכע איינלייטונגס - רעדע, אויפקלערנדיק דערביי די ראל פון דער פרוי אין יידישן ביזעלשאפטלעכן לעבן. דאן ווערן גילייענט באגריסונגין: פון וואלבראמער בנות — פרל. ר. קאזשמא, יוגנט-גרופע „שושנה" — פרל. פיינשטאט, פון ב"י שילערנס—גאלדפריינד. א גילוני-בינים מאנאלאג פירט אויס די היגע בנות-חברה פרל. יאנאווסקא. אין מאנאלאג ווערט אין א הומאריסטישן פארם כאראקטעריזירט די שקרים און בלבולים פון די פארטייען אין דער יידישער גאס אויף דער אגודה. עס באגריסן אויך: נערט-נער—אלקוש, אויבערבוים—פילץ, קאהן—שטשעקאטשין, צווייגל — זאוויערטשע און סקורניק—בענדין. דא נעמט איבער דעם פארזיץ א. נ. פון מענער-ראט פרעזעס ר' א. זילבערבערג, וועלכער לייענט פאר די דערהאלטינע באגריסונגס-בריוו צוו. אגד. פון צ. ס. פון „בנות". ער ווענדיט זיך ** די מוטערס זיך מער צו אינטערעסירן מיט דער ב"י שול און דאנקט גלייכצייטיק דער לערערן פרל. קעסטענבערג, וועלכע האט באוויזן אוועקצושטעלן די שולן אויף דעם גיהעריקן גייסטיקן ניוואו. נאכדעם ווי ס-רעט ר' מ. שטערן פון מיעכאוו האלט א מייסטערהאפטן רעפעראט ה' בראס. ער ווייזט אן אויף דער ראל פון דער פרוי ביי יידן אין פארגלייך צו די מבלומרשטע פרייהייט פון דער פרוי ביי דער אייראפעאישער וועלט. דער רעפעראט האט גוט אויסגינומין ביים עולם און איז באגלייט גיווארן מיט אפלאדיסמענטן. ביי א פייערלעכער שטילקייט הויבט אן רעדן פרוי שענירער. זי דריקט אויס צוו. אגד. איר גרויס באגייסטערונג און צופרידנהייט, וואס זי האט זוכה גיווען צו זעען די גוטע פרוכט פון איר ארבייט און רופט אויס מיט פאטאס וויטער צו שמידן די גאלדינע קייט פון ישראל-סבא. פרוי שענירערס ווערטער רירן אלעמין זייער שטארק און די באגייסטערונג איז אומגיהויער. דאן האלט א שיינע שלוס-רעדע לערערן פרל. קעסטענבערג און ס-ווערן אנגינומין פאלגנדע רעזאלוציעס:

1) צו ארבייטן אינטענסיוו לטובת „קרן הישוב", 2) פראטעסט קעגן דעם מאנאפאל פון די ציוניסטישע פאלעסטינא-אמטן אויף די סערטיפיקאטן ביי וועלכע ס-איז אוממעגלעך אנ-ארט. פרוי אדער מאן עולה צו זיין קיין א"י, 3) שטיצן און פראפאגאנדירן דאס „טאגבלאט", „בית-יעקב" זשורנאל, „קינדער גארטן", 4) ארבייטן פאר זעלבסט פארפאלקאמונג, אחדות און הארמאניע ביי די חברות. ביינאכט איז גיווען א שיינער באנקעט אין הויז פון ר' א. בארענשטיין. אויפן באנקעט האבן גירעט: פרוי שענירער, פרל. זילבער (פילץ) און פרל. גאלדפריינט (מיעכאוו). די פגישה האט ארויסגירופן גרויס אנזען אין אונדזער קאנט און בכלל גיווען א גרויסע מאניפעסטאציע פארן רעליגיעזן גידאנק פון דער ארטאדאקסישער פרוי. א הארציקן דאנק פארדינין די ארגאניזאטארן פון דער פגישה און ספעציעל פרל. קעסטענבערג, וועלכע האט אלץ איינגיארדנט מוסטערהאפט און מיט גיהעריקער פארשטענדיניש. א באזונדערן דאנק פארדינט דער תמיד דער אונערמידלעכער עסקן פרעזעס ר' א. זילבערבערג, וועלכער האט אנגיוואנדן פול מי און כוח אז די פגישה זאל אויספאלן וואס אימפאזאנטער. אין דעמזעלבן טאג פון דער פגישה איז אויך פארגיקומין א בלימל-פארקויף לטובת „קרן-הישוב", ביינאכט ווידער א גראנדיעזע פייערונג, לכבוד די התחלה פון שרייבן א ספר-תורה דורכן בית-יעקב, וואס איז ארום מיט גרויס דערפאלג.

יוד-שין.

ב"י קרייז-קאנפערענץ אין יאסלא

ג' עקב (ט"ז מ' אב) איז אין יאסלא פארגיקומין א קרייז-קאנפערענץ פון „בית יעקב" ארגאניזירט דורך די צענטראלע אין קראקא.

באטייליקט האבן זיך דעלעגאטן פון ב"י פארוואלטונגען אויך לערערנס פון די שטעט: יאסלא, סאניק, קראס, גארליץ, בייטש, סטריזשיוו, רימאניוו, לעסקא, ברזאזיוו, פרישטיק אויך דעלעגאטן פון עטלעכע ארגאניזיר - קאמיטעטן פון דער פראווינץ, מצד די ב"י צענטראלע האבן זיך באטייליקט: לייטער ר' משה דייטשער, סעמינאר-דירעקטאר ר' י. ל. ארלעאן און די שעפערן פון ב"י פרוי ש. שענירער.

אין לאקאל פון ה' מארגוליס איז אבגיהאלטן גיווארן א פעדאגאגישע בעראטונג פון אלע אנוועזנדע ב"י לערערנס מיטן אנטייל פון דיר. ארלעאן און פרוי שענירער.

אין פארשידינע ב"י אנגעלעגנהייטן זענין ב"י עסקנים פון עטלעכע שטעט אויפגיקלערט גיווארן דורך ה' דייטשער.

א זייגער 4 נ. מ. עפנט די קאנפערענץ—אין נאמין פון די ב"י פארוו. אין יאסלא— ר' משה ווארשער און באגריסט אלע אנוועזנדע דעלעגאטן און געסט באזונדער די פארשטייער פון דער צענטראלע, דאן באגריסט פרעזעס פון דער קהלה-פארוו. אין יאסלא ה' קארנפעלד. אין נאמין פון „אגודת ישראל" אין יאסלא האלט א הערלעכע באגריסונגס-רעדע ה' ווארשער. דאס ווארט נעמט דער לייטער פון דער ב"י צענטראלע ה' דייטשער צו זיין רעפעראט „ווי פארבעסערן מיר דעם מאטעריעלן מצב פון דער שול". דער ה' רעפ. רעט ארום פארשידינע פראגן פון ארגאניזאציאנעלן כאראקטער, וועלכע האבן דעם צוועק אוועקצושטעלן די שולן אויף א פעסטן פינאנציעלן באזיס.

ס-קומין דאן פאר דיסקוסיעס איבערן רעפעראט פון ה' דייטשער, אין וועלכע ס-באטייליקן זיך צוויק (ברזאזוב), שפירא (סאניק), גאלער (בייטש), פאלק (רימאנייוו), פרל. גרינשפאן (ברזאזוב), לאנגזאם (בייטש) א. א. ה' דייטשער ענטפערט אויף אלע אין דער דיסקוסיע באריירטע פראגן.

דאס ווארט באקומט סעמינאר-דירעקטאר ה' ארלעאן צו זיין רעפעראט „ווי אזוי פירן מיר דורך אונדזער אידעאליסטישן פריגציפ פון סעמינאר ביז דער שול", ה' ארלעאן רעט ארום פארשידינע פראגן פון פעדאגאגישע און ערציערישע באדייטונג. ער רעפערירט אויך א פלאן פון אויסצייכינין מוסטער-שולן. א גרויסן טייל אין זיין רעפעראט ווידמיט ער אויפצוקלערן די גרויסע נייטיקייט און וויכטיקייט זון די ב"י שול-ביכער, קינדער-ליטעראטור, באזונדער בית-יעקב-זשורנאל. דער זייער אינהאלטסרייכער רעפעראט און די לאגיש-באגרינדיטע אויספירונגין פונם גלענצנדן רעדנער און ארטאר האבן ממש באצויבערט אלע צוהערער.

ס-ווערט דאן ערקלערט א הפסקה צו דאוויגין מנחה.

נאך מנחה ווערט די קאנפערענץ פארטגיזעצט. ס-האלט א רעפעראט די ז. ח' פרוי שענירער א. ד. ט. „די רעליגיעזע דיסציפלין", דער גייסטרייכער רעפעראט איבער מצוות, מעשיות, צניעות וכדומה האט גימאכט דעם בעסטן איינדרוק. ביי א ניהויביגע שטימונג ווערט די קרייז-קאנפערענץ גישלאסן.

ס-קומט דאן פאר א פרויען-אקאדעמיע, צו וועלכע זיין ספעציעל ביקומין צו פארן א גרעסערע צאל [illegible]-חברות און עלטערע ב"י שילערנס פון דער גאנצער סביבה. מיט א לענגערן רעפעראט טרעט ארויס דער ה' ארלעאן א. ד. ט. „די אויפלעבונג פון דער ייד. רעל. פרוי". דער מייסטערהאפט אויסגעבויטער רעפ. איז עטלעכע מאל איבערגיריסן גיווארן מיט שטורמישע אפלאדיסמענטן, א זער גילונגינע ווארימע רעדע פול מיט פאטאס האלט דאן פרוי שענירער. אונטער הילכיקע אוואציעס ווערט די אקאד. גישלאסן.

לכבוד דעם צוזאמינפאר האט די יאסלער ב"י-פארוואלטונג איינגיארדנט—פאר די דעלעגאטן א הערלעכן באנקעט, אויף וועלכן די געסט האבן גימיטלעך פארברענגט ביי רייך סערווירטע טישן האט אין נאמין פון יאסלער ראבינאט אויפן באנקעט באגריסט הרב האלפערן.

א באזונדערער באנקעט איז איינגיארדנט גיווארן פאר די לערערנס און בנות-עסקניות, וועלכער איז פייערלעך איינגיפאלן. באזונדער אימפאזאנט איז גיווען די אימפרעזע אויף וועלכע די ב"י שילערנס און בנות-חברות האבן אויסגיפירט א זייער שיינע ספעציעל-פארפאסטע—דורך פרל. מישעל—דראמע, פאר וועלכע זי פארדינט אנ-אמתדיקן דאנק.

די יאסלער ב"י עסקנים-ות און באזונדער דעם באקאנטן אגודה- און בית-יעקב-טוער ה' מישעל קומט אנ-אמתדיקן יישר כוח פארן מיטהעלפן ארגאניזירן די קאנפערענץ און פאר זייער באסט-פריינדלעכקייט.

ס-איז צו האפן דאס די קאנפערענץ וועט אריינברענגין אנ-אויפלעבונג אין דער ב"י באוועגונג אין אונדזער געגנט.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פּגישה פון „בנות" אין שעראַדז

זונטיק פ' בלק איז פאָרגיקומען **ביי אונדז אין** שעראַדז א פגי' ה פון בנות-אגודת-ישראל. מיטן אַנטייל פון רעד. פרידנזאָן, הרב קיימאַוויטש, ב"י-לערערנס און בנות-פירערנס פון די שטעט: קאַליש, בלאַשקי, זד.-וואָלא, וויערושאַוו, דוואַרט, א. א. דער סדרי-היום איז גיווען: 11 א זייגער פרי אַנ-אויספלוג צום שלאָס פון „קעניגין יאַדוויגא", פון וואַנעט מיר זענען אַוועק אויפן דער-בייאיקן באַרג און גימיטלעך פאַרבּרענגט ביז 3 ביייטאָג. נאָך דעם איז פאָרגיקומען א גרויסע פאַרזאַמלונג אין שטאָטישן טעאַטער-זאַל, וועלכער איז גיווען הערלעך דעקאָרירט און באַהאַנגען מיט פּאַסיקע אויפשריפטן. ס-ווערט גיגעבן א מיטיק אַלע געסט, און די פאַרזיצענדערן פון דער היגער „בנות" פרל. הענדעלעס גיט אָפּ א באַריכט איבער דער אַרבּיט פון היגן „בנות". לערערן פרל. קיימאַוויטש רעפערירט איבער דעם באַטייט פון דער פּגישה און אַפּעלירט צו אַלע פאַרזאַמלטע, אַז די פאָן פון אהבה און שלום זאָל איבער אונדז אייביק פלאַטערן. א גוטן איינדרוק האָבן אויך גימאַכט די רעפעראַטן פון פרל. געלבּלום, פרל. הערשבּערג, פרל. טרויבּע (בלאַשקי) פרל בּרין און גליקסמאַן. נאָכדעם ווי ס-ווערן אַנגינומען א ריי רעזאָלוציעס ווערט די פאַרזאַמלונג גישלאָסן. 8 אָוונט ווידער איז גיווען א פייערלעכער אַקאַדעמיע, אויף וועלכער ס-באַגריסן א. נ. פון דער קהלה צבי אַפּעטיט, און שו"ב ה' קאַטען פרעזעס פון בלאַשקער ב"י, א. נ. פון אַלע לערערנס די קאַלישער ב"י-לערערן פרל פראַצל. אויף דער אַקאַדעמיע האָבן גיהאַלטן גייסטרייכע רעפעראַטן רעד. פרידנזאָן און הרב קיימאַוויטש. זייערע רעפעראַטן האָבן אַלע צוהערער טיף גירירט. נאָך די רעפעראַטן איז פאָרגיקומען דער פאַרוויילונגס-טייל פון דער אַקאַדעמיע, ווי עס זענען גילייענט גיוואָרן דעקלאַמאַציעס, לידער, גיזאַנג און טענץ, אויסגיפירט דורך די ב"י-שילערנס. לערערן קיימאַוויטש שליסט די אַקאַדעמיע מיט האַרציקע ווערטער דאַנקבּאַריק אַלע געסט פאַר זייער אינטערעס צו דער פּגישה און באַזונדער דעם רעד. פרידנזאָן רופט גלייכציטיק אַלע אַנוועזנדע זיך מער צו פאַרינטערעסירן מיט דער היגער ב"י-שול און בנות. ביי א פייערלעכער שטימונג אונטערן גיזאַנג פון „לשנה הבאה בירושלים" איז די פּגישה גישלאָסן גיוואָרן. די פּגישה האָט אין אונדזער **שטאָט** און אין דער אומגעגנט אַרויסגירופן גרויס אַנזעען.

אַ שעראַדזער בנותקע

דאַבּזשין-דרווענץ: לכבוד חמשה-עשר-באב איז פאַראַנשטאַלטיט גיוואָרן **דורך** דער היגער ב"י-**שול** איינים זאָל פון **דער** יידישער קהלה אַנ-אימפּאָזאַנטע פייערונג, מיט **א רייכן** פּראָגראַם. עס איז אויפגיפירט גיוואָרן **דאָס שטיק** „חמשה-עשר-באב אין די צייטן פון בית-**שני" דורך** די **שילערנס פון** פינפטן און זעקסטן קורס. **עס זענען אויך** גילייענט גיוואָרן **א ריי דעקלאַמאַציעס**, לידער, מאָנאָלאָגן א. ד. גל. צום שלוס האָלט א לענגערן רעפעראַט איבער **דער באַדייטונג** פון דער ב"י דערציאונג לערערן **פרוי גוטמאַרגן**, וועלכער ווערט באַגלייט מיט אַפּלאָדיסמענטן.

י. מ. ד.

בוטשאַטש: אויף דער איינלאַדונג מצד דער ב"י-שול **אין פאַדהייצע** האָבּן מיר שילערנס פון פערדן **קורס ב"י** אין בוטשאַטש צוזאַמען מיט אונדזער ח. לערערן באַזוכט די פאַדהייצער ב"י-שול, וואו מ-האָט אונדז זייער פריינטלעך אויפגינומען ווי אויך גימאַכט פאַר אונדז א באַנקעט מיט א ספּעציעל פּראָגראַם. דעם באַנקעט עפנט פּר. אייכנשטיין (בנות), וועלכע רעט וועגן דעם באַטייט פון חמשה עשר באב אלס יו"ט פון בנות. דאַן רעפערירט די דאָרטיקע **לערערן** פרל. הילטש וועגן אַנ-ענלעכער טעמע און ס-נעמט דאָס וואָרט אונדזער **לערערן פרל. שטאק, וועלכע דאַנקט פאַר דער** הערלעכער אויפנאַמע **און רעט אַרום די וויכטיקייט פון** צוזאַמענקומען זיך אָפטער **און ווי דאָס ווירקט צום** אחדות און **פאַרשטאַרקונג פון אונדזערע** אידעאַלן. נאָכדעם ווי ס-כאָר זינגט און די ב"י-שילערנס ליינען פאָר פאַרשידענע הומאָרעסקעס, וועלכע מאַכן אויף די אַנוועזנדע א גוטן רושם, ווערט דער באַנקעט שפּעט אין דער נאַכט פאַרענדיקט ביי גיזאַנגען און טענץ. אין נאָמען פון אונדזער בוטשאַטשער ב"י-שול דריקן מיר אויס פון דעם אָרט א האַרציקן דאַנק דער ח. לערערן פרל. חילטש און דער „בנות" פאַר זייער טירחה און פאַרן פאַרשאַפן אונדז גרויס תענוג אין דער צוזאַמען-פאַרבּרענגטער צייט.

4 קורס ב"י בוטשאַטש

סאַסאָוו: א' עקב איז דורך דער היגער בא"י איינגיאָרדנט גיוואָרן א חמשה-עשר-באב-חגיגה, אין וועלכער ס-האָבּן זיך באַטייליקט כמעט די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג פון אונדזער שטאָט. צוו. אנד. האָבּן אַנטייל גינומען דער עסקן ה' יוסף בערגער, הרב דאַנער (בראָדי) ה' יעקב פ"ק (זלאָטשאָוו). די עפינונגס-רעדע האַלט הרב ברוך שטראַסמאַן. א שילערן שטעלט די פראַגע וואָס פאַר א יו"ט עס איז חמשה עשר באב און עס האָבּן **דערויף** פאַרשידנס גיענטפערט 5 שילערנס. נאָכדעם האַלטן רעפעראַטן: הרב דאַנער (בראָדי) **הרב** פ"ק (זלאָטשאָוו). **דער לעצטער ווייזט אָן** **צוו. אנד. ווי** די תורה שטעלט אַוועק **די יידישע** פרוי אויף א העכערן ניוואָ, ווי אַלע אַנדערע פרעמדע אייראָפּעאישע קולטורן און רופט די פרוי זיך אָרגאַניזירן אונטער דער יידישער תורה-פאָן. דאַן רעט מעניגנא דיומא ה' בערגער. זיין רעדע וואָס איז אַדורכגיפלאָכטן מיט א סך מאמרי חז"ל און גידאַנקן-רייך איז איינעקע מאָל איבערגיריסן גיוואָרן מיט אַפּלאָדיסמענטן. צום שלוס זענען **אַלע** פאַרזאַמלטע גיוועזן שטאַרק באַגייסטערט פאַר ב"י און בנות. דער אָוונט וועט לאַנג, לאַנג **פליבן** אין זכרון ביי אַלע אַנוועזנדע.

ס. ב—ר.

דעמביץ: צוזאַמען מיטן חמשה-עשר-יו"ט האָבּן מיר גיפייערט די גרינדונג פון אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע. דאָס לאָקאַל איז גיווען שיין באַפּוצט, די שטימונג ערנסט, גישפּאַנט. די חגיגה ווערט גיעפנט מיטן זינגען „אדון עולם" **און מיטן** וואונטש אין אונדזערע הערצער, גיב ג—ט **כח** מיר זאָלן קומען צו דער מרריגה **פון** די אַמאָליקע טעכטער פון ישראל, זיין טריי זיין תורה **און** גיבאָט! עס רעט איינע פון אונדזערע **חברות**. זי שטעלט זיך **אָפּ** אויף דער אַרבּיט **פון פרוי שעניררער**, און וואָסערע גרויסע באַדייטונג **עס האָט** פאַר אונדז איר שאַפן. **נאָכן רעפעראַט וועגן ח"ע** באָב, דעקלאַמירן די שילערנס פון **קלענערע קורסן** און מיר זינגען א ריי רעליגיעזע לידער. **דערנאָך** רעט צו אונדז, אונדזער ליבּע פירערן און **לערערן** פרל. א. שוואַרץ. אירע ערהאַבּענע, **באַגייסטערטע** ווערטער רעדן צו די טיפסטע סטרונעס פון אונדזערע הערצער, זיי מוטיקן אונדז, ברענגען אונדז אַריין אין אַנ-אומבאַשרייבּלעכער התלהבות-שטימונג פאַר אונדזערע נצחיותדיקע **אידעאַלן**. מיר **פילן** זיך ווי צוגישמידט צו איר. מיט פאַרכאַפּטן אָטעם הערן מיר זיך איין אין אירע אויספירונגען, וועלכע **ברענגען** אונדז גרוסן פון א ניי-אַנקומענדיקן לעבּן, און פול מיט האָפינונג, מיט שטאָלץ וועלן מיר הייבּן אונדזער פאָן, און קיין שום שטורים וועט אים נישט אומשטירצן—דען ה' עמנו! **דער** אָוונט ווערט פאַרענדיקט מיט וואַלן. עס איז גיוועלט גיוואָרן א פּרעזעסן, **א סעקרעטאַרן, א קאַ**סירערן, פּרעסע-קאָמיסיע א. א. וו. **ביי א באַ**גייסטערטער שטימונג **און שטאַרקן ווילן** צו דער ווייטערער אַרבּיט זענען מיר זיך צוגאַנגען.

דעמביצער בנותקע

שיאַניאַווא (גאַל.) א דאַנק דער איניציאַטיוו פון די ח. ה. ח. שלום צבי צוקער און לעווענטאַל האָט זיך ביי אונדז גישאַפן **א בית-יעקב-שול. צו** דער גרינדונג **איז גיקומען לערערן** עלנבערג (יאַראָסלאַוו) **צו דער** ערעפנונג **אונדזער לערערן** פרל. פריגן (יאַראָסלאַוו). די לעצטע האָבּן גיהאַלטן רעפעראַטן, וואָס האָבּן דעם פאַרזאַמלטן עולם באַגייסטערט פאַר ב"י. די צאָל תלמידות דערגרייכן הונדערט (בלי ע"ה). מיר דאַנקען פון דעם אָרט דער ח' פרוי שענירער פאַרן צוטיילן אונדז דעם כבוד צו האַלטן. ביי אונדז א רעפעראַט. מיר דאַנקען אויך דער פרוי רעכיל לעווענטאַל פאַר איר אונערמידלעכער אַרבּיט לטובת בית-יעקב און ווינטשן איר ווייטערן ערפאָלג.

מ. זאב פלאַסטער

לאַגעוו: זייער שיין איז ביי אונדז אויסגיפאַלן די חמשה-עשר-באב פייערונג, צוזאַמען מיט דער פייערונג לכבוד דעם 50-יעריקן יובילעאום פון פרוי שענירער, דעם פאָרזיץ פון דער חגיגה פירט לערערן פרל. הירשבּערג. עס האָבּן גירעט: פרל. הירשבּערג, בנות-חברות און בתיה. צוו. אנד.: שילערן פון **ב"י יענטל וואַלדמאַן** — שבת נחמו, פרל. **צימער** — **חמשה עשר באב**, פריינדל איוואַניסקא — ביאָגראַפיע פון פרוי שענירער, **חי'** איצקאָוויטש — די ציל פון בא"י, שילערן רבקה איצקאָוויטש — די צילן פון בית-יעקב. ס'איז אויך גילייענט גיוואָרן פאַרשידענע גידיכטן און ס-איז גישפּילט גיוואָרן איינאַקטער „חמשה-עשר-באב". די חגיגה שליסט לערערן פרל. הירשבּערג מיט אַנ-אינהאַלטסרייכן רעפעראַט און פאַדערט **אויף** אַלע פאַרזאַמלטע אַלס צייכן פון אַנערקענונג פאַר פרוי שענירער אויסצוקויפן אירע גיזאַמלטע שריפטן. ביי א צופרידענער שטימונג צוגייט זיך דער עולם.*

א בנותקע

פּאַריסאָוו: שוין לאַנג ווי ביי אונדז איז פאָרגיקומען די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג פון בא"י, מיטן אַנטייל פון די ח. געסט לערערן באַטשקאָווסקא און פרל. רובּין פון גאַרוואָלין. א קורצע איינליייטונגס-רעדע האַלט פרל. וואַקסמאַן און גיט ס-וואָרט פרל. רובּין (גאַרוואָלין), וועלכע האַלט אַנ-אידעאָלאָגישן רעפעראַט וועגן „בנות". דער רעפעראַט האָט זייער גוט אויסגינומען. נאָך דעם ווי ס-רעדן פרל. באַטשקאָווסקא און פרל. וואַקסמאַן קומט פאַר די דעקלאַרירונג פון די חברות. עס ווערט גיוועלט **א** פאַרוואַלטונג ווי: פאָרזיץ. פרל. וואַקסמאַן, וויצע — פרוי גלאַטשטיין, צווייליך, וואַסערמאַן, קאַס. — ראָזענבּערג, סעקר. — גלאַטשטיין, זילבּערשטיין, קולטור-קאָמיסיע: גאַלאַרסקא, גלאַטשטיין. פּרעסע-קאָמיסיע: לעדערמאַן און פּערלמאַן, קרן-הישוב: גאַלאַרסקא און מלאַטעק, ווירטשאַפט: מייראָוויטש, פּערלמאַן, גוטקינד. ביבליאָטעק: שלעכטער און **קלאָץ**. א פייערלעכער שלוס-רעדע האַלט ה' אהרן צבי גלאַטשטיין, וועלכער רופט צו פאַרפאָלקאָמען זיך אינים גייסט פון בנות-אגודת-ישראל און זיינע **אידעאַלן. נאָך דער** שלוס-**רעדע** פון פרל. **וואַקסמאַן** ווערט די פאַרזאַמלונג ביי **א** באַגייסטערטער שטימונג און ביי די קלאַנגען פון ב"י-לידער און בנות-הימן גישלאָסן. ביי **דער גילעגנהייט דריקן מיר אויס א טיפן דאַנק די גאַרוואָלינער** געסט **און** בפרט **דער** פרל. **רובּין** פאַר איר **שיינעם** רעפעראַט.

ה. מ. ל—ן

אַלקוש: ח"ע באב האָט אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע איינגיאָרדנט אַנ-אָוונט לכבוד דעם **טראַדיצ**יאָנעלן יו"ט פון דעם טאָג פאַר דער יידישער טאָכטער. צו דער חגיגה איז ספּעציעל איינגילאַדן גיוואָרן פרל. זעלצער פאָרזיצערן פון „בנות" אין פּילץ. 8 אָוונט ווערט די חגיגה גיעפנט דורך פּאַרז. פרל. דאַבע גערטנער, וועלכע ערקלערט אין קורצע ווערטער דעם באַטייט פון דער חגיגה. עס באַגריסט א. נ. פון בא"י אין פּילץ פרל. ראַפּאַפּאָרט, זינגט דער כאָר איינעקע קאָמפּאָזיציעס. א לענגערן רעפעראַט איבער די ציל און אויפגאַבן פון „בנות" **אין יעצטיקן** מאָמענט האַלט פרל. זעלצער. **די ח. רעדנערן** רעט ברייט און אַלזייטיק **אַרום די אויפגאַבן** פון „בנות" און אַפּעלירט **צוו. אנד. צו פירן אַנ-ענערגישן** קאַמף אַקעגן **דער** שונד-פּרעסע **און נאָר צו פאַרשפּרייטן** די אָרט. פּרעסע **און פאַר דער** איינציקער זנות-טריבונע דעם ב"י-זשורנאַל. דער רעפעראַט האָט גימאַכט א רושם **און איז** באַשאַנקען גיוואָרן מיט אַפּלאָדיסמענטן. **דאַן** רעט די פּאָרזיצ. פון בתי' פרל. ראָזענבּלום מעניגנא דיומא. **אויך** דער רעפעראַט ווערט מצד די פאַרזאַמלטע אויסגיהערט **מיט אינ**טערעס. נאָך דעם ווי ס-דעקלאַמירן א ניקע **חברות** פון בתיה, און צוו. אנד. האָבּן זיך אויסגיצייכנט: קאָלין, פעליקס, פאַקספּראַנער און איזערשטיין, האַלט א שיינע שלוס-רעדע די פאָרזיצ. גערטנער. זי רופט די חברות פאַרטצוזעצן די הייליקע מיסיע, וואָס ליגט אויף זיי און דאַנקט דער פרעלעגענטין פרל. זעלצער פאַר איר רעפעראַט. ביי א באַגייסטערטער שטימונג ווערט די **חגיגה** אונטער די קלאַנגען פון בנות-הימן גישלאָסן. נאָך דעם איז גיווען א באַנקעט, וואָס האָט זיך פאַרצויגן ביז שפּעט אין דער נאַכט. **דער קרן-הישוב**-קאָמיטעט ביי אונדזער אָרגאַניזאַציע אַרבּיט טיכטיק און **האָט** שטייט: דאַבע גערטנער, רחל צוקערמאַן, חנה ווייצמאַן, דינה פּאָלאַק און רחל גאָלדשטיין.

ש. ה. ש.

זוואָלין: **חמשה עשר באב** האָט אונדזער בנות-אָרג. איינגיאָרדנט אַנ-אַקאַדעמיע מיט א רייכן פּראָגראַם, וואָס איז אַראָפּ מיטן גיהעריקן דערפּאָלג. ביי א פול-גיפּאַקטן זאַל ספּעציעל רעזערווירט פון **פרוי** אַפּעל עפנט דעם אָוונט די פּרעזעסן פרל. שרה שאַרפהאַרץ, און פאַרבעט דער פרל. אַלטמאַן פון טשעפּאַלאָוו צו האַלטן א רעפעראַט וועגן דעם יו"ט חמשה עשר באב און זיין באַטייט פאַר דער יידישער רעליגיעזער טאָכטער. דערנאָך טרעטן נאָך אַרויס מיט רעפעראַטן די בנות-חברות פרל. חוה שרה שאַרפהאַרץ, פרל. יהודית פּיעטרושקאַ, פרל. דבורה רובּינשטיין און דעם טשעפּיעלאָווער רבס טאָכטער. אַלע רעדנערנס ווייזן אָן אויף דער וויכטיקייט פון **אָרגאַניזירן** די יידישע **טאָכטער** אונטער דער פאָן פון בנות-אגודת-ישראל. נאָך דעם ווי ס-דעקלאַמירן די בתיה-קינדער פאַרשידענע דעקלאַמאַציעס, וועלכע ווערן באַגלייט **מיט** אָוואַציעס, לייענט די ח. לערערן **פון היגן ב"י** פרל. יאַנאָווסקא פאָלגענדע רעזאָלוציעס: 1) **אונ**טערצוגעמען א שטאַרקע זאַמל-אַקציע **פאַרן קרן-הישוב**. 2) צו **פאַרשפּרייטן** די אָרט. **פּרעסע און** בפרט ס-„טאָגבּלאַט" **און ב"י-זשורנאַל**. 3) **פירן** **פּראָפּ**אַגאַנדע **פאַרן בנות-גידאַנק** און פאַרגרעסערן די צאָל חברות. **נאָך דער** אַקאַדעמיע איז גיווען א באַנקעט און **א פאַנטאַווע** לאָטעריע. די איינקונפט **דערפון איז באַשטימט** אויף **קרן-הישוב**.

אַ בנותקע.

פּאַדהייץ: ח"ע באב האָט אונדזער בנות-אָרג. **איינגיאָרדנט אַנ-אָוונט ביי** דער באַטייליקונג פון **פיל פרויען**, **בנות-חברות**, עלטערע ב"י-שילערנס. **צו דער חגיגה איז ספּעציעל** גיקומען די ב"י-**לערערן** **אויס בוטשאַטש** מיט 12 **תלמידות**: **9 אָוונט האָט** מען די געסט מקבל פּנים גיווען מיט גיזאַנג **און** דערמיט איז אויך **דער אָוונט** גיעפנט גיוואָרן. די פירערן פון בנות הרבנית אייכנשטיין האַלט א רעדע א.ד.ט. „חמשה-עשר-באב אַלס סימבּאָל פאַר דער יידישער פרוי". נאָך דעם האַלט א גילונגינים רעפעראַט מעניגנא דיומא פרל. **הילטש** (לערערן פון ב"י) נאָך איר באַקומט דאָס וואָרט **די לערערן פון** בוטשאַטש פרל. שטאַק, וועלכע **רעפערירט** **א.ד.ט.** „די יידישע לאַגע פריער און היינט". **דאַן** רעפערירט **די** בנות-חברה יענטא קירשנער וועגן בנות-לעבּן. **אַלע** רעפעראַטן זענען באַשאַנקען גיוואָרן **מיט** לאַנג-דויערנדע אַפּלאָדיסמענטן און ביי **סערווירטע** טישן האָט מען פאַרבּרענגט ביז **פאַרטאָג**.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 17 מתוך 20

אויף דער שוועל פון עלפטן יאָר

מיטן היינטיקן נומער „בית יעקב“ 107 שליסן מיר אָפּ דאָס צענטע יאָר זינט ס׳גייט אַרויס אונדזער שריפט „בית־יעקב“.

שוין דאָס אַליין, וואָס צען יאָר צייט איז אונדז געלונגען, צו קענען אַרויסגעבן די בית־יעקב־בלעטער זאָגט פאַר זיך אַ גאַנץ סך. ס׳איז כמעט אַ זעלטנהייט אין דער געשיכטע פון אַלגעמיינעם יידישן פרעסע־וועזן אַ צען־יאָריקער קיום פון אַ פער־יאָדישער שריפט, און אינעם אָרטאָדאָקסישן וועלט איז עס טאַקע דער ערשטער און איינציקער פאַל.

הונדערט זיבן נומערן „בית־יעקב“ איז די איינציקע זאַמלונג פון די בעסטע ליטעראַרישע שאַפונגען פון אָרטאָדאָקסישן שרייבער, זינט ס׳זענען בכלל טעטיק אָרטאָדאָקסישע שרייבער אין יידיש.

פאַר די צען יאָר, וואָס מיר שטייען אויף אונדזער משמר איז די באַוועגונג „בית־יעקב“ געוואַקסן פון דריי שולן אויף העכער צוויי הונדערט פופציק, די אָרגאַניזאַציע „בנות“ פון גאָרנישט אויף צוויי הונדערט אָפּטיילונגען. וואָס אונדזער שריפט האָט צו דעם אַלעם בייגעטראָגן ווייס דער אָרטאָדאָקסישער עולם אויסגעצייכנט.

כמעט אַלץ וואָס האָט זיך געשאַפן און אַנטוויקלט אין דעם רעליגיעזן יידישן פרויען־לעבן איז אַרויסגעגאַנגען פון אונדזער איניציאַטיוו און ביי אונדזער מיטווירקונג.

מיר האָבן תמיד געגעבן דעם טאָן, דערפינדן דעם געדאַנק, געוואָרפן די לאָזונג, געלאָזט הערן דעם רוף צו אַלץ וואָס ס׳איז ביים היינטיקן טאָג שוין רעאַל און אויסגעפירט אינעם יידישן רעליגיעזן פרויען־לעבן.

אויפן עלפטן יאָר וועלן מיר בעזרת השם אַרויסגעבן די בית־יעקב בלעטער מיט פאַרשטאַרקטערע ליטעראַרישע כוחות. די צען יאָר אַרבעט באַטראַכטן מיר נאָר פאַר אַ שטיקל התחלה און אויפן עלפטן יאָר גייען מיר אַריין אין דער אַרבעט מיט נייע און אָפּגעפרישטע כוחות.

די שולן און די בנות־גרופּעס מחזק צו זיין אידעאיש, פאַכמעניש און אָרגאַניזאַטאָריש אין דער יעצטיקער תהו־ובהו צייט, וועט זיין אויך אויף להבא איינע פון די עיקר־אויפגאַבן פון אונדזער שריפט. מיר וועלן מיט אַ גרעסערער שפע ווייטער געבן דעם צושטייער פון דערציערישן און באַלערנדן מאַטעריאַל אונדזער לערערשאַפט און פירערשאַפט.

ארכיון אסופות

דערביי וועט אָבער אויך גאָר נישט געמינערט ווערן פונים תוכן פון דער שריפט אַלס ליטעראַרישע און פובליציסטישע. צו אַלע געשעענישן אינעם יידישן לעבן וועלן מיר ווייטער תמיד אַרויסזאָגן אונדזער שטעלונג, די ריין־יידישע שטעלונג און אַזוי אויך אינעם אגודה־לעבן וועלן מיר ווייטער לאָזן הערן אונדזער שטים, די ריין־אגודיסטישע שטים. ליטעראַריש, וועלן מיר ווייטער קלויבן און זאַמלען די בעסטע נאָוועלע, די שענסטע דערציילונג, דאָס פיינסטע ליד און די חשובסטע שאַפונג פונים רעליגיעזן שרייבער, כדי דערמיט צו הייבן דעם ליטעראַרישן ניוואָ פון די בית־יעקב־בלעטער.

און אַצינד, צו אייך אַלע, וואָס איר ווילט זען דעם ווייטערן אויפשטייג פון אונדזערע בלעטער סיי בכמות סיי באיכות גייט דער רוף:

אַבאָנירט בית־יעקב־זשורנאַל אויפן יאָר תרצ״ד

וואַרבירט ביי אייערע פריינט און באַקאַנטע נייע אַבאָנענטן! זאָל אין יעדער יידישער שטוב אַריינקומען די בית־יעקב־שריפט!

דער בעסטער פריינט און געטרייעסטער מיטהעלפער זענט איר ווען איר אַבאָנירט אויף אַ גאַנץ יאָר און איר צאָלט איין 7 גילדן מיטאַמאָל!

אין דער יעצטיקער גורל־שעה פון יידישן רעליגיעזן כלל איז דאָס שטאַרקסטע כלי־זיין, וואָס שיצט בית־יעקב דאָס געדרוקטע אמת־יידישע וואָרט.

* * *

דער קומענדיקער נומער בית־יעקב

זשורנאַל פון עלפטן יאָר

וועט זיין פול מיט אַ שפּעדיק ליטעראַריש מאַטעריאַל לכבוד דעם פופציקסטן געבוירן יאָר פון שרה שענירער!

80 גרויסע עמודים

וועט אַנטהאַלטן אַט דאָס דאָזיקע רייכע העפט „בית־יעקב“ נומער 108. עס וועלן זיך באַטייליקן די חשובסטע אָרטאָדאָקסישע שריפטשטעלער וואָס וועלן געבן אַ געקליבענעם צושטייער פון זייערע ליטעראַרישע אַרבעטן.

דער שענירער־נומער

וועט זיך באַזונדער פאַרנעמען מיט בית־יעקב־לעבן, שולן און בנות־אידעען און בכלל מיט פּראָבלעמען פון יידישן רעליגיעזן פרויען־לעבן.

זכרונות

אַ חשוב אָרט וועט אָפּגעבן דער גרויסער שענירער־נומער לערערנס און טוערנס וואָס וועלן דערציילן זייערע איבערלעבענישן ביים לערנען, צוזאַמען־זיין, צוזאַמען־אַרבעט מיט פרוי שענירער.

אויף ראש־השנה וועט דער נום. פונאַנדערגעשיקט ווערן

אַלע מאַטעריאַלן מוזן שפּעטסטנס זיך געפינען ביי אונדז כ׳ אלול.

גראַטולאַציעס און לשנה־טובה־אַנאָנסן

ווערן שוין אָנגענומען. ביז 20 ווערטער קאָסט אַן אַנאָנס 2 גילדן, פאַר יעדערן ווייטערן וואָרט נאָר 10 גראָשן. אַן אונטערשריפט אונטער אַן אַלגעמיינעם טעקסט קאָסט נאָר 50 גראָשן.

אַנאָנסן שיקט נאָר דורך אַ פּאָסט־טשעק און אויפן אָפּשניט שרייבט אויף דעם טעקסט!

אין יעדער יידישער שטוב דאַרף זיך געפינען
דאָס באַרימטע בוך פון שמואל נאַדלער

בעש״ט־סימפאָניע

אינהאַלט:

פאָרוואָרט. קאַרפּאַטן: די זאַלבונג. איוואַן קאַרמוק. די סוכה. תפלות. דער פּאַסטוך. שפּיל־זשע מיין פּאַסטוכל... גראָזן. דער אָדלער און די טויבן. התגלות. אַ שמועס מיט איוואַנען. איוואַן קאַרמוק 2. און ווען דער הייליקער בעש״ט איז געגאַנגען אַ רקידה... אַזוי האָט געזאָגט דער בעש״ט: * * * ווידוי. תפלה. תשעה באָב. אַ דין־תורה מיט כביכול. מוז זיין... אַז... 1. אַז... 2. אַז... 3. דער אויסגעלייטערטער. דורות האָבן געלערנט. צווישן תלמידים: דער רב און דער שמש. אַקעגן דער זון. אַ מעשה נורא. איינע אַ נאַכט. די חתונה אין קרעטשמע. נעילה. ער איז דער פרעמדער. און ס׳איז געווען ווען דער שפּילער האָט געשפּילט. בעלז.

פרייז 3.60 פּאָרטאָ 30 גר. פאַר אויסל. מיט פּאָרטאָ אַ האַלבן דאָל.

צו באַקומען אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

געלט שיקן: P. K. O. 67.795

הודפס מתוך הארכיון היהודי

פגישות-חברות פון „בנות" אין מאגעלניץ.

יינטיק און מאנטיק פ' עקב איז אין מאגעלניץ פארגיקומען א פגישה פון די בנות-ארגא-אציעס און ב"י-תלמידות פון פאלגענדע שטעט: ...ווע, גריצע, ביאלאבזשעג, ביאלע, טארטשין, ...שטאט, ווארקע, בלענדאוו און גער. א דאנק די ערגישע הכנות מצד דעם מאגעלניצער ב"י. ...מיטעט און בא"י און ספעציעל די עסקנים אברהם שפאן, יו"ר פון דער אגודה, ר' דוד ...יאהן, ר' הירש בוימגארט און ר' שמעון שפאן ...ז די פגישה אויסגיפאלן זייער אימפאזאנט. די ...ישה עפנט פרעזיס ר' דוד בראהן און גיט ...יבער דעם פארזיץ ר' אברהם שפאן. עס ווערן האלטן א רייי באגריטונגען. א. ג. פון דער בנות-צענטראלע באגריסט די פגישה ר' דוד צבי זילבערשטיין, וועמען די צענטראלע האט דעלעגירט. ...ך דעם ווי ס'קומט פאר א גימייגזאם מיטיק ...ר די פרעמדע געסט לערך 100 בנות-חברות ...ון 250 ב"י-תלמידות, ווערט ארגאניזירט א צוג ...ין וואלד אריין. דאס איז גיווען א הערלעכע אגיטאציע פאר ב"י און בנות. אווגט-צייט ...יז פארגיקומען אין גרויסן שטאטישן זאל א גרויער פרויען-מיטינג, אויף וועלכן דער גאסט ה' ...לבערשטיין האט גיהאלטן אן-אינהאלטסרייכן רעפעראט איבער אקטועלע ענינים, וואס וואבן ...ייכות מיט ב"י און בנות. דער רעפעראט האט ...מאכט זייער א גרויסן רושם און באגייסטערט ...לע צוהערער. עס ווערן גיהאלטן שלוס-רעדעס ...ורך די ה"ה: ר' דוד בראהן און ר' אברהם שפאן. זייערע רייד האבן גיוועקט צו אקטיווער ...רביט. נאך דעם איז אנגינומען גיווארן א רייע ...וויכטיקע רעזאלוציעס. צוו. אנד. איז באשלאסן ...גיווארן, איבערצושיקן א באגריסונג דער פרוי שענירער צו איר 50-יעריקן יובילעאום און אלס אויסדרוק פון אנערקענונג זאל יעדע בנות-חברה ...רופן אירע גיזאמלטע שריפטן. אויך האבן אלע פארזאמלטע אויסגידרוקט א דאנק דעם רעד. פ ר י ד נ ז א ן פאר זיין מיפולער ארביט פאר דער אידעע פון ב"י און בנות מיטן ארויסגעבן די ב"י-ליטעראטור און זיך מתחייב גיווען די ב"י-שריפטן צו פארשפרייטן אין וואס א גרעסערער צאל עקז. און אז אין די שולן זאל נאר גילערנט ווערן פון די ביכער פארן יידיש-לימוד, וואס דער פארלאג בית יעקב גיט ארויס „יידיש לשון". צום ערפאלג פון דער פגישה האבן אויך מיטגיהאלפן ביים צוגרייטן זי דער ענערגישער ב"י-עסקן ר' הירשל סוועט און די פרויען: דבורה פאסטערנאק, פריידל אלעקסאנדראוויטש און שיינדל באטשאן, וועלכע פארדינען א יישר-כוח. די פגישה האט ארויסגירופן גרויס אינטערעס אין גאנצן אומגעגנט.

אבי חיים מ.

ראווע-רוסקע: לויט דער אנווייזונג פון צ. ס. האבן מיר גיפייערט דעם חמשה עשר באב יו"ט צוזאמען מיטן יובילעאום פון דער ג. פרוי שענירער יום א' פ' עקב. די חגיגה עפנט פרעזעסן שפערבער און באגריסט גלייכצייטיק אונדזער פריש-אנגאזשירטער לערערן פרל. גאלדבערג פון לאדזש. דאן האלט א רעפעראט חברה בערגער איבערן לעבן, ווירקן און שאפן פון פרוי שענירער און איבער דעם סימבאלישן באטייט פון ח"ע באב פאר בנות אגודת ישראל. עס זענען אויך גילייענט גיווארן דעקלאמאציעס, לידער, וועלכע האבן ארייגיבריינגט פריילעכע שטימונג ביי די פארזאמלטע. נאכדעם ווי ס'איז אויפגיפירט גיווארן דאס פארשטעלונג „חמשה עשר באב" דורך דער יונגער בנות-גרופע—רעט פרל. גאלדבערג, וועלכע האט זיך די גאנצע צייט צוגיקוקט מיט בייגיריקייט צו דעם וואס ס'קומט פאר. און אין רירנדע ווערטער דריקט זי אויס איר אנערקענונג און צופרי-

דנהייט פאר אונדזער ארגאניזאציע און ענדיקט דערביי מיט הייסן וואונטש, אז פון די יעצטיקע ב"י-שילערנס זאלן אין דער צוקונפט אויסוואקסן אזעלכע בנות-מיטגלידערנס ווי די, וואס זי זעט יעצט. מיר ווינטשן דער פרל. גאלדבערג דאס איר ארביט פאר דער שול זאל גיבענטשט זיין מיט הצלחה. מוצש"ק דברים האט באזוכט אונדזער ארג. דער מיטגליד פון דער אגודה-צענטראלע, ה' שעראדזקי און גיהאלטן א רעפעראט א.ד.ט. „וואס וויל בנות אגודת ישראל". דער רעפעראט האט די חברות באגייסטערט און מיר דריקן אויס פון דעם ארט דעם חשובן רעדנער א הארציקן יישר-כוח.

די פארוואלטונג.

בברכת מזל-טוב חמה ונלבבה הנני מביעה מעומק לבי לרגלי אירושי רעיתי חביבת נפשי מרת

זלדה קסטנברג עם ב"ג מר **יצחק ראוויטש**

חיי חיים של עושר ואושר!

אזורוב — מורת ד„בית יעקב" **רבקה לויפער**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אידעען-שוועסטער פרל. **איטא ראזא לערער** (רימאנאוו) צו איר פארלאבונג מיט ה' **יהודה לייב בערגער** (לערקא). זאל אייער צוקונפט זיין גיבענטשט מיט גליק און צופרידנהייט ובברכת כפולה עד כי יבא שילה.

רימאנאוו — **בנות אגודת ישראל**

די ברכה-פולסטע מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חשובער גייסטיקער דערציערן, לערערן און פארזיצענדערן פרל. **ה. שידלאווסקא** (ווארשע) צו איר פארלאבונג מיט ה' **ב. דאבינסקי** (ריפין). זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאלן אויף די בערג פון ציון און ירושלים. זאל דער אלמעכטיקער אייער לעבן פלעכטן אין איין קייט פון גליק און צופרידנהייט.

שערפץ — **בנות אגודת ישראל**
בתיה-פארבאנד

מזל-טוב!

בברכת מזל טוב חמה הנני מברך את ידידי היקר העומד בראש התנועה של „צעירי אגודת ישראל" הסופר מר **יצחק ראוויטש** נ"י לבואו בברית האירוסין עם המורה מרת **זלדה קסטנברג**

א"ג פרידנזאן

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר מז"ט אונדזער הארצנס גיליבטע פריינדין און טאנטע פרל. **לאה סאלניק** (וולאצלאוועק) צו איר פארלאבונג מיט ה' **פנחס פריזאנד** (וולאצלאוועק). זאל אייער עתיד זיין גיבענטשט מיט גליק, עשירות, אייביקע צופרידנהייט.

וולאצלאוועק — **שוועסטערן מלכה און מרים פוקס, חי' סאלניק**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר צו דער פארלאבונג פון אונדזער ל. גיוועזענע לערערן פרל. **ז. קעסטנבערג** (וואלבראם) מיט ה' **יצחק ראוויטש** (ווארשע). איר זאלט זוכה זיין צו שפינען ווייטער דעם גאלדינעם פאדים פון תורה ומסורה.

וולאצלאוועק — **בתיה, הינדע זילבערבערג**

א הארציקן מזל-טוב צו דער פארלאבונג פון פרל. **ז. קעסטענבערג** (וואלבראם) מיט ה' **יצחק ראוויטש** (ווארשע) ווינטשן

וולאצלאוועק — **חי' סאלניק, לאה סאלניק**

פון טיפן הארצן ווינטשן מיר מז"ט אונדזער ל. בנות-שוועסטער **לאה סאלניק** צו איר פארלאבונג מיט ה' **פנחס פריזאנד** (וולאצלאוועק). השי"ת זאל אייער צוקונפט מיט הימליש גליק בענטשן.

וולאצלאוועק — **בא"י, יוגנט-גרופע ביי „בנות"**

בלב מלא רגשי עצב הרינו משתתפים בצערו הגדול של ידידנו הנכבד מר **יהודה לייב פראם** נ"י לרגלי מות

א ב י ו ז"ל

תנחמהו ד' ולא יוסיף לדאבה עוד!

א"ג פרידנזון
י. ל. גירשט

לייבל פראם! קבל את נחמתי.

לודז — **שלמה גרינפעלד**

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר דעם גיטרייען פארוו. מיטגליד ה' **ב. דאבינסקי** און פרל. **ה. שידלאווסקא** צו זייער פארלאבונג.

ריפין — **לערערן ח. פלידערבוים**
„בנות" און „בתי"

א הארציקן ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. גיוו. לערערן און פריינדן פרל. **ש. הירשבערג** (ווארטא) צו איר פארלאבונג מיט ה' **מ. וויטעלזאן** (לאדזש). זאל דער אלמעכטיקער אייער צוקונפט מיט הימלישע ברכות, מיט שטענדיקער צופרידנהייט בענטשן.

אזשאראוו — **בנות אגודת ישראל**
לערערן ר. לויפער
פארז. חי' בירנצוויג.

דאס זעלבע ווינטשן אויך — **חי' שערמאן און פערל צוקער**

צו דער פארלאבונג פון אונדזער ט. ל. שוועסטער, שוועגערן פרל. **שרה רייזל וויצמאן** (פיעטרקאוו) מיט ה' **אברהם ארי' טאומאן** (ווארשע) ווינטשן מיר א טיף-הארציקן מזל-טוב. זאל השי"ת אייער נייען לעבנסוועג באגליקן מיט צופרידנהייט און אלעס לויט אייערע פארלאנגען נאך. אמן!

לאדזש — **שוועסטערן און ברודער**
שוואגער און שוועגערנס

מזל-טוב!

פיל גליק, בליענדע צוקונפט און גייסטיקע פארגינגענס ווינטשן מיר אונדזער חשובער לערערן, גייסטיקע דערציערן און שטאלצע טרעגערן פון אונדזער אידעאל פרל. **ש. הירשבערג** (ווארטא) צו איר פארלאבונג מיט ה' **וויטעלזאן** (לאדזש). איר זאלט זוכה זיין צו בויען יעקב-ס הויז וואו ס'זאל רוען דער גייסט פון אגודת-ישראל.

אזשאראוו — **בתי'-פארבאנד גרופע „יוכבד"**
פירערן רייזל ארנשטיין

א ברכה-פולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ליבער פריינדין **זעלדא קעסטנבערג** צו איר תנאים.

זאחיערטשע — **קריינדל פלאווער, ביילא וויילער**

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ליבער פרל. **קעסטנבערג** צו איר תנאים-שרייבן מיט ה' **ראוויטש** (ווארשע).

זאחיערטשע — **בנות אגודת ישראל**

הנני מאהל בזה ברכת מזל-טוב חמה נלבבית לאירושי ידידי היקר והנעלה מר **יצחק ראוויטש** נ"י. חוזה לבנות בית-נאמן, בית-ועד לחכמים בארצנו הקדושה. המברך מעומק לב ונפש

לודז, תמוז תרצ"ג — **אברהם אייזנבערג**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר דער גיטרייער בנות-טוערן פרל. **רייזל יערוזאלעם** צו איר תנאים מיט ה' **יוסף לעווין** (לאדזש). זאל השי"ת העלפן ס'זאל זיין א קשר של קיימא.

צענטראלע „בנות" אין פוילן

את ידידנו מר **דוד אבוביץ** נ"י, חבר לועד ההורים של בתי-הספר „בית-יעקב" בלודז, אנו מברכים מעומק לבנו בברכת מזל-טוב חמה לארושי בתו הבכירה מ' **נחה** תחי' יהי קשרה קשר אמיץ, וירוה ממנה רב נחת ואושר.

כברכת ידידיו:

אליעזר גרשון פרידנזאן
נטע ירוחם בערלינער

ממעמקי לבי הנני להביע בזה את ברכתי, ברכת מז"ט, לש"ב הנכבד מ' **צבי חוט** נ"י לארושי בנו עם בת ידידי הנכבד מ' **דוד אבוביץ** נ"י.

נטע ברלינר

אונדזער חברה פרוי **פאס-טייטלבוים** ווינטשן מיר צום גיבוירן פון איר זון א פריידיקן מזל-טוב און זאל זי זוכה זיין אים צו דערציען לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

קראקע — **בנות אגודת ישראל**

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חשובן אגודה-עסקן ה' **בירנהאק** צו דער חתונה פון זיין זון.

טארנע — **בא"י, בתיה-פארבאנד**
בית-יעקב-שילערנס

צו די פארלאבונגען פון אונדזער גיוו. לערערן פרל. **קעסטענבערג** (וואלבראם) מיט ה' **ראוויטש** (ווארשע) און בנות-חברה **מלכה מילער** (סקערניעוויץ) מיט ה' **ה. טרויבע** (פיעטרקאוו) ווינטשן מיר א ברכה-פולן מזל-טוב. זאל אייער לעבנס-וועג זיין באהויכט מיטן גייסט פון אונדזער הייליקער תורה און אמונה. גליק און צופרידנהייט זאל אייערע באגלייטער זיין.

סקיערניעוויץ — **לערערן פר. קערשטער**
בא"י, בתיה-פארבאנד,
פר. דזשאלאווסקא און
פרל. הארש (קאליש).

ברכת מז"ט לבבית הריני מברך לחברי מאיר **ליפערמאן** (ריישע) לנשואיו את העלמה **ליכט** (ביעליץ). יתן ה' אך ורק טוב.

המורה בחדר יסוה"ת ברישע — **קלמן טראטנער**

צו דער חתונה פון אונדזער איבערגעגעבענער בנות-חברה **אסתר מייזעלס** (לובלין) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב און א גליקלעכע צוקונפט.

לובלין — **חרושטשעל, ווארום, וויינבערג**

אונדזער ביבליאטעקארן פרל. **חנה ראזנצווייג** דריקן מיר אויס אונדזערע טיפסטע מיטגיפילן צוליבן פריצייטיקן טויט פון איר ל. **ברודער** ע"ה, אין דער ארביט פאר אונדזער אידעאל זאל זי זיין גיטרייסט.

טורעק — **לערערן חי' ש. גרינבערג**
בנות אגודת ישראל
שוועסטערן זאממער

אנאנסן פארן קומידיקן גרויסן שענירער-נומער

דארפן גישיקט ווערן וואס פריער. עס דארפן גישיקט ווערן לשנה-טובה-אנאנסן, גראטולאציעס צום 50-יעריקן-טאג פון פרוי שענירער ווי אויך אלע אנדערע מינים אנאנסן מוזן צוגישיקט ווערן שפעטסטנס ביז כ' אלול — דער נומער דערשיינט פינקטלעך אויף ראש-השנה.

די אדמיניסטראציע

שרייבט **[illegible]** אויף אן-אפשניט פון א פאסט-טשעק, פ. ק. א. נומער 67.795.

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 19 מתוך 20

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

פרייז 60 גראשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 29 sierpnia 1933 r. | **Rok X zeszyt 107**

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

מזל־טוב און אַ סך גליק

ווינטשן מיר אונדזער חשובע מיאַרבי־טערן דאצענטן אינים קראָקעווער בית־יעקב־סעמינאַר

מגר. **ביילא צפורה גראס** (קראקא)

צו איר חתונה מיט ה׳

חיים בנימין יחזקאל פאַסטאַג לאדזש

זייט זוכה צו בויען אייער „בית יעקב" אויף די בערג פון ציון וירושלים!

צענטראַלע „בנות" אין פוילן

רעדאַקציע „בית יעקב" זשורנאַל

לאדזש מנחם אב תרצ״ג

מזל טוב

ווינטשן מיר די גיטרייע בנות־פירערן לערערן פרל. **זעלדא לאה קעסטענ־בערג** (וואלבראם) צו איר תנאים מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע). זאל אייער עתיד שיינען ווי די אויפגייענדיקע זון פון בית יעקב!

לאדזש **צענטראַלע „בנות" אין פוילן**

אַכטונג!

אויב איר ווילט אייער אַנאַנס זאל זיין פּינקטלעך גידרוקט שרייבט אויף דעם טעקסט פון דער אנאנס אויפן אָפשניט פונים פּאָסט־טשעק דורך וועלכן איר שיקט דעם באַטרעף פאַר דער אַנאַנס!

די אַדמיניסטראַציע

בברכת מז״ט חמה ונלבבה אנו מברכים את חברנו עסקן אגודותי הכי־נלהב העומד על המשמר בעד התפתחות צעירנו מר **יצחק ראַוויטש** נ״י ואת העלמה הכי־חשובה המשתדלת בהתפתחות הצעירות ועומדת בראשן מרת **זלדא קסטנברג** תחי׳ מורת דבית יעקב לאירושם. תהי׳ דרכם בחיים צלחה ויחדו יראו בהתגשמות שאיפותנו בהרמת קרן התורה והשתלמות צעירנו.

וואלבראם **בשם ועד בית־יעקב**

אברהם זילבערבערג העניך בראַם

די האַרציקסטע גליק־וואונטשן און מזל־טוב אונד־זער הויכגישעצטע און זייער ל. פירערן און לערערן פרל. **זעלדא קעסטנבערג** צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע). מזל און הצלחה זאל אייער לעבנס־וועג באַגלייטן און בויט גליקלעך אייער הויז אינים גייסט פון ישראל־סבא על הרי ציון וירושלים.

וואלבראם **בנות אגודת ישראל**

יוגנט גרופּע ביי בא״י א. נ. „שושנה"

ב״י שילערנס 3־טער, 4־טער, 5־טער קורס

מזל־טוב פריינדן **זעלדא** תחי׳ צו דיין פאַרלאבונג מיט ה׳ **ראַוויטש**. זייט זוכה ווייטער צו שפינען די גאלדינע קייט פון אונדזערע אָבות.

וואלבראם דיין חברטע **מרים זילבערבערג**
(בת הרב)

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזערע אידעען־שוועסטערן פרל. **זעלדא קעסטנבערג** (וואלבראם) צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע) און אויך פרל. **ה. שיד־לאָווסקא** (וואַרשע) צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **ב. דאובנסקי** (ריפּין). השי״ת זאל בענטשן אייער צוקונפט מיט גליק און צופרידנהייט.

אלקוב **בנות אגודת ישראל**
*

אַ ברכה־פולן מזל־טוב ווינטש איך מיין גיוו. לערערן פרל. **זעלדא קעסטענבערג** (וואלבראם) צו איר פאַרלאַבונג מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע). אייער צוקונפט זאל גיבויט ווערן אויף די יסודות פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

פּאַביאַניץ **לערערן ל. ראַטשטיין**

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוו. פרעזעסן פרל. **הינדע אייזיק** (ליפּנא) צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **חיים בער צירקיס** (ליפּנא) אייער לעבנס־וועג זאל זיין מיט רויזן באַצירט און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער הויז אויף די בערג פון יהודה. גליק און צופרידנהייט זאל אייך תמיד באַגלייטן.

(ליפּנע) **בנות אגודת ישראל**

מזל־טוב

דעם בונד אייערן זאל באַגליקן ג—ט מן השמים אייער לעבנס־וועג זאל באַצירן ביי ג—טס יראה בויען זאלט איר אייער לעבן אויף הר ציון אין דעם אידעאַל פון תורה וועט אייך ג—ט שענקן חסד אייער מזל און ברכה זאל שטראַלן ווי די זון־שיין. דער וואונטש פאַר אונדזערע חשובע שוועסטער און אַקטיווע פרעזעסן פון פרעסע קאָמיסיע **דאבא מאנדשיין** צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **גאדל גערסטנער**.

יאַוואָרזנא **ח. גאלדפאַדן, בנות אגודת ישראל, גרופּע „אמונה"**.

ל. חברטע **צימערמאַן**! צו דיין חתונה מיט ה׳ **מענצעק** (לאדזש) נעם אָן האַרציקע מז״ט וואונטשן! זאל השי״ת אייער לעבן מיט פירות־פולע ברכות באַגלייטן, אַז איר זאלט אייער הויז בויען אויף די יסודות פון גליק און אייביקע צופרידנהייט.

בענדין **רייזל סקורא, חי׳ שרה מאַגער**

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער חברה **ליפּטשע גאלדבערג** צו איר חתונה מיט ה **ווייס** (וואַרשע) זאל השי״ת אייער צוזאַמענבונד בענטשן מיט זיין פולער ברכה און אייביקע האַרמאָניע.

באַדזאַנאָוו **בנות אגודת ישראל**

לערערן פרל. האַנדעלסמאַן

גיוו. לערערן פרל. גאלדבערג

מזל־טוב

אונדזער ליבער בנות חברה פרל. **חוה בערבינ־דער** צו איר חתונה מיט ה׳ **ישראל פריימאַן** שיקן מיר אונדזערע האַרציקסטע ברכות.

דאמבראָווא גור. **לערערן שרה מיש אווסקא**
בנות אגודת ישראל

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוו. ח. לערערן פרל. **דענדל ראַגאָווסקא** (וויעלון) צו איר חתונה מיט ה׳ **מאיר גיפּילהויז** (וואַנוואָליטש). זייט זוכה צו בויען אייער הויז אין אונדזער גייסט, און אייער צוקונפט זאל זיין באַצירט מיט די בלומען פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

סאַנדאָמיערזש. **דריטער, פערטער און פיפטער קורס „בית יעקב"**

אַ ברכה פולן מזל־טוב ווינטשן די ל. לערערן פרל. **שיינע הערשבערג** (בלאַשקי) צו איר פאַרלאַ־בונג מיט ה׳ **וויטעלזאָן** (לאדזש). זאל אייער צוקונפט זיין אַ קייט פון אייביקע צופרידנהייט און גליק.

לאַגעוו **בנות אגודת ישראל**

צו דער פאַרלאבונג פון אונדזער ל. פריינדן פרל. **ז. קעסטענבערג** מיט ה׳ **י. ראַוויטש** ווינטשן מיר פיל גליק אין דער צוקונפט אונטער דער הערשאַפט פון מלכות בית־דוד.

מיעכאָוו **פאַמיליע גאלדרייך, פרוי א. עקסעלמאַן**

אַ ברכה־פולן מזל־טוב ווינטשן מיר דער ח. לערערן פרל. **קעסטענבערג** (וואלבראם) צו איר פאַר־לאבונג מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע) זאל אייער צוקונפט שטראַלן כשמש בצהרים.

מיעכאָוו **ב״י לערערן א. קליגער**
בנות אגודת ישראל

מזל־טוב אונדזער ל. גיוו. לערערן פרל. **ז. קעס־טענבערג** (וואלבראם) צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **ראַוויטש** (וואַרשע). מיר ווינטשן פיל גליק און אייביקע צופרידנהייט.

וולאָצלאַוועק **יוגנט גרופּע ביי „בנות"**

ל. ערליך, א. נייהויז, ב. דאַנציגער. ה. זילבערבערג, י. שלאָמאָוויטש, ר. דארעמבוס.

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינטשן מיר אונדזער אידעען שוועסטער פרל. **קעסטנבערג** (וואלבראם) צו איר תנאים־שרייבן מיט ה׳ **יצחק ראַוויטש** (וואַרשע)

זשאַרנאָוויץ **בנות אגודת ישראל**

פרוי בארענשטיין פיר. א. מאציגער

פון טיפן האַרצן ווינטשן מיר מזל־טוב אונדזער גיוו. לערערן פרל. **ש. הירשבערג** (וואַרשע) צו איר פאַרלאבונג מיט ה׳ **מ. וויטעלזאָן** (לאדזש) דער אייביקער שטערן פון גליק זאל זיין אייער באַגלייטער!

אזשאַראָוו **בתי־פאַרבאַנד גרופּע „יהודית"**

פירערן חי׳ שערמאַן

אין טיפסטן טרויער איינגיהילט און גיבויגן שטייען מיר ביים אָפּינים קבר פון אונדזער ליבסטער חברה און שילערן **מירל פּיץ** ע״ה פאַרצווייפלטע עלטערן! זייט גיטרייסט אינים דערפילן דעם הייליקן פליכט פונים ווייטערן אויפבוי פון בית־ישראל און מיר זאלן אין דער אַרבּיט פאַר אונדזער אידעאַל אַ טרייסט גיפינען.

כעלם **לערערן ל. קר פלאַנסקא**
בתיה מנין ראשון ושני

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער בנות־חברה פרל. י׳ יאַקובאָוויטש צום פריצייטיקן טויט פון איר הייס־גיליבט שוועסטערל **צבי׳** ע״ה (שילערן פון דריטן קורס בית־יעקב). אין דער הייליקער אַרבּיט פאַר אונדזער אידעאַל זאל זי אַ טרייסט גיפונין.

דאמבראָווא־גור. **לערערן מישקאָווסקא**
בנות־אַגודת־ישראל
שילערנס פון 3־טן קורס ב״י

אין טיפן טרויער, מיט גיבויגינע קעפּ שטייען מיר ביים נאָך אָפּינים פרישן קבר פון אונדזער נישט־פאַרגעסינים גרינדער און לאַנג־יעריקער לייטער הר׳ **יואל דוד וויינגאַרטן** ז״ל. מיר דריקן אויס דעם איניקסטן מיטלייד דער אין טרויער־פאַרבליבינער פאַמיליע. זאל זיי ג—ט טרייסטן צווישן די אבלי ציון וירושלים!

ציעכאַנאָוו **ב״י־שילערנס, בא״י, בתי׳־גרופּן, צירל עטינגער**

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונד־זערע בנות־חברות שוועסטערן **רבקה** און **ריזל** קרייטמאַן צום פריצייטיקן טויט פון זייער הייס־גיליבטן פאָטער. צווישן די אבלי ציון זאלט איר אַ טרייסט גיפינין.

ראַדאָמ. **לערערן ז. ברוין, בא״י**

פון טיפן האַרצן דריקן מיר אויס אונדזער מיטגיפילן פון צער אונדזער ליבער בנות־חברה פרל. **אסתר פידרא** צום פריצייטיקן טויט פון איר הייסגיליבטער מוטער **רבקה** ע״ה. זאל זי זיין גיטרייסט מיט די וואָס טרויער אויף ציון און ירושלים און אין דער הייליקער אַרבּיט פאַר בית־יעקב און „בנות" זאל זי אַ טרייסט גיפינין.

ביאַלע־ראַווסקא **בנות אגודת ישראל**
לערערן שרה העלפּמאַן
בית־יעקב־שילערנס

דעם טיפסטן מיטגיפיל פון צער דריקן מיר אויס אונדזער חברה **חנה גראָספעלד** צום טויט פון איר פאָטער ע״ה. אין דער אַרבּיט פאַרן הייליקן אידעאַל זאל זי אַ טרייסט גיפינין.

קראָקע **בנות־אגודת־ישראל**

מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ באַוויין איך דעם טויט פון מיין פריצייטיק־פאַרשטאָרבינער חברה **הדס וויינבערג** ע״ה. אייביק וועט איר אָנ־דענקן ביי מיר פאַרבלייבן און זאלן אירע שיינע מעשים פאַר מיר אין טרויער פאַרבלי־בינע זיין אַ נחמה!

גריצע **פ. אויגענשלין**

אַבאָנאַמענס־פרייז

15 נומערן — 7 גילדן. 10 נומערן — 5 גילדן
6 נומערן — 3 גילדן.

אַנאָנסן־פרייז

אַ גאַנצע זייט — 200 ג. **אַ האַלבע זייט** — 100 ג.
אַ פערטל זייט — 50 ג. **אַ אַכטל זייט** — 25 ג.

דער אַבאָנאַמ. מוז גיצאָלט ווערן פריערויס געלט שיקן לויט פּ. ק. אָ. 67,795
אַ גראַטולאַציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן, געלט פאַר אַנאָנסן פריערויס.

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon Nakł. Centr. B. A. J. (Agudas Israel) w Polsce Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50

הודפס מתוך הארכיון היהודי